

Α.Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ: Σ.Ε.Υ.Π

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΡΟΚΟΠΑΚΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΙΣΑΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ

ΤΣΟΝΤΑΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΡΟΛΟΓΟΣ
- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θεωρητικό μέρος της εργασίας:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

- Μετανάστευση, μετανάστες και το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα.
- Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

- Πολιτικές ένταξης μεταναστών
- Κοινωνική ένταξη μεταναστών
- Αφομοιωτική Προσέγγιση
- Προσέγγιση Ενσωμάτωσης ή προσαρμογή (insertion)
- Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα
- Διαπολιτισμική Αγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ- ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

- Πολυπολιτισμική κοινωνία
- Ξενοφοβία
- Ρατσισμός
- Κοινωνικός αποκλεισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΟΠΟΙΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

- Παράγοντες που πιστοποιούν την ένταξη των μεταναστών
- Κοινωνική ένταξη αγορά εργασίας (συνθήκες απασχόλησης)
- Ένταξη στην ελληνική κοινωνία και γλώσσα
- Το σχολείο ως παράγοντας πιστοποίησης της κοινωνικής ένταξης
- Γενική περιγραφή της κατάστασης σήμερα
- Η στάση της σχολικής κοινότητας
- Παιδιά στο κοινωνικό περιθώριο
- Τι θα φέρει το μέλλον

Ερευνητικό μέρος της εργασίας:

A) ΣΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

B) ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Γ) ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

- Αιτία μετανάστευσης
- Κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο μεταναστών
- Επαφή με υπηρεσίες στον τόπο διαμονής
- Γλώσσα
- Στέγαση
- Εργασία
- Εκπαίδευση
- Σχέσεις των μεταναστών με το ντόπιο πληθυσμό
- Πολιτισμική ταυτότητα μεταναστών
- Προοπτική για το μέλλον

Δ) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη αυτή αναφέρεται στον βαθμό ένταξης των αλλοδαπών μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου, καθώς και σε όλους εκείνους τους παράγοντες που πιστοποιούν τον βαθμό αυτόν.

Βασικό ερέθισμα επιλογής του συγκεκριμένου θέματος αλλά και στην ανάληψη αυτής της πτυχιακής εργασίας, αποτελεί το συνεχές κύμα εισροής μεταναστευτικού πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο, ενώ αφορμή στάθηκε η εκπαιδευτική εμπειρία με την συγκεκριμένη ομάδα στόχου(στο εργαστηριακό μάθημα “Σεμινάριο Τελειόφοιτων” του Ζ’ εξαμήνου, και στην εργαστηριακή άσκηση του Ζ’ εξαμήνου). Κατά την διάρκεια του μαθήματος και της εργαστηριακής άσκησης αναπτύχθηκαν θέματα που αφορούν τη ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, όπως η επιλογή της Ελλάδας, οι συνθήκες διαβίωσης, η εργασιακή απασχόληση, η στάση του ντόπιου πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες, η οικογένεια των μεταναστών κ.α.

Ο προβληματισμός και η προσπάθεια απάντησης στα ερωτήματα που τέθηκαν, διέυρναν την αντίληψη μας για την μετανάστευση ως φαινόμενο αλλά και ως θέμα που απασχολεί και παραμένει επίκαιρο στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση, παρά την εντύπωση που μπορεί να προκαλεί η έξαρση της στην Ευρώπη την τελευταία δεκαετία, αποτελεί ένα συνεχές φαινόμενο και όχι κάποια απόκλιση από τη “φυσιολογική” κοινωνική οργάνωση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την οικονομική ανάπτυξη. Το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών υπήρχε από αρχαιότατων χρόνων.

Επίσης οι Ηνωμένες Πολιτείες δημιουργήθηκαν από τους μετανάστες. Η ίδια η Ευρώπη γνώρισε τη μετανάστευση είτε στέλνοντας τους κάτοικους της στις Ηνωμένες Πολιτείες είτε δεχόμενη μετανάστες από άλλες χώρες.

Αναλύοντας την νεότερη μετανάστευση στην Ευρώπη διακρίνουμε τέσσερις διαφορετικές φάσεις. «Η πρώτη είναι η περίοδος 1945-1960. Είναι η περίοδος της ανοικοδόμησης των χωρών μετά το β’ Παγκόσμιο πόλεμο του αποαποικισμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η κύρια αιτία μετανάστευσης ήταν η μετακίνηση πληθυσμών εξαιτίας του τέλους του πόλεμου, η επιστροφή των αποίκων και του εργατικού δυναμικού από τις αποικίες. Η δεύτερη περίοδος είναι από το 1955 ως το 1973. Είναι η περίοδος σημαντικής μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από το λεγόμενο Νότο προς την Ηπειρωτική Ευρώπη και γενικότερα προς τις βόρειες χώρες. Η τρίτη περίοδος είναι η περίοδος 1974-1988. Κατά την περίοδο αυτή περιορίζεται η μετανάστευση, επειδή οι χώρες υποδομής μεταναστών δε ζητούν πλέον νέο εργατικό δυναμικό. Η τελευταία περίοδος είναι η περίοδος μετά το 1988, η οποία χαρακτηρίζεται από τη μετακίνηση πληθυσμών από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη. Η οικονομική κρίση που πλήττει τις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες και σε συνδυασμό με τις δυσμενείς πολιτικο-οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στις Ανατολικές και Αφρικανικές χώρες δημιουργούν αυξημένα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ευρώπη. Μάλιστα, χώρες οι οποίες ήταν χώρες αποστολής μεταναστών έγιναν χώρες υποδοχής μεταναστών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας»¹.

¹ Χάρης Ναζακής, Μιχάλης Χλέτσος Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:. Εκδόσεις Πατάκη, Αθηνά 2002, σελ 20

Αξιολογώντας τα διάφορα κοινωνικά και πολιτικοοικονομικά στοιχεία σε διεθνή επίπεδο αναμένεται ότι το φαινόμενο αυτό θα οξυνθεί ακόμα περισσότερο στις επόμενες δεκαετίες.

Η παρούσα μελέτη σκοπεύει, στον προσδιορισμό των παραγόντων αυτών (π.χ. σχολείο, γλώσσα, εργασία) που πιστοποιούν τον βαθμό ένταξης της ομάδας αυτής και στην διερεύνηση του βαθμού ένταξης του μεταναστευτικού πληθυσμού που ζει και εργάζεται στην πόλη του Ηρακλείου.

Καθώς επίσης να εντοπίσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες της κοινωνικής αυτής ομάδας, έτσι ώστε να δοθούν τα ερεθίσματα για συγκεκριμένη και συστηματική ανάλυση των παραμέτρων που καθορίζουν τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας τους.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, σ' αυτή την εργασία θα μελετήσουμε τους ακόλουθους τομείς:

Στο πρώτο κεφαλαίο του θεωρητικού μέρους, θα αναφερθούμε γενικά στο φαινόμενο της μετανάστευσης, καθώς και στην μορφή που έχει σήμερα.

Έπειτα θα γίνει παρουσίαση των αιτιών-παραγόντων που συντελούν στην εμφάνιση φαινομένων μαζικής μετακίνησης πληθυσμών.

Επίσης στην συνέχεια του κεφαλαίου θα πραγματοποιηθεί ιστορική ανάδρομη της μετανάστευσης στον ελλαδικό χώρο, και αναφορά στους παράγοντες που συντέλεσαν στην αλλαγή της Ελλάδας από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής. Τέλος γίνεται αναφορά στην νέα κοινωνική, δημογραφική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική πραγματικότητα που το τελευταίο κύμα μετανάστευσης επέφερε στον ελλαδικό χώρο.

Στο δεύτερο κεφαλαίο γίνεται αναφορά, στις πολιτικές ένταξης (κοινωνική ένταξη, αφομοίωση, ενσωμάτωση) που εφαρμόζονται για τους μετανάστες, με εκτενέστερη αναφορά στο μοντέλο της κοινωνική ένταξη. Επίσης εξετάζεται και η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφαλαίο, εξετάζεται ο όρος πολυπολιτισμική κοινωνία στην θεωρία και στην πράξη. Στην συνέχεια αναλύονται οι όροι ρατσισμός, ξενοφοβία, και κοινωνικός αποκλεισμός και γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί

πως αυτά τα φαινόμενα λειτουργούν στο κοινωνικό σύνολο, αλλά και πως επηρεάζουν τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις εικόνες περί μετανάστευσης.

Στο τέταρτο κεφαλαίο, εξετάζονται οι παράγοντες που πιστοποιούν την ένταξη των μεταναστών, μέσω μιας προβληματικής που διαπραγματεύεται την εμπλοκή της εργασίας, της γλώσσας, της εκπαίδευση και των συνθηκών διαβίωσης, στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης μιας μεταναστευτική ομάδας μέσα σε μια κοινωνία.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας, χωρίζεται σε τρία μέρη:

α) Στην μεθοδολογία της έρευνας

β)Στους στόχους της ερευνάς

γ) Στην παρουσίαση των συμπερασμάτων της ερευνάς, όπου γίνεται ποιοτική ανάλυση και εξαγωγή των συμπερασμάτων που προέκυψαν.

Τέλος, στα γενικά συμπεράσματα, όπου γίνεται παρουσίαση των συμπερασμάτων σχετικά με την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου, από το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Ολοκληρώνοντας την μελέτη, πραγματοποιείται παρουσίαση προτάσεων από την ομάδα των σπουδαστών.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Μετανάστευση, μετανάστες και το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, δηλαδή της μαζικής μετακίνησης προσώπων από μια περιοχή σε μία άλλη, σφράγισε ιστορικά την Ελλάδα και την Ευρώπη και συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής, δημογραφικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής πραγματικότητας της εποχής μας.

Με τον όρο *μετανάστευση* «δεν εννοούμε μόνο την αλλαγή του τόπου κατοικίας ή /και εργασίας αλλά μια πολυσύνθετη διαδικασία η οποία συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές παραμέτρους που επηρεάζουν:

Τα ίδια τα άτομα, τους προσανατολισμούς τους, τον τρόπο συμπεριφοράς τους και τον κοινωνικό τους περίγυρο, τους μετακινούμενους και τις ομάδες στις οποίες ανήκαν ή ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν, καθώς και τις ομάδες τις οποίες συναντούν και με τις οποίες θα συναλλαγούν στη χώρα υποδοχής.

Την κοινωνία υποδοχής και τις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας προέλευσης»².

Κατανοώντας αυτές τις κοινωνικές παραμέτρους και συνυπολογίζοντας τις αλλαγές που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια:

«Αυξανόμενη ετερογένεια και ποικιλία της εθνικότητας των μεταναστών, την ποικιλία των μεταναστευτικών δρόμων και καναλιών που χρησιμοποιούνται, αυξανόμενο ειδικό βάρος των εποχιακών καθώς και των ειδικών μεταναστών στο σύνολο των ατόμων που υποδέχονται μετανάστες

² Αγγελική Κοιλιάρη, Ξένος στην Ελλάδα, μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1997, Σελ. 28

και την αυξανόμενη αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε οικονομίες που στέλνουν και οικονομίες που υποδέχονται μετανάστες»³.

Γίνεται αντιληπτό ότι οι μεταναστευτικές ροές συντελούν σε ένα νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. «Περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από ,την ελεύθερη διακίνηση εργαζόμενων στα πλαίσια της διευρυμένης αγοράς εργασίας της Ενωμένης Ευρώπης, τις μεταβολές που παρατηρούνται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, που μέσω πολιτικών και οικονομικών διαδικασιών, συμβάλουν στην έξοδο από τις χώρες αυτές προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, το διαρκώς ογκούμενο πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης»⁴.

Είναι βέβαια σαφές ότι οι ξένοι που διαμένουν στην Ευρώπη προέρχονται από διαφορετικές χώρες, έχουν διαφορετικές κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, και τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης από τις αρχές και τους κατοίκους των χωρών υποδοχής. Έτσι, «μπορούμε να διακρίνουμε 6 κατηγορίες ξένων που ζουν σε χώρες της Ευρώπης:

- Η πιο ευνοούμενη κατηγορία είναι αυτή των παλιννοστούντων.
- Πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ζουν σε άλλη χώρα της Ένωσης είναι επίσης μια ευνοούμενη κατηγορία.
- Ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών στην Ευρώπη προέρχονται από πρώην αποικίες(π.χ Γαλλικές, Βρετανικές αποικίες) , και για τον λόγο αυτό γνωρίζουν τον πολιτισμό και τη γλώσσα της χώρας υποδοχής.
- Στρατολογημένοι εργάτες, με σκοπό ο κάθε μετανάστης να διαμένει για σύντομο χρονικό διάστημα, εκ περιτροπής, για να μην προλαβαίνει να δημιουργεί οικογενειακές ρίζες.
- Πρόσφυγες και ζητούντες άσυλο αποτελούν ολοένα αυξανόμενο μέρος των μεταναστών.
- Τελευταία κατηγορία αποτελούν οι παράνομοι μετανάστες. Αυτούς μπορούμε να τους χωρίσουμε περαιτέρω σε αποδεκτούς και μη

³ Λοης Λαμπριανιδης, Αντιγόνη Λυμπεράκη "Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη" Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδόσεις παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 26

⁴ Α.Μ. Μουσούρου, «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1991, σελ. 125

αποδεκτούς παράνομους. Οι πρώτοι, αν και παράνομοι και γνωστοί στις αρχές, είναι αποδεκτοί ως οικονομικά χρήσιμοι. Ενώ οι μη αποδεκτοί(ως οικονομικά μη χρήσιμοι ή ως εγκληματίες) έχουν τη χειρότερη θέση»⁵.

Η εισροή νομίμων και παράνομων μεταναστών στην Ευρώπη ήταν πολύ μεγάλη, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν οι χώρες υποδοχής σε καταστάσεις, αδυναμίας άσκησης ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, συνθήκες αποκλεισμού και εμφάνιση ρατσιστικών αντιδράσεων. Έτσι αναδείχτηκε η αναγκαιότητα υιοθέτηση μέτρων που θα οδηγούσαν στην ανάπτυξη μιας σύνθετης μεταναστευτικής πολιτικής και μιας πολυπολιτισμική κοινωνίας.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της μελέτης του υφυπουργού Λ. Παπαδήμα με θέμα το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για τους Μετανάστες στην Ελλάδα, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, το μέγεθος της αύξησης των μεταναστών τα τελευταία χρόνια είναι μεγάλο: Το 1991 ο αριθμός των μεταναστών στην Ελλάδα ήταν 167.276 και το 2001 ανήλθε σε 797.093. Ενδεικτικό επίσης είναι πως από τις 100.000 περίπου γεννήσεις ανά έτος, οι 15.000 αφορούν γεννήσεις σε οικογένειες αλλοδαπών, ενώ σε πολλά χωριά της χώρας η πλειονότητα των μαθητών είναι παιδιά μεταναστών. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ που περιέχονται στην έκθεση, προβλέπεται πως το 2015 θα κατοικούν στην Ελλάδα 14,2 εκατομμύρια άτομα από τα οποία 3 έως 3,5 εκατομμύρια θα είναι αλλοδαποί μη προερχόμενοι από την ΕΕ, δηλαδή περίπου ο ένας στους 4 Έλληνες θα είναι αλλοδαπός.

Η Ελλάδα αποτέλεσε κατ' εξοχήν χώρα αποστολής οικονομικών μεταναστών, Όμως από τις αρχές της δεκαετίας του '70(μεταπολεμική περίοδο), από χώρα αποστολής εργατικού δυναμικού στις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες, μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μετακινούμενων πληθυσμών, καθώς η γεωγραφική της θέση προσέλκυσε μετανάστες που προέρχονταν από μεσογειακές και βαλκανικές χώρες(π.χ Αλβανία), από την Αφρική, την Ασία, την ανατολική και Κεντρική Ευρώπη.

«Εκτός από την γεωγραφική θέση, άλλοι παράγοντες που συντέλεσαν στην αθρόα είσοδο μεταναστών στην ελληνική επικράτεια, αποτέλεσε πρώτον

⁵ Χάρης Ναζακίς, Μιχάλης Χλέτσος Μετανάστες και μετανάστευση, "οικονομικές, πολιτικές

η ύπαρξη της παραοικονομίας, καθώς και η ζήτηση εργατικού δυναμικού από τον τριτογενή τομέα, δημιούργησαν μια πληθώρα ευκαιριών για τους μετανάστες, οι οποίοι αποτέλεσαν φτηνό εργατικό δυναμικό. Δεύτερον, η αδυναμία της δημόσιας διοίκησης να εφαρμόσει ένα αυστηρό καθεστώς απομάκρυνσης των εισερχόμενων που παραμένουν και μετά τη λήξη της άδειας εισόδου. Τελευταίος παράγοντας που συντέλεσε στην αύξηση του μεταναστευτικού φαινομένου είναι η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών (Τηλεπικοινωνίες, ΜΜΕ) που επιτρέπει τη διάδοση των πληροφοριών για τα πλεονεκτήματα απασχόλησης στην Ελλάδα»⁶.

Επειδή όμως η Ελλάδα ήταν παραδοσιακά χώρα αποστολής μεταναστών παρά υποδοχής, ήταν ανέτοιμη, από άποψη πολιτικής, να αντιμετωπίσει τα νέα ρεύματα μετανάστευσης. Οι υποδομές που διέθετε η Ελλάδα δεν υπόσχονταν ότι θα υπάρχει ομαλή ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Με φυσικό επακόλουθο τη διαμόρφωση, μιας νέας κοινωνικής, δημογραφικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής πραγματικότητας.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης.

Η νέα πραγματικότητα που διαμορφώθηκε από την εισροή των μεταναστών επέφερε, πλήθος θετικών και αρνητικών συνεπειών. Παρακάτω γίνεται προσπάθεια ανάλυσης των κυριότερων συνεπειών, τόσο θετικών όσο και των αρνητικών. Οι θετικές κυρίως επικεντρώνονται:

1. Στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας. Γεγονός που μπορεί να αποτελέσει πιθανή λύση του δημογραφικού προβλήματος. Τα ερειπωμένα από την αστυφιλία χωριά χωρίς νέους που θα καλλιεργήσουν τα χωράφια και θα δώσουν πνοή στην ύπαιθρο, με την παρουσία των μεταναστών θα ενισχυθούν σημαντικά.

και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια: Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 76

⁶ Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζηση, Αθηνά 2001 ,σελ 29

2. Άλλη θετική επίπτωση, είναι ότι η ύπαρξη φτηνού εργατικού δυναμικού έδωσε μια σημαντική ώθηση στην οικονομία της χώρας, μειώθηκε ο πληθωρισμός και η διαδικασία ένταξης μας στην ΟΝΕ ενισχύθηκε.
3. Επίσης θετική συνέπεια της μετανάστευσης στην Ελλάδα αποτελεί η ενδεχόμενη βελτίωση του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων από τις εισφορές των μεταναστών.
4. «Η μαζική είσοδος ανειδίκευτων (ή χαμηλής ειδίκευσης) μεταναστών σε μια χώρα ίσως να έχει θετικές επιπτώσεις όσον αφορά την αύξηση του συνολικού ΑΕΠ, όμως τείνει να αυξάνει τις οικονομικές ανισότητες στο εσωτερικό της χώρας.

Συγκεκριμένα, αυτού του είδους η μετανάστευση ωφελεί άμεσα τα εύπορα κοινωνικά στρώματα της αποδέκτριας κοινωνίας ενώ ζημιώνει σχετικά το οικονομικά καθυστερημένο τμήμα του πληθυσμού. Αυτά είναι τα συμπεράσματα της λεγόμενης Νέας Θεωρίας της Μετανάστευσης, που θεμελιώνεται στις έρευνες του κορυφαίου αναλυτή του φαινομένου στις ΗΠΑ καθηγητή του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ Τζορτζ Μπόρχας.

Σε αντίθεση με παλαιότερες θεωρίες, που ανέλυαν το φαινόμενο της μετανάστευσης μόνο από την πλευρά των επιπτώσεων στο σύνολο της οικονομίας, οι νέες προσεγγίσεις εξετάζουν ένα εξίσου σημαντικό θέμα: Τις αναδιανεμητικές επιπτώσεις στο εσωτερικό της χώρας.

«Η μετανάστευση», γράφει ο καθηγητής Μπόρχας, «οδηγεί σε αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος του ντόπιου πληθυσμού, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι ντόπιοι ωφελούνται το ίδιο. Στην ουσία πολλοί ντόπιοι ίσως να δούνε τα εισοδήματά τους να μειώνονται σημαντικά. Γι' αυτό λοιπόν θα πρέπει να εξετάσουμε τη μεταναστευτική πολιτική σε σχέση με τις επιπτώσεις της σε δύο διαφορετικούς τομείς. Στο μέγεθος της οικονομικής πίτας και στον τρόπο με τον οποίο διανέμεται η πίτα».

Οι μετανάστες οδηγούν σε αύξηση του αριθμού των εργαζομένων στην οικονομία. Επειδή αυτό οδηγεί σε αυξανόμενο ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας, οι μισθοί των ντόπιων εργαζομένων μειώνονται. Παράλληλα, όμως, οι ντόπιες επιχειρήσεις ωφελούνται επειδή τώρα μπορούν να προσλάβουν εργαζόμενους με χαμηλότερο μισθό. Επίσης πολλοί ντόπιοι καταναλωτές ωφελούνται διότι πολλά αγαθά και υπηρεσίες γίνονται φτηνότερα. Τα οφέλη τα οποία αποκομίζουν αυτοί που καταναλώνουν τις υπηρεσίες των

μεταναστών υπερβαίνουν τις ζημιές που υφίστανται οι ντόπιοι εργαζόμενοι και έτσι η κοινωνία στο σύνολό της ωφελείται από τη μετανάστευση.

Η μετανάστευση, λοιπόν, έχει δύο σημαντικές επιπτώσεις. Αφ' ενός αυξάνει, όπως έχει επανειλημμένα επισημανθεί, το συνολικό μέγεθος της οικονομικής πίτας.

Όμως έχει και μια άλλη σημαντική επίπτωση. Η επίπτωση αυτή είναι αναδιανεμητική. Αντιπροσωπεύει τη μεταφορά εισοδημάτων από τους ντόπιους ανειδίκευτους εργαζόμενους, που βλέπουν τους μισθούς τους να μειώνονται λόγω του ανταγωνισμού των μεταναστών προς εκείνους που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των μεταναστών:

«Οι εισοδηματικές απώλειες των ανειδίκευτων ντόπιων εργαζομένων», γράφει ο καθηγητής Μπόρχας, «δεν εξαφανίζονται στον αέρα. Αντιπροσωπεύουν μία μεταφορά εισοδήματος από τους ντόπιους εργαζόμενους στους χρήστες των υπηρεσιών των μεταναστών - τους εργοδότες των μεταναστών και τους καταναλωτές που αγοράζουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι μετανάστες».

Οι μετανάστευση έχει επίσης επιπτώσεις στην παραγωγικότητα της ντόπιας εργατικής δύναμης και των ντόπιων επιχειρήσεων. Οι ειδικευμένοι ντόπιοι εργαζόμενοι έχουν πολλά να ωφεληθούν από την είσοδο ανειδίκευτων εργαζομένων. Κυρίως ότι μπορούν να αφιερώσουν όλες τις προσπάθειές τους σε εργασίες στις οποίες χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, ενώ από την πλευρά τους οι ανειδίκευτοι μετανάστες προσφέρουν φτηνή εργασία στον τομέα των υπηρεσιών. Όμως αυτά τα οφέλη φυσικά έχουν ένα κόστος. Λόγω της αύξησης της προσφοράς, οι θέσεις εργασίας των ντόπιων ανειδίκευτων εργαζομένων τίθενται σε κίνδυνο και τα εισοδήματά τους μειώνονται.

Το πιο σημαντικό ίσως συμπέρασμα των ερευνών του καθηγητή Μπόρχας είναι η εκτίμηση ότι η μετανάστευση δημιουργεί και κερδισμένους και χαμένους μεταξύ του ντόπιου πληθυσμού και ότι οι χαμένοι και οι κερδισμένοι ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι επιπτώσεις της μεταναστευτικής πολιτικής είναι κυρίως αναδιανεμητικές. Η σημερινή μαζική μετανάστευση ανειδίκευτων οδηγεί στην αναδιανομή πόρων από τους ανειδίκευτους ντόπιους εργαζόμενους, των οποίων οι μισθοί μειώνονται δραστικά, προς τους ειδικευμένους καθώς και τους εργοδότες που αγοράζουν τις υπηρεσίες των μεταναστών. Σύμφωνα με τον καθηγητή

Μπόρχας ένα από τους κυριότερους λόγους της αύξησης των οικονομικών ανισοτήτων που παρατηρούμε στις ΗΠΑ από το 1980 οφείλεται στη μαζική αύξηση του ανειδίκευτου εργατικού προσωπικού, που αντιπροσωπεύουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι μετανάστες.

Οι αναδιανεμητικές αυτές επιπτώσεις εξηγούν μέχρι ενός βαθμού και τις παράξενες πολιτικές αντιδράσεις γύρω από το θέμα της μετανάστευσης. Δηλαδή, το μέτωπο που υπάρχει μεταξύ των εργοδοτών και των οργανώσεων που προασπίζουν τα δικαιώματα των μεταναστών από τη μια πλευρά και τις αντιδράσεις εναντίον της μετανάστευσης που προέρχονται πολλές φορές από τα σχετικά φτωχότερα τμήματα του ντόπιου πληθυσμού.

Τα αίτια αυτών των φαινομένων δεν οφείλονται ούτε στο ότι οι πρώτοι είναι «πεφωτισμένοι» ούτε ασφαλώς στο ότι οι δεύτεροι είναι «ρατσιστές». Απλούστατα και στις δύο περιπτώσεις ισχύει αυτό που πίστευε ο γερο-Κάρολος και δεν κουράζονται να επαναλαμβάνουν οι νεοφιλελεύθεροι σήμερα: Ότι δηλαδή η εξήγηση της συμπεριφοράς των διαφόρων κοινωνικών ομάδων θα πρέπει να αναζητηθεί σε τελική ανάλυση στα οικονομικά τους συμφέροντα⁷.

Από την άλλη, άλλες εξίσου αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης επικεντρώνονται στις εξής σύμφωνα με έκθεση της επιτροπής της Ε.Ε. «οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες αποτελούν πυκνοκατοικημένους χώρους διαβίωσης, όπου οι ξένοι δεν αντιμετωπίζονται ως νεοφερμένοι που θα βρουν εδώ κατά κάποιο τρόπο την δική τους γωνιά., αλλά ως ανεπιθύμητοι που επισωρεύονται στον ήδη υπάρχοντα πληθυσμό με τον οποίο θα υπάρξει ανταγωνισμός για τις θέσεις εργασίας και την στέγη που ήδη σπανίζουν»⁸. Ανταγωνισμός που σε συνδυασμό με την μειωμένη εξειδίκευση που συχνά διαθέτουν, το αυξημένο κόστος διαβίωσης στην πόλη και την ανωνυμία και το χάος που επικρατεί στις πόλεις είναι πιθανό να δημιουργήσει παραβατικότητα ή και εγκληματικότητα. Η παραβατικότητα ή εγκληματικότητα που υπάρχει στους μετανάστες πολύ συχνά διογκώνεται από τα Μ.Μ.Ε. που συχνά τους

⁷ Τζορτζ Μπόρχας «The Economics of Immigration» (Journal of Economic Literature 1994), «The Economic Benefits from Immigration» (Journal of Economic Perspectives, 1995), «The New Economics of Immigration» (The Atlantic Monthly, 1996).

χρησιμοποιούν ως αποδιοπομπαίους τράγους. Ανεξιχνίαστα εγκλήματα και παραβάσεις βρίσκουν τον ένοχο τους στο πρόσωπο του μετανάστη (Αλβανοί) γεγονός που έκανε την κοινή γνώμη να κρατεί μια στάση απόρριψης απέναντι στους μετανάστες και να τους θεωρεί ηθικούς αυτουργούς, αν όχι για όλα αλλά για τα περισσότερα δεινά της κοινωνίας (εγκλήματα, ανεργία κ.λ.π.), έτσι αναπαράγεται και ελλοχεύει ο κίνδυνος της δημιουργίας γκέτο σε κάποια αστικά κέντρα.

Μια άλλη βασική συνέπεια παρουσιάζεται στον τομέα της οικονομίας και της απασχόλησης. Αυτό συμβαίνει διότι οι περισσότεροι μετανάστες στις μέρες μας είναι οικονομικοί μετανάστες. Έτσι μπορεί να παρατηρηθούν τάσεις αύξησης της ανεργίας που συχνά όμως δεν είναι μεγάλες διότι οι μετανάστες ασχολούνται με εργασίες χειρονακτικές, αγροτικές και μη ειδικευμένες όπου οι ντόπιοι δεν δέχονται να κάνουν. Επίσης άλλη οικονομική συνέπεια, είναι ότι οι μετανάστες συχνά θεωρούνται από τους εργοδότες ως μέσο για εύκολο κέρδος γιατί απασχολούνται πολλές ώρες και με ελάχιστες αποδοχές είτε είναι νόμιμοι είτε όχι. Πολλές φορές οι νόμιμοι δεν παίρνουν ένσημα με επιπρόσθετη συνέπεια την φοροδιαφυγή και αδυναμία ανανέωσης της κάρτας εργασίας αφού βασικοί προϋπόθεση του νέου νομοσχεδίου είναι η συμπλήρωση ενός μεγάλου αριθμού ενσήμων (ΙΚΑ 150).

Αρνητική συνέπεια αποτελεί η διαρροή συναλλάγματος αφού οι περισσότεροι μετανάστες κάνουν σημαντικές προσπάθειες για αποταμίευση που επενδύεται κυρίως στις χώρες αποστολής.

Τέλος, οι πολιτισμικές επιρροές των μεταναστών από «αμιγώς» ντόπιο πληθυσμό, επιφέρει αλλαγές στην κοινωνική δομή λόγω της δημιουργίας ενός υποστρώματος κάτω από το κατώτερο κοινωνικό στρώμα της χώρας υποδοχής επιπλέον σε μια ενδεχόμενη οικονομική κρίση υπάρχει κίνδυνος διαταραχής της κοινωνικής ειρήνης, που πιθανότατα να πάρει την μορφή ακραίων κοινωνικών συμπεριφορών (ρατσιστικές τάσεις, εχθρότητα και αποκλεισμό κ.ά.)⁹.

Από το μέγεθος και την πολυδιάστατη σύνθεση των συνεπειών της μετανάστευσης γίνεται αντιληπτό ότι, η εξισορρόπηση των αρνητικών και των

⁸ [Http:// eumc.eu.int](http://eumc.eu.int) "EUROPEAN MONITORING CENTRE ON RACISM AND XENOPHOBIA".

⁹ Σεμινάριο Τελείοφοιτων, " Η ζωή των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου, Ηράκλειο 2002

θετικών επιπτώσεων της μετανάστευσης, θα έρθει μέσα από μεταναστευτικές πολιτικές και πολιτικές ένταξης, που θα στηρίζονται, σε μέτρα θεσμικού χαρακτήρα για τον περιορισμό της μετανάστευσης, και σε πολιτικές ρυθμίσεις για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Πολιτικές ένταξης μεταναστών

Η καταπολέμηση κάθε φύσεως βίαιων ενεργειών, κατά αλλοδαπών μεταναστών που διαμένουν σε μια χώρα υποδοχής και η εξάλειψη φαινομένων ρατσισμού, κοινωνικού αποκλεισμού και ξενοφοβίας περνά μέσα από την ένταξη και την ενσωμάτωση των μεταναστών και εν γενεί των μελών των κάθε είδους μειονοτήτων με μακροχρόνιο, ισόρροπο και φυσιολογικό τρόπο στη δημόσια και οικονομική ζωή της κοινωνίας μας. «Η ένταξη είναι αναπόφευκτη ως πολιτική αν θέλουμε να αμβλύνουμε τις εντάσεις που συνεπάγεται η μετανάστευση γενικά φτωχών, ανεπαρκώς εφοδιασμένων και εθνικά διαφορετικών ανθρώπων»¹⁰.

Η ένταξη των μεταναστευτικών ομάδων σε κάθε κοινωνία, αναφέρεται στην ανάγκη περισσότερης ασφάλειας διαμονής τους και μέριμνας στους τομείς της απασχόλησης, παιδείας και στέγης. Βέβαια, «το πιο δύσκολο ζήτημα είναι το περιεχόμενο και οι προϋποθέσεις της ένταξης ,πολιτιστικά, θρησκευτικά ή εθνικά μειονοτικών ομάδων, καθώς και σε πιο επίπεδο πρέπει να οδηγηθούν οι μειονότητες ώστε να αλλάξουν πρακτικές που είναι “ξένες” προς τις πολιτιστικές παραδόσεις και νομικές διατάξεις της ντόπιας πλειοψηφίας»¹¹.

Οι απαντήσεις στα παραπάνω ζητήματα ποικίλουν από χώρα σε χώρα αλλά και μέσα στην κάθε χώρα, ανάλογα με την επικρατούσα προσέγγιση ως προς την σημασία και τον προσδιορισμό της εθνικής ταυτότητας.

Σε επίπεδο εθνικών πολιτικών ως προς την πολυπολιτισμικότητα διακρίνουμε τις εξής γενικές κατευθύνσεις(κοινωνική ένταξη, ενσωμάτωση, αφομοίωση) για την πολιτιστική ένταξη των μεταναστών από τις χώρες υποδοχής.

¹⁰ European Commission 1990

Κοινωνική ένταξη μεταναστών (integration)

Με τον όρο “κοινωνική ένταξη” εννοείται «η διαδικασία η οποία, μέσα από τον σεβασμό και την ενθάρρυνση στη διαφορετικότητα του “Αλλού”, τη δημιουργική ενσωμάτωση του και τη σταδιακή διαδικασία “προσαρμογής”, “εξομάλυνσης”, “συμφιλίωσης”, αναγνωρίζεται η πολιτιστική ισοτιμία των μειονοτήτων, και επιτυγχάνεται η ομαλή και εποικοδομητική ένταξη του στην ελληνική κοινωνία»¹².

Κατά την «“κοινωνικό-δομική προσέγγιση”, ένταξη(integration), είναι η συμμετοχή των μεταναστών στις κοινωνικό-οικονομικές δομές(επάγγελμα, εκπαίδευση, κατοικία, εισόδημα, αγορά εργασίας, μεταναστευτικό καθεστώς, οικογενειακή δομή) της χώρας υποδοχής. Ενώ κατά την “ατομικιστική προσέγγιση”, που εκκινεί από τη σχέση ατόμου και περιβάλλοντος, ένταξη ορίζεται η ισόρροπη σχέση μεταξύ μεταναστών(μειονότητας) και ημεδαπών(πλειονότητας)»¹³.

Η κοινωνική ένταξη, ως πολιτική ένταξης υποδηλώνει την αναγνώριση ότι κάθε μεταναστευτική ομάδα είναι φορέας ενός πολιτισμού που δέχεται βέβαια τις επιδράσεις από το χώρο υποδοχής, ταυτόχρονα όμως ασκεί επίδραση σ’ αυτήν και συμμετέχει στην αναδιαμόρφωση της.

Πρόκειται για μια πολιτική που σαν στόχο έχει, οι μετανάστες να διατηρήσουν τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας τους και όχι να αφομοιωθούν στον γηγενή πληθυσμό της χώρας υποδοχής. Επιτυχής κοινωνική ένταξη μεταναστών σημαίνει, συνεπώς, ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική , οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας υποδοχής με ταυτόχρονο αλληλοσεβασμό των διαφορετικών πολιτιστικών πρότυπων. Ορίζεται λοιπόν, η κοινωνική ένταξη, ως διαδικασία που χαρακτηρίζει τη δυναμική πορεία

¹¹ Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναζακής, Μιχάλης Χλετσός. Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 87

¹² Λοης Λαμπριανίδης, Αντιγόνη Λυμπεράκη “Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη” Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδόσεις παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σελ 266

¹³ Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζηση, Αθηνά 2001, σελ186

προς μια επιθυμητή κατάσταση που χαρακτηρίζει την απουσία διακρίσεων μεταξύ συγκρίσιμων ομάδων(προς την ηλικία, φύλο, εκπαίδευση) ημεδαπών και αλλοδαπών στη χώρα υποδοχής.

Χώρες με πολιτική ένταξης προσπαθούν να ενισχύσουν τα πολιτιστικά στοιχεία των διάφορων εθνικοτήτων, καθώς και να εντάξουν όλους τους τομείς που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, την ένταξη των μειονοτήτων. Τέτοιοι τομείς είναι κυρίως η απασχόληση και η κοινωνική προστασία. Εξίσου σημαντικό τομέα παρέμβασης συνιστά η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία καθώς διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο όσον αφορά την κοινωνική ένταξη των μειονοτήτων και κυρίως των νέων γενιών.

Η δυνατότητα χρήσης της γλώσσας και η δυνατότητα επικοινωνίας είναι καθοριστικές παράμετροι για την ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία και μπορούν να λειτουργήσουν ως αντίβαρο “ στο τραύμα της μετακίνησης”. Η καλή γνώση της γλώσσας υποδοχής είναι αποφασιστικής σημασίας για την δημιουργική ενσωμάτωση των μεταναστών καθώς αυξάνει τη δυνατότητα επικοινωνίας. Μέσα στο σπίτι των μεταναστών χρησιμοποιείται η μητρική γλώσσα , όμως τα παιδιά που στο σχολείο μαθαίνουν την γλώσσα της χώρας υποδοχής , στην πράξη γίνονται κατά κάποιο τρόπο φορείς μέσα στο νοικοκυριό των μεταναστών.

Το ζήτημα της γλώσσας όμως δεν εξαντλείται στα παιδιά των μεταναστών. «Η απόκτηση γλωσσικών δεξιοτήτων για τους ενήλικες αποτελεί βασικό εφόδιο και όπλο κατά της γκεττοποίησης και της δημιουργίας πυρήνα κοινωνικά αποκλεισμένων. Η απόκτηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής από τους ενήλικες μετανάστες προϋποθέτει την ένταξη των μεταναστευτικών ομάδων σε δια βίου προγράμματα μάθησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης της συγκεκριμένης γλώσσας, με προσδοκώμενα οφέλη την αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους(με προφανή οφέλη για την οικονομία) αλλά και τον καλύτερο μηχανισμό πρόληψης φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού(με μεγάλο όφελος για την κοινωνία)»¹⁴.

Σύμφωνα με την πολιτική αυτή ο μετανάστης προσαρμόζεται πιο εύκολα στη χώρα υποδοχής αφού δεν είναι αναγκασμένος να αποβάλλει τα

¹⁴ Λοης Λαμπριανιδης, Αντιγόνη Λυμπεράκη “Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη” Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδόσεις παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σελ 267

εθνικά χαρακτηριστικά του και να υιοθετήσει τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας υποδοχής.

Η πολιτική της κοινωνικής ένταξης των μεταναστευτικών ομάδων, αναγνωρίζει τους μετανάστες εργαζόμενους ως ένα προσθετό εργατικό δυναμικό με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις(ένταξη στα συνδικάτα, με ότι αυτό συνεπάγεται:συλλογικές συμβάσεις, ασφάλιση, μισθολογική εξίσωση, δικαίωμα στην απεργία κλπ). Οδηγεί δηλαδή, σταδιακά σε αντιμετώπιση των μεταναστών όχι πλέον ως φθηνού εργατικού δυναμικού αλλά ως πολιτών με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η εφαρμογή της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στις οικονομικές δραστηριότητες της κοινωνίας, συμβάλει στη αξιοποίηση της “διαφορετικότητας” αυτών των ομάδων με ένα τρόπο παραγωγικό και δημιουργικό , αναγνωρίζοντας την αναπτυξιακή τους συμβολή στις επιδόσεις της οικονομίας.

Κατά την πολιτική της κοινωνικής ένταξης, «απορρίπτονται φαινόμενα όπως η αναγκαστική πολιτισμική ενσωμάτωση όσο και ο πολιτισμικός διαχωρισμός και υιοθετείται, η πλουραλιστική πολιτισμική ενσωμάτωση (διαπολιτισμικότητα) ως διαδικασία αμοιβαίας αποδοχής διαφορετικών πολιτισμικών πρότυπων στο πλαίσιο ισχύος ενός δημοκρατικού συντάγματος της χώρας υποδοχής κατά την προσέγγιση της επικοινωνιακής συνεννόησης»¹⁵.

Πολιτική κοινωνική ένταξης μεταναστών σε κοινοτικό επίπεδο σημαίνει πολιτική καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, μετά την υιοθέτηση του χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων και των κανονισμών περί ίσης μεταχείρισης προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής, σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Ιδίως δε, όταν αυτός ορίζεται ως κατάσταση ελλείμματος σε πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα.

Η πολιτική της ένταξης υιοθετείται από χώρες οι οποίες θεωρούν ιδιαίτερα σημαντική την ύπαρξη μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, η οποία θα προσφέρει εργασία, στέγη, κοινωνική προστασία και εκπαίδευση στους

¹⁵ Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζησης, Αθηνά 2001, σελ191

μετανάστες και τις μειονότητες με σεβασμό στην ταυτότητάς τους, τη ομαλή ένταξη τους και στο δικαίωμα τους στον αυτοπροσδιορισμό.

Στο εσωτερικό της κάθε χώρας η ανάπτυξη «επιθετικής πολιτικής» που περνά μέσα από την κοινωνική ένταξη των μεταναστών και των κάθε είδους μειονοτήτων στη δημόσια και οικονομική ζωή είναι η αποφασιστική απάντηση, αν θέλουμε να διασφαλίσουμε λύσεις στην απειλούμενη περιθωριοποίηση, αλλά και την κοινωνική συνεκτικότητα στη νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα της εποχής μας.

Αφομοίωση(assimilation)

Η αφομοίωση ορίζεται « συνήθως ως μια διαδικασία μέσα από την οποία άτομα διαφορετικής εθνικής ή φυλετικής προέλευσης αλληλεπιδρούν και συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή μιας ευρύτερης κοινωνίας χωρίς να παίζει ρόλο η διαφορετική τους προέλευση. Μια ολοκληρωμένη μορφή αφομοίωσης είναι ταυτόσημη με την ανυπαρξία εθνικών ή φυλετικών χαρακτηριστικών που διαχωρίζουν τη δομή μιας πολυεθνικής / πολυφυλετικής κοινωνίας»¹⁶.

Η πολιτική της αφομοίωσης των μεταναστών, εκφράζει «μια αρνητική στάση στην προοπτική της πολυπολιτισμικότητας και αποβλέπει στη σταδιακή εξάλειψη των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των μεταναστών. Αφομοίωση σημαίνει ότι οι ξένοι “εξαφανίζονται”, “ενσωματώνονται” στο συνολικό πληθυσμό, με αλλά λόγια επικρατεί η ιδέα της ταύτισης με το άλλο, η κατάργηση των διάφορων ανάμεσα στον ξένο και τον “ντοπιο”»¹⁷.

Ο αμερικανός κοινωνιολόγος M. GORDON «θεωρεί ότι η διαδικασία αφομοίωσης ολοκληρώνεται, όταν υπάρχει πλήρης αποδοχή των πολιτιστικών προτύπων της χώρας υποδοχής, ευρεία συμμετοχή σε πρωτογενείς ομάδες της κοινωνίας υποδοχής, σημαντικός βαθμός μικτών

¹⁶ Γ.Π. Μάρκου, “προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών”, ΥΠ. ΕΝΘΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, Γ.Γ. ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ, Αθηνά 1996, σελ. 7

¹⁷ Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναξάκης, Μιχάλης Χλέτσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 162

γάμων, το συναίσθημα του “ανήκειν” στην κοινωνία υποδοχής, απουσία στερεοτύπων και διακρίσεων, απουσία συγκρούσεων που προέρχονται από διαφορετικά συστήματα αξιών και από την άσκηση της εξουσίας»¹⁸. Κατά την «”κοινωνικό-δομική προσέγγιση”, αφομοίωση (assimilation) συνιστά την προσαρμογή των μεταναστών στο πολιτισμικό σύστημα της χώρας υποδοχής(γλώσσα, διεθνοτικές επαφές, αξίες, συμμετοχή σε οργανώσεις). Ενώ κατά την “ατομιστική προσέγγιση”, αφομοίωση ορίζεται, η κατάσταση ή η διαδικασία εξομοιώσεις του μετανάστη και του ημεδαπού από μονομερή προσαρμογή του μετανάστη στο πολιτισμικό σύστημα της χώρας υποδοχής»¹⁹.

Ο Ray Honeygord αναφερόμενος στο πολυδιάστατο μοντέλο της διαδικασίας αφομοίωσης, υποστηρίζει ότι «ο όρος “αφομοίωση” υποφέρει από απρόσεκτη χρήση και συχνά χρησιμοποιείται σαν συνώνυμο για την “ολοκλήρωση”. Εάν αυτό γίνει ξεκάθαρο τότε δεν έχουμε κανένα βλαβερό αποτέλεσμα, αλλά το μπέρδεμα των δυο λέξεων μπορεί να οδηγήσει σε παρεξήγηση. Γι’ αυτό λέγοντας “αφομοίωση” θεωρείται τη διαδικασία που λαμβάνει χώρα όταν εθνικές μειονότητες είναι αναγκασμένες, λιγότερο ή περισσότερο, και να εγκαταλείψουν τους αρχικούς τους πολιτισμούς και να προσλάβουν τον πολιτισμό της χώρας στην οποία έχουν μεταναστεύσει οι ίδιοι ή οι προγονοί τους. Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, αρχικές γλώσσες, θρησκείες, κοινωνικά έθιμα κι εκδοχές της ιστορίας λαμβάνονται ως αλλοδαπές. Η πρόθεση της πλειοψηφίας είναι να τις εξαλείψει, ώστε να αναγκάσει τις μειονότητες να συνδεθούν με τον κυρίαρχο πολιτισμό. Όπου δεν θεωρείται πιθανή αυτή η διαδικασία σύνδεσης, έχει επιχειρηθεί πραγματική απέλαση ή εξάλειψη των μειονοτήτων.

Η λογική πίσω από αυτήν την πολιτική είναι ότι οι εθνικές “διαφορές” αντιπροσωπεύουν μια απειλή για την εθνική ενότητα και την κοινωνική και πολιτική σταθερότητα- και το εντελώς λανθασμένο και κακόβουλο δόγμα της φυλετικής καθαρότητας, έχει συχνά λειτουργήσει σαν δικαιολογία»²⁰.

¹⁸ Gordon, M., “Assimilation in American Life. The Role of Religion, and National Origins”, New York, 1964., σελ.71

¹⁹ Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζηση, Αθηνά 2001, σελ 186

²⁰ Ray Honeygord, “Integration of Disintegration”, The Claridge Press, (1988), σελ. 27-29.

Οι υποστηρικτές του αφομοιωτικού μοντέλου βλέπουν το σύγχρονο εθνικό κράτος περισσότερο στο πλαίσιο της καθολικότητας και λιγότερο ότι αποτελείται από εθνικές ομάδες με εθνικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Οι διαφορές εθνικές μεταναστευτικές ομάδες πρέπει να απορροφηθούν από τον ντόπιο ομοιογενή πολιτισμό για να μπορέσουν να συμμετέχουν ισοδύναμα στη διαμόρφωση και την διατήρηση της κοινωνίας. Επίσης υποστηρίζουν, ότι εθνικοί δεσμοί και πολιτισμοί εξακολουθούν να υπάρχουν, επειδή οι διάφορες εθνικές μεταναστευτικές ομάδες δεν έχουν ακόμα ενσωματωθεί στην κοινωνία και δεν μπορούν να ωφεληθούν από την οικονομική και κοινωνική κινητικότητα που προσφέρει η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Η πολιτική της αφομοίωσης σκοπό έχει τη δημιουργία πολιτών και όχι απλώς εργατών. Χώρες οι οποίες βρίσκονται υπό ανάπτυξη (αναπτυσσόμενες) και αντιμετωπίζουν πρόβλημα χαμηλής πυκνότητας πληθυσμού υιοθετούν την πολιτική της αφομοίωσης των μεταναστών.

« Αναπτύσσεται από χώρες οι οποίες μέσα από τους μετανάστες προσπαθούν να καλύψουν δικά τους κενά, όχι μόνο στον τομέα της εργασίας αλλά και σε άλλους τομείς, κυρίως το δημογραφικό.

Βάσει της πολιτικής αυτής, οι μετανάστες δεν θεωρούνται απλά και μόνο ξένα φτηνά εργατικά χέρια ή ο «εφεδρικός στρατός» σε περίπτωση αύξησης της ανεργίας που θα καλύψει κενές θέσεις εργασίας. Είναι αυτοί που θα λύσουν ή θα βοηθήσουν στη μερική ή ολική επίλυση του δημογραφικού προβλήματος. Για να συμβεί όμως αυτό χρειάζεται να τους παραχωρηθούν από το κράτος δικαιώματα και υποχρεώσεις όπως αυτά που έχουν οι ντόπιοι και γενικά να τους παραχωρηθούν όλα αυτά που κάνουν ένα άτομο να θεωρείται πολίτης μιας χώρας»²¹.

Απ' την άλλη όμως μεριά, ο μετανάστης μέσα από την πολιτική αυτή και κατά τη διάρκεια της αφομοιωτικής διαδικασίας, ασπάζεται τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας υποδοχής και παραμερίζει τα στοιχεία αυτά της χώρας του.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί δημοσίευμα με τον τίτλο « Έξελληνίζονται κάτοικοι του Φίερι με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου»,

²¹ Α.Μ. Μουσούρου, «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Εκδ. Cutenberg, Αθήνα 1991, σελ. 127

η εφημερίδα των Τιράνων “Κορριέρι” γράφει ότι το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης Φίερι, στη συνεδρίαση του για το μήνα Απρίλιο, αποφάσισε να εγκρίνει τα αιτήματα 65 πολιτών που είναι μετανάστες στην Ελλάδα, οι οποίοι ζητούν αλλαγή του ονόματος τους για λόγους που έχουν σχέση με την μετανάστευση. Μερικά άτομα, γράφει η εφημερίδα, άλλαξαν τα ονόματα τους από “Μπαί’ράμ” σε “Θανάση” και από “Ζεκινε” σε “Δήμητρα”»²².

Ο μετανάστης ζει σε μια μεταβατική κατάσταση, όπου πρέπει να αναπροσαρμόσει ή να αναπροσδιορίσει την ταυτότητα του. Αυτή η διαδικασία είναι ενσωματωμένη στη συμπεριφορά του μετανάστη και προϋποθέτει μια αλλαγή στην κοινωνική θέση καθώς και μετατροπή των πολιτιστικών αξιών και των τρόπων συμπεριφοράς. Αντιμέτωποι με αυτήν τη μεταβατική κατάσταση, οι μετανάστες βρίσκουν τρόπους να την ξεπεράσουν με την εκμάθηση και προσαρμογή στη νέα κουλτούρα. Αυτό μπορεί να γίνει οικειοθελώς, αθέλητα ή και καταναγκαστικά και να συμπεριλάβει αλλαγές στα βασικά στοιχεία της προσωπικής ταυτότητας, όπως το όνομα ή η θρησκεία. Αυτή η “μετατροπή” του μετανάστη ξεκινάει από την εκπαίδευση, η οποία θεωρεί ότι η προώθηση των εθνικών γλωσσών και πολιτισμών και η ενίσχυση των εθνικών δεσμών διαιωνίζουν τη χαμηλή κοινωνική θέση των εθνικών ομάδων, δημιουργούν εθνικές πολώσεις και θέτουν σε κίνδυνο τη συνοχή του εθνικού κράτους. Γι’ αυτό το κράτος θα πρέπει να προωθή την επίσημη γλώσσα και το επίσημο σύστημα πολιτισμικών αξιών. Για το σχολείο και τα εκπαιδευτικούς αυτό σημαίνει ότι θα εξακολουθήσουν να μεταδίδουν σ’ όλους τους μαθητές συγκεκριμένες γνώσεις, συγκεκριμένες αξίες, συγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς και συγκεκριμένες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές φιλοδοξίες, που καθορίζονται από το πολιτισμικά “ανώτερο” σύστημα αξιών της χώρας υποδοχής»²³..

Η συμμετοχή του μετανάστη στηρίζεται στην μετατροπή του τρόπου που συμπεριφέρεται και γενικότερα της παρουσίας του μέσα στην ελληνική κοινωνία . Η διαπραγμάτευση ξεκινά με το όνομα και στη συνέχεια

²² WWW.Enimerosinews.gr «Ελληνικά ονόματα παίρνουν Αλβανοί Μετανάστες»

²³ Γ.Π. Μάρκου, “προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών”, ΥΠ. ΕΝΘΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, Γ.Γ. ΛΑΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ, Αθήνα 1996, σελ. 9

αναλαμβάνουν ένα καινούργιο ρόλο και αυτός είναι να πείσουν για τις ρίζες τους.

Ο μετανάστης «μαθαίνει να ανήκει στη χώρα εγκατάστασης απορρίπτοντας μέρος της ιστορίας του. Μαθαίνει να δίνει τη συνολική εντύπωση μιας παρουσίας και συμπεριφοράς “αόρατης” στα μάτια του ντόπιου γνωστή και κριτή. Αντιλαμβάνεται πολύ καλά ότι όλα τα στοιχεία γύρω από τον κοινωνικό αποκλεισμό του έχουν να κάνουν με το αρνητικό καθορισμό του μετανάστη: δεν είναι έλληνας, δεν είναι χριστιανός, δεν είναι πολίτης του κράτους και ούτω καθεξής. Στην περίπτωση αυτής της κατηγορίας των μεταναστών, είναι φανερό ότι τα δικαιώματά τους δεν εξαρτώνται μόνο από το είδος της εργασίας τους, της προσφοράς τους και της συμμετοχής τους στην κοινωνική ζωή, αλλά κυρίως με την ταυτότητά τους. Η ταυτότητα του “Ξένου” είναι το κοινωνικό του μειονέκτημα από τη στιγμή της άφιξης του μετανάστη στην χώρα υποδοχής. Έτσι, αυτός αρνείται ένα μέρος της προσωπικής ιστορίας του και επιχειρεί να θυμηθεί ή να ανασκευάσει τι σημαίνει να έχεις ελληνική ταυτότητα.

Ο μετανάστης λοιπόν, απαιτείται να κατέχει τη δυνατότητα να παραιτηθεί από την “κατοχή” της οποιασδήποτε προηγούμενης κοινωνικής, πολιτιστικής, θρησκευτικής ακόμα και εθνικής ταυτότητας και να αναβαπτιστεί μέσα από τη συμμετοχή του στην καινούρια κοινωνία, που τον δέχεται. Μαθαίνει το νέο του πρόσωπο και προσπαθεί να προβάλλει μια αποδεκτή ταυτότητα για να οικοδομήσει τη ζωή του. Αυτό γίνεται μέσα στο πλαίσιο των απαιτήσεων που έχει η νέα κοινωνία από αυτόν, σε ένα αγώνα για συνύπαρξη με τις κατεστημένες ντόπιες ομάδες»²⁴.

²⁴ Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα “Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός”, Αθηνά 1998, σελ.484.

Ενσωμάτωσης ή προσαρμογή (insertion)

Η πολιτική της ενσωμάτωσης ή προσαρμογή, «αναφέρεται στην ανοχή των πολιτιστικών παραδόσεων των μεταναστών σε τοπικό επίπεδο, δίχως όμως τη διαμόρφωση συνεπούς και σαφούς πολιτικής για την στήριξη ή ενθάρρυνση πολιτιστικών διάφορων σε εθνικό επίπεδο»²⁵.

Η συγκεκριμένη πολιτική ένταξης των μεταναστών σε μια κοινωνία, υπογραμμίζει την ανεκτικότητα, την καλή θέληση, την υπομονή και το πλεονέκτημα για τους ντόπιους να δέχονται διαφορετικά στοιχεία πολιτισμού, από τα δικά τους, έτσι ώστε να δίνεται στους ξένους η δυνατότητα συνεισφέρουν στον τόπο. Όμως στην ουσία, παρ' ότι μετανάστες συνεισφέρουν στην χώρα, παραμένουν και αντιμετωπίζονται ως ξένοι.

Η πολιτική αυτή «εμφανίζεται να χρησιμοποιήθηκε κατά την δεκαετία του '80 κυρίως στις ευρωπαϊκές χώρες σε διάφορες παραλλαγές, αλλά πάντα με την ίδια κοινή "φιλοσοφία" που λέει, "ότι οι μετανάστες είναι διαφορετικοί από τους ντόπιους κάτοικους, για αυτό δεν μπορούν να ενταχθούν στην κοινωνία, και ότι δεν έχουμε τίποτα εναντίον τους, αλλά πρέπει να μείνουν στη χώρα υποδοχής προσωρινά και να επιστρέφουν στην πατρίδα τους". Σύμφωνα με την πολιτική αυτή ο μετανάστης αντιμετωπίζεται ως φτηνό, υπάκουο, κακοπληρωμένο, μη ασφαλισμένο και χωρίς δικαιώματα εργατικό δυναμικό και όχι ως πολίτης»²⁶.

Τα δυο απ' τα βασικότερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πολιτικής ένταξης των μεταναστών, είναι η προσωρινή διαμονή του μετανάστη στη χώρα υποδοχής και η εναλλαγή / αντικατάσταση. Απ' τη στιγμή που λέμε ότι ο μετανάστης αντιμετωπίζεται ως εργατική δύναμη, γίνεται κατανοητό ότι θα παραμείνει στη χώρα υποδοχής για να καλύψει τις κενές θέσεις εργασίας. Μ' αυτό τον τρόπο ελέγχεται η είσοδος και η διάρκεια παραμονής των μεταναστών στην χώρα, αφού θα μπουν τόσοι μόνο όσοι χρειάζονται για την κάλυψη των κενών θέσεων εργασίας. Απ' την άλλη μεριά όμως όταν θα πάψουν αν υφίστανται οι θέσεις εργασίας, που καλύπτονται από μετανάστες, οι κάτοχοι τους θα πείθονται ή θα αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την χώρα.

²⁵ Μετανάστες και μετανάστευση, "οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές" επιμέλεια: Χάρης Ναζακας, Μιχάλης Χλετσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ. 87

²⁶ Ο.Π σελ 164

Σ' αυτό το σημείο μπαίνει το δεύτερο χαρακτηριστικό της πολιτικής αυτής, η εναλλαγή / αντικατάσταση. Οι μετανάστες που ηθελημένα ή αθέλητα εγκαταλείπουν τη χώρα υποδοχής θα αντικαθίστανται από άλλους μετανάστες οι οποίοι θα καλύπτουν κι αυτοί τις νέες κενές θέσεις εργασίας και θα αντιμετωπίζονται ως εργατική δύναμη με όλα τα σχετικά επακόλουθα.

Η συγκεκριμένη πολιτική ένταξης, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής, αφού προτεραιότητα της πολιτείας είναι η «εκμετάλλευση» του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού, συνήθως εποχιακά, και σε δουλείες που το ντόπιο εργατικό δυναμικό δεν αναλαμβάνει, και όχι η υιοθέτηση μιας πολιτικής ένταξης που διέπεται από τις βασικές διατάξεις της Οικουμενικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ενώ οι όποιες νομικές διατάξεις, αναφέρονται στους μετανάστες, έχουν κατασταλτικό χαρακτήρα και αποβλέπουν στην χρονική οριοθέτηση της παραμονής τους στη χώρα υποδοχής.

Χώρες οι οποίες “αξιοποιούν” την παρουσία των μεταναστών, δεν δείχνουν διατεθειμένες να πληρώσουν και κάποιο «κόστος» γι' αυτούς τους ανθρώπους που ζουν, προσφέρουν και συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη και την ευημερία της χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έλλειψη διασφάλισης των πιο απλών και βασικών κοινωνικών και εργατικών δικαιωμάτων.

Οι πολιτικές των χωρών αυτών, «θεωρούν τους μετανάστες “αναλώσιμους”, στους οποίους δεν πρέπει να τους παρέχονται δικαιώματα, παρά πάνω από αυτά που τους παρέχει ο χαρακτηρισμός «φιλοξενούμενο εργατικό δυναμικό». Έτσι ώστε να διασφαλίζεται η “προσωρινότητα” που θα πρέπει να χαρακτηρίζει την συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα στις χώρες αυτές»²⁷

Με οδηγό την “φιλοσοφία” της “προσωρινότητας” των μεταναστών στην χώρα υποδοχής, υιοθετούνται πολιτικές “ανοχής”, αντιπροσωπευτική αυτών είναι αυτή που δεν επιτρέπει την εκμάθηση από τα παιδιά των μεταναστών και της μητρικής τους γλώσσας στο σχολείο. Ενώ «έμφαση δίνεται στην ενσωμάτωση των παιδιών με διαφορετική γλωσσική και

²⁷ Α.Μ. Μουσούρου, «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Εκδ. Cutenberg, Αθήνα 1991, σελ. 127

πολιτισμική ομοιογένεια των κοινωνιών αυτών. Με αποτέλεσμα να οδηγεί καταρχήν στην δημιουργία ενός μη φιλικού περιβάλλοντος για τους μετανάστες, με απώτερο στόχο να επιστρέψουν κάποτε στη χώρα τους»²⁸..

Γενικά οι πολιτικές ένταξης των μεταναστών , εξαρτώνται απ' τη γενικότερη αντιμετώπιση αυτής απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα, αν δηλαδή θεωρούμε τους μετανάστες προσωρινά “φιλοξενούμενους” ή προσπαθούμε τους εντάξουμε στην κοινωνία μας. αλλά και στη στάση της ως προς τη μελλοντική επιστροφή των μεταναστών στις χώρες τους άρχισαν και να ασφαλίζονται.

Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Η ξαφνική εισροή μεταναστών βρήκε την διοικητική μηχανή της Ελλάδας απροετοίμαστη. Μέχρι τότε, η εθνική μεταναστευτική πολιτική ήταν αποκλειστικά προσανατολισμένη σε μια πολιτική αποστολής μεταναστών.

Οι αρχικές παρεμβάσεις στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής στην παρελθούσα δεκαετία είχαν το χαρακτήρα δειλών μάλλον βημάτων στην κατεύθυνση του περιορισμού της παράνομης κατά βάση μετανάστευσης.

Η συγκεκριμένη μεταναστευτική πολιτική αρκετές φορές παρουσιάζει ανακολουθίες, κενά και παραλείψεις, από τον ένα νόμο στο άλλον. Γεγονός, που πιθανόν να υποδηλώνει ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη βούληση για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Ωστόσο, τα νέα δεδομένα οδηγούσαν στην υιοθέτηση και θέσπιση γενικών και ειδικών πολιτικών που αφορούν τόσο θέματα εισόδου στην ελληνική επικράτεια όσο και με ζητήματα μεταχείρισης των μεταναστών κατά την διάρκεια παραμονής τους.

Ουσιαστική προσπάθεια για την δημιουργία μιας μεταναστευτικής πολιτικής, που θα ανταποκρίνεται, με επιτυχία στην υποδοχή μεταναστών, γίνεται ορατή με την θέσπιση του νόμου 2910/2001.

²⁸ ²⁸ Γ.Π. Μάρκου, “Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών”, ΥΠ. ΕΝΘΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, Γ.Γ. ΛΑΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ, Αθήνα 1996, σελ. 13

« Ο Νόμος 2910/2001, «είχε ως κατευθυντήριες γραμμές” Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια” και “Κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις “

Με σπουδαιότερες καινοτομίες:

- Την σύσταση σε κεντρικό και περιφερικό επίπεδο Υπηρεσίας Αλλοδαπών και Μετανάστευσης για την υλοποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής.
- Την δυνατότητα σύστασης γραφείων ευρέσεως εργασίας στις Ελληνικές Προξενικές Αρχές για τον προγραμματισμό και την ορθολογική κατανομή των επιθυμούντων να εργαστούν στην Ελλάδα αλλοδαπών σε σχέση με τις υπάρχουσες ανάγκες στη χώρα μας. Έτσι, αποτρέπεται η παράνομη είσοδος αλλοδαπών για εργασία, αφού θα μπορούν νόμιμα να εκφράσουν την επιθυμία τους για εργασία στην Ελλάδα.
- Την μετατόπιση της αρμοδιότητας χορήγησης άδειας παραμονής από το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας και όχι από τις αστυνομικές αρχές.
- Την αυτεπάγγελτη δίωξη των σχετικών πράξεων στο πλαίσιο καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξеноφοβίας.
- Την ρύθμιση των υποχρεώσεων των μεταναστών, των υπηρεσιών, των υπάλληλων, των εργοδοτών και των ιδιωτών και η επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων για τους παραβάτες.
- Την ρύθμιση θεμάτων απέλασης, η δημιουργία ειδικών χώρων προσωρινής κράτησης αλλοδαπών που βρίσκονται υπό απέλαση και η παροχή εγγυήσεων για την προσωρινή κράτηση.
- Την εισαγωγή αλλαγών στη διαδικασία χορήγησης της Ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση, δημιουργία ευνοϊκότερων προϋποθέσεων για την κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας από τους ανιθαγενείς και τους πρόσφυγες.
- Την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μεταναστών και η δυνατότητα ένταξης τους στην Ελληνική κοινωνία(πρόσβαση των παιδιών των μεταναστών στην εκπαίδευση, πρόσβαση στο σύστημα δικαιοσύνης, στην ασφάλιση κτλ).

- ο Τέλος, η ίδρυση μηχανισμών τεκμηρίωσης της μεταναστευτικής πολιτικής»²⁹.

Παρακάτω παρατίθενται, χαρακτηριστικά αποσπάσματα του συγκεκριμένου νόμου.

Το κεφάλαιο Γ΄ του παρόντος νόμου, ρυθμίζει τις γενικές προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής αλλοδαπών. Στην παράγραφο 3 του συγκεκριμένου νόμου εισάγετε η νέα διάταξη η οποία αναφέρει η Ελληνική προξενική αρχή, του τόπου κατοικίας του αλλοδαπού, χορηγεί την θεώρηση εισόδου εφόσον ληφθούν υπόψη λόγοι που αφορούν τη δημόσια τάξη και ασφάλεια της χώρας και στη δημόσια υγεία και έχει διάρκεια 3 μηνών, αν δεν ορίζετε διαφορετικά από τις διατάξεις του παρόντος.

Με την παράγραφο 4 έχουμε πάλι νέα διάταξη σύμφωνα με την οποία αλλοδαπός που δεν υποχρεούται με θεώρηση εισόδου μπορεί να εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος ελεύθερα και να παραμένει σε αυτό συνολικά μέχρι και 3 μήνες μέσα σε διάστημα 6 μηνών από την ημερομηνία της πρώτης εισόδου.

Με την παράγραφο 5 εισάγεται νέα διάταξη η οποία λέει ότι οι ελληνικές αρχές ελέγχου μπορεί να υποχρεώσουν σε άμεση αναχώρηση αλλοδαπών, αν διαπιστώσουν ότι δεν έχει θεώρηση εισόδου, εφόσον απαιτείται και εισιτήριο για τη συνέχιση του ταξιδιού του τόσο για τη χώρα προορισμού όσο και τις ενδιάμεσες χώρες από το έδαφος των οποίων κατά ανάγκη θα διέλθει.

Με το άρθρο 8 ρυθμίζεται η χορήγηση και η ανανέωση της άδειας παραμονής. Αναφέρετε στην παράγραφο 1 ότι ο αλλοδαπός που έχει λάβει θεώρηση στην Ελλάδα, για ένα από τους λόγους που προβλέπονται στο παρόντα νόμο, μπορεί να ζητήσει άδεια παραμονής για τον ίδιο λόγο, εφόσον πληροί τις προβλεπόμενες από το νόμο αυτό προϋποθέσεις.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 8 αναφέρετε ότι ο αλλοδαπός που επιθυμεί τη χορήγηση άδειας παραμονής στην Ελλάδα, οφείλει 2 μήνες τουλάχιστον πριν την λήξη της θεώρησης εισόδου, να υποβάλλει Δήμο ή στην κοινότητά του τόπου κατοικίας ή διαμονής του αίτηση για τη χορήγηση της άδειας παραμονής.

²⁹ Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη "Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθηνά 2001

Στην παρ. 4 του παρόντος άρθρου αναφέρεται ότι μαζί με την αίτηση πρέπει να καταθέτει αντίγραφο διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου με την θεώρηση εισόδου και τα λοιπά δικαιολογητικά που προβλέπονται από το νόμο αυτό. Στη συνέχεια με την παρ. 5, έχουμε ότι ο δήμος ή η κοινότητα εξετάζει την πληρότητα των δικαιολογητικών και τα διαβιβάζει μαζί με την αίτηση του αλλοδαπού στην αρμόδια, κατά περίπτωση, υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης. Η αίτηση εντός μηνός εξετάζεται από την υπηρεσία και αφού ληφθούν υπόψη οι λόγοι για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια της χώρας, καλεί σε συνέντευξη τον αλλοδαπό σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, ενώπιον της Επιτροπής Μετανάστευσης.

Στην παρ. 6 αναφέρεται ότι η κλήσης του αλλοδαπού γίνεται με απόδειξη και η μη εμφάνιση του αλλοδαπού δικαιολογείται μόνο για λόγους ανωτέρας βίας. Σε περίπτωση τέτοια, καλείται εκ νέου σε συνέντευξη. Αν τώρα η μη εμφάνιση του είναι αδικαιολόγητη, η αίτηση απορρίπτεται.

Η παρ. 7 αναφέρει ότι η άδεια παραμονής χορηγείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής Μετανάστευσης. Ενώ η παρ. 8 αναφέρει ότι η ανανέωση της άδειας παραμονής, πραγματοποιείται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από τις παρ. 3-7 του παρόντος άρθρου, εκτός και αν ορίζεται διαφορετικά από το νόμο αυτό

Στο άρθρο 21, γίνεται αναφορά στη χορήγηση άδειας παραμονής, η οποία χορηγείται τον αλλοδαπό ο οποίος έχει λάβει θεώρηση εισόδου για την παροχή εξαρτημένης εργασίας και εφόσον συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- Να έχει άδεια εργασίας,
- Να έχει συνάψει σύμβαση εργασίας,
- Να είναι υγιής και ασφαλισμένος ιατρικά, αλλά και σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος και
- Να έχει εξασφαλίσει κατάλυμα.

Η αίτηση συνοδεύεται από άδεια εργασίας, από σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, από αποδεικτικά στοιχεία ότι είναι ασφαλισμένος τόσο για ιατρικά θέματα, όσο και για θέματα εργατικού ατυχήματος από τη δήλωση στην οποία αναφέρει τη διεύθυνση του καταλύματος του, αλλά και από πιστοποιητικό υγείας που εκδίδεται από ημεδαπά νοσηλευτικά ιδρύματα ή κέντρα υγείας ή

θεραπευτήρια και ιατρεία του Ι.Κ.Α. ότι δεν πάσχει από νόσημα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Τα έξοδα επιβαρύνουν τον αλλοδαπό.

Το άρθρο 22, αναφέρεται στη διάρκεια και ανανέωση της άδειας παραμονής, η οποία για την παροχή εξαρτημένης εργασίας χορηγείται για ένα έτος και μπορεί να ανανεώνεται όσο χρόνο ισχύει η άδεια εργασίας. Ο αλλοδαπός για την ανανέωση οφείλει 2 μήνες πριν τη λήξη της άδειας παραμονής να υποβάλει αίτηση και δικαιολογητικά στο δήμο ή τη κοινότητα από τα οποία να προκύπτει ότι έχει άδεια εργασίας, έχει εκπληρώσει τις φορολογικές υποχρεώσεις αλλά και τις προϋποθέσεις του άρθρου 21. Μετά τη πάροδο 6 ετών, η ανανέωση της άδειας παραμονής γίνεται με απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και έχει διετή διάρκεια, ενώ ύστερα από 10 χρόνια μπορεί με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης να χορηγηθεί άδεια παραμονής αορίστου διάρκειας. Τέλος ο αλλοδαπός μπορεί να συνάπτει σύμβαση εργασίας με άλλο εργοδότη, κατά τη διάρκεια ισχύος της άδειας εργασίας και της άδειας παραμονής.

Το άρθρο 23 αναφέρει πως οι διατάξεις των άρθρων 19, 20, 21 και 22 ισχύουν και για τους αλλοδαπούς που επιθυμούν να έρθουν στην Ελλάδα για τη παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου. Για την ανανέωση της άδειας εργασίας αυτών, μπορεί αντί της σύμβασης παροχής ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου να προσκομίζεται δήλωση του εργοδότη, ο οποίος θα απασχολήσει τον αλλοδαπό σε συγκεκριμένη εργασία, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή βιβλιάριο ασφαλιστικού οργανισμού από το οποίο να προκύπτει ότι ο αλλοδαπός έχει πραγματοποιήσει αριθμό ημερομισθίων ίσο με ο μισό των εργάσιμων ημερών που αντιστοιχούν στο χρονικό διάστημα από την έκδοση της άδειας εργασίας, μέχρι την υποβολή της αίτησης του για ανανέωση.

Τέλος, το άρθρο 24 αναφέρεται στην εποχιακή εργασία των αλλοδαπών, η οποία είναι η απασχόληση του στην Ελλάδα για χρονικό διάστημα μέχρι 6 μηνών σε τομέα δραστηριότητας που συναρτάται με το ρυθμό των εποχών, με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου για συγκεκριμένο εργοδότη και είδος απασχόλησης υπό την προϋπόθεση ότι ο αλλοδαπός δεν διατηρεί νόμιμη κατοικία στην Ελλάδα. Ο εργοδότης που επιθυμεί να

απασχολήσει αλλοδαπό για εποχιακή εργασία, οφείλει να λάβει έγκριση του Ο.Α.Ε.Δ. ύστερα από αίτηση προς την αρμόδια υπηρεσία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, τουλάχιστον τρεις μήνες πριν την έναρξη των εργασιών του. Η αίτηση διαβιβάζεται στο Ο.Α.Ε.Δ.

Το άρθρο 37 περιλαμβάνει διατάξεις για άλλες περιπτώσεις χορήγησης άδειας παραμονής. Σύμφωνα μ ' αυτό στην παρ. 1, αναφέρεται ότι επιτρέπεται η χορήγηση άδειας παραμονής σε αλλοδαπό μέχρι ενός έτους, που μπορεί να ανανεώνεται για ίσο χρονικό διάστημα, εφόσον:

1. αποδεικνύει ότι διαθέτει πόρους για την κάλυψη των δαπανών διαβίωσης του, χωρίς να παρέχει εξαρτημένη εργασία ή να ασκεί ανεξάρτητη δραστηριότητα και ότι η προέλευση των πόρων αυτών είναι νόμιμη.
2. Έχει εξασφαλίσει κατάλυμα.
3. Είναι υγιής και είναι ασφαλισμένος για κάλυψη εξόδων νοσηλείας ιατρικής και φαρμακευτικής περίθαλψης.

Στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, αναφέρεται ότι η αίτηση του αλλοδαπού για τη χορήγηση άδεια παραμονής θα πρέπει να συνοδεύεται από:

1. αποδεικτικά στοιχεία ότι διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα για τη διαβίωσή του,
2. δήλωση, στην οποία αναφέρεται η διεύθυνση του καταλύματός του,
3. αποδεικτικά στοιχεία ότι είναι ασφαλισμένος για την κάλυψη εξόδων νοσηλείας, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ή ότι έχει υποβληθεί σχετική αίτηση,
4. πιστοποιητικό υγείας που εκδίδεται από ημεδαπά κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα ή κέντρα υγείας ή θεραπευτήρια και ιατρεία του Ι.Κ.Α., ότι ο αλλοδαπός δεν πάσχει από νόσημα το οποίο μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Τα έξοδα βαρύνουν τον ενδιαφερόμενο αλλοδαπό.

Η παρ. 3, αναφέρει ότι ύστερα από δεκαετή συνολική παραμονή στην Ελλάδα και υπό αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, να χορηγείται άδεια

παραμονής αόριστου διάρκειας. Κατά τα λοιπά έχουν εφαρμογή οι διατάξεις των παρ. 3 έως 6 του άρθρου 8 ν. 2910/2001.

Τέλος, στην παρ. 4 αναφέρεται ότι με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, επιτρέπεται η χορήγηση άδειας παραμονής μέχρι ενός έτους, η οποία μπορεί να ανανεώνεται κάθε φορά για ένα έτος:

1. Σε πρόσωπα που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις νόμιμης παραμονής και για λόγους ανθρωπιστικούς ιδίως φύσεως, καθίσταται αδύνατη η αναχώρηση ή η απομάκρυνση τους από την Ελλάδα.
2. Σε αλλοδαπούς οι οποίοι εξαναγκάζονται για λόγους ανωτέρας βίας να μετακινηθούν από τη χώρα ιθαγένειάς τους. Η άδεια είναι προσωρινή και παύει να ισχύει, όταν εξαλειφθούν οι λόγοι για τους οποίους χορηγήθηκε.
3. Σε αλλοδαπούς επιστήμονες, οι οποίοι έχουν διακριθεί για την προσφορά τους στην έρευνα και στην επιστήμη.
4. Σε αλλοδαπούς επιστήμονες των νέων τεχνολογικών και κυρίως της πληροφορικής.

Το άρθρο 43 ρυθμίζει την ανάκληση της άδειας παραμονής, όπου στην παρ. 1, συγκεντρώνονται όλα όσα έχουν αναφερθεί στις διατάξεις των προηγούμενων ετών και αναφέρουν ότι δύναται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας και ύστερα από εισήγηση των αρμόδιων υπηρεσιών, να ανακαλείται η άδεια παραμονής πέραν των γενικών λόγων ανάκλησης, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και για τους εξής λόγους:

1. Εθνική ασφάλεια και δημόσια τάξης
2. Προστασίας της δημόσιας υγείας, εφόσον ο αλλοδαπός πάσχει από νόσημα που μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο και αρνείται να συμμορφωθεί προς τα μέτρα που καθορίζονται από τις ιατρικές αρχές για την προστασία του αν και του έχει δοθεί η απαραίτητη πληροφόρηση.
3. Σε περίπτωση παραβίασης από τον αλλοδαπό των υποχρεώσεων που του προκύπτουν από τον παρόντα νόμο ή σε περίπτωση υποβολής πλαστών δικαιολογητικών.

Στην παράγραφο 2 αναφέρεται ότι αν ανακληθεί η άδεια παραμονής, ανακαλείται υποχρεωτικά και η άδεια εργασίας οποιοδήποτε είδους.³⁰»

Ο Ν.2910 δεν θέλει να λύσει τα περισσότερα προβλήματα των μεταναστών, θεωρεί πρόβλημα τους ίδιους και την ανάγκη που τους φέρνει εδώ. Τους αντιμετωπίζει ως πρόβλημα για την κοινωνία από την αρχή ως το τέλος, κατατάσσοντας τους (όσους καταφέρουν να βρεθούν τυπικά εντάξει στην αγορά εργασίας) υποχρεωτικά στη “δεύτερη ταχύτητα” του εργασιακού στίβου της κοινωνίας: “Νόμιμους”, αλλά χωρίς πολλά από τα αυτονόητα δικαιώματα των γηγενών, και πάντοτε έτοιμους για απέλασης αν το επιβάλει το εθνικό συμφέρον (λόγοι δημόσιας υγείας, τάξης, εθνικής ασφάλειας, αλλά και οικονομικής συγκυρίας).

Για τους “παράνομους”, που από τι φαίνεται θα συνεχίσουν να αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών, δεν τίθεται θέμα. Το ελληνικό σύνταγμα στην περίπτωση τους παύει να ισχύει.

Ενεργοποιούνται εναντίον τους όλα τα διαθέσιμα μέσα καταστολής με την προσθήκη όπως προβλέπει το άρθρο 78, των ειδικών Αστυνομικών Υπηρεσιών Συνοριακής Φύλαξης και Δίωξης Λαθρομετανάστευσης, που στο εξής “μπορεί να ιδρύονται κυρίως σε παραμεθόριους και όμορους αυτών νόμους ή σε γειτνιάζοντες με τους τελευταίους νόμους ή σε νησιά που βρίσκονται εγγύς των θαλάσσιων συνόρων της χώρας, καθώς και σε οποιοδήποτε άλλο νόμο παρατηρείται αυξημένη παράνομη εγκατάσταση και απασχόληση αλλοδαπών”(δηλαδή παντού).

Στο άρθρο 19 θεσπίζεται και περιγράφεται ένας ιδεατός μηχανισμός καταγραφής των αναγκών της οικονομίας και ένας άλλος, παράλληλος, ο οποίος θα “χορηγεί άδειες εργασίας” σε αλλοδαπούς – αποκλειστικά “σε θέσης που δεν καλύπτονται από ημεδαπούς”, με τρόπο που να ικανοποιεί τους Έλληνες όλου του πολιτικού φάσματος. Στην προκείμενη περίπτωση οι Άλλοι, οι οικονομικοί πρόσφυγες, είναι υποχρεωμένοι- σύμφωνα με τους αυτονόητους εθνικούς μας μύθους – να συμμορφώνονται με το καθεστώς διακρίσεων που θα αποφασίσουν οι ημεδαποί. Δηλαδή, Εμείς ,ως συλλογική

³⁰ Πτυχιακή εργασία «Οικονομικοί μετανάστες, η διαδικασία νομιμοποίησης (1991 – 2001) στην Ελλάδα» Σπουδάστριες: Κωνιού Κλεάνθη, Μπουρμπάκη Αργυρώ, Φασουλάκη Σοφία, Υπεύθυνη καθηγήτρια: Κουκουνάκη Νίκη, Ηράκλειο 2003.

ταυτότητα “ εθνικού αφεντικού”, καθορίζουμε μέχρι που φτάνουν τα δικαιώματα των Άλλων, αυτών που “έχουμε στην δούλεψη μας”

Κλειδί στο νόμο αποτελεί το άρθρο 24 περί εποχιακής εργασίας αλλοδαπών. Μέσω αυτής της οδού θα κινηθεί το σύστημα άγριας εκμετάλλευσης των αλλοδαπών. Οι εργοδότες θα παραγγέλνουν στη νομαρχία τον αριθμό των εργατών που τους χρειάζεται υπό την προϋπόθεση ότι οι εργάτες τους δεν έχουν μόνιμη κατοικία στην Ελλάδα. Φυσικά οι εργάτες δεν θα μπορούν σε καμία περίπτωση να αλλάξουν αφεντικό ή να κινηθούν ελεύθερα στον ελλαδικό χώρο.

Βάσει του ορθού 51, στο εξής οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου, η αυτοδιοίκηση, οι οργανισμοί κοινής ωφέλειας και κοινωνικής ασφάλισης “υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αλλοδαπούς οι οποίοι δεν έχουν θεώρηση εισόδου ή άδεια παραμονής ή γενικά δεν αποδεικνύουν ότι παραμένουν νόμιμα στην Ελλάδα”.

Την ίδια υποχρέωση έχουν και τα νοσοκομεία, κλινικές ή θεραπευτήρια, εκτός αν ο “παράνομος αλλοδαπός” είναι ετοιμοθάνατος ή ανήλικος. Οι υπάλληλοι που θα τολμήσουν να βοηθήσουν τους μετανάστες χωρίς χαρτιά “διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα για παράβαση καθήκοντος” Επίσης κυρώσεις, 3μηνες φυλακίσεις και πρόστιμα από 1500 ΕΥΡΩ έως 3000 προβλέπονται(άρθρο 54) και σε όσους βοηθούν και δεν καταδίδουν μετανάστες. Απαγορεύεται να τους νοικιάζουμε σπίτια, να τους διευκολύνουμε να ζήσουν, να τους φιλοξενούμε.

Κατανοώντας το περιεχόμενο του συγκεκριμένου νόμου, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι και ο συγκεκριμένος νόμος, όπως και προγενέστεροι του, είναι “κατασκευασμένος” από την πλευρά των συμφερόντων της “εθνικής οικονομίας” και του “εθνικού συμφέροντος” και όχι σε μια συστηματική παρέμβαση, η οποία ανταποκρίνεται σε μια μεταναστευτική πολιτική υποδοχής αλλοδαπών με βάση τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και τις αντιλήψεις που διέπουν ένα σύγχρονο και δημοκρατικό κράτος δικαίου»³¹.

Ενώ τελευταίο δείγμα των προθέσεων της πολιτείας για τους μετανάστες, είναι και η επιστολή του πρωθυπουργού της χώρας, προς τον ισπανό ομόλογο του, στην οποία καταθέτει τέσσερις προτάσεις, προκειμένου

³¹ Ο νέος Νόμος “Μετανάστες ολίγον νόμιμοι”, Ελευθεροτυπία, 27/5/2001

στην Συνοδό Κορυφής στη Σεβίλλης να διαμορφωθεί το πλαίσιο για μια κοινή μεταναστευτική πολιτική αλλά να τεθούν και οι προτεραιότητες των σχετικών δράσεων:

«Μέτρα για την διαμόρφωση κλίματος εμπιστοσύνης στους πολίτες της ένωσης, ότι προωθείται μια “ολοκληρωμένη πολιτική”. Που δίνει απάντηση στο θέμα της μετανάστευσης στην Ευρώπη ως ενιαία γεωγραφική ενότητα.

- Να επιδιωχθεί μια ρεαλιστική προσέγγιση, ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να διαχειριστεί το θέμα “με κοινωνική ευθύνη και ευαισθησία απέναντι σε φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας ή στη διαφύλαξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- Να υιοθετηθεί ότι ο αγώνας κατά της λαθρομετανάστευσης για ορισμένα κράτη- μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, είναι δύσκολος και άνισος. Με αφετηρία αυτό, επιδιώκεται η στήριξη των εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη χώρα μας «για την υλοποίηση μιας ουσιαστικής κοινής αντιμετώπισης του φαινομένου σε πνεύμα αλληλεγγύης».
- Να συνδεθεί η στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρίτες χώρες, έτσι ώστε να κατευθύνεται στην ανάπτυξη πρακτικών, οι οποίες θα αποτρέπουν την παράνομη μετανάστευση»³².

Από τα προαναφερόμενα αντιφατικά στοιχεία της σημερινής μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας μας, συμπεραίνουμε ότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει αποφασίσει τι θέλει να κάνει με τους μετανάστες. Θέλει εργατικό δυναμικό που θα παραμείνει με στην χώρα για ένα μικρό διάστημα ή εργατικό δυναμικό που θα παραμείνει στη χώρα για ένα μεγαλύτερο διάστημα. Επίσης , το ελληνικό κράτος δεν έχει μια συγκεκριμένη πολιτική στήριξης των μεταναστών (κυρίως στην πράξη) και κοινωνικής ένταξης τους στην ελληνική κοινωνία. Με αποτέλεσμα μεγάλη μερίδα αυτών των ανθρώπων να νιώθουν απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία και να είναι περισσότερο ευάλωτοι στη φτώχεια, στην ανεργία και στον κοινωνικό αποκλεισμό.

³² www.kathimerini.gr Η ελληνική πρόταση για τους μετανάστες, Πικίας Γαλάτη.

Η χάραξη και η υλοποίηση μεταναστευτικής πολιτικής που να είναι αντάξια του ονόματος της θα πρέπει να εμπεριέχει δυο στοιχεία' πρώτον, συνολική και συνεκτική αντίληψη περί των διεργασιών που συντελούνται διεθνώς και τροφοδοτούν τα μεταναστευτικά κύματα. Δεύτερον, σαφήνεια στόχων περί του τι κοινωνία και τι τύπου οικονομία επιδιώκουμε για τα χρόνια που έρχονται.

Διαπολιτισμική προσέγγιση

«Αν και τα εννοιολογικά όρια των όρων “πολυπολιτισμικός” (multicultural) και “διαπολιτισμικός” (intercultural) δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα, ο πρώτος όρος χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα και τη διαδικασία εξέλιξής της και ο δεύτερος για να δηλώσει μια διαλεκτική σχέση, μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διαφόρων εθνικών / μεταναστευτικών ομάδων.

Τη διαφοροποίηση αυτή έχουν υιοθετήσει το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση στα σχετικά με την προβληματική της πολιτισμικής ετερότητας κείμενά τους.

Στην τελική Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση και την πολιτισμική ανάπτυξη των μεταναστών (Project No 7) η διαπολιτισμική προσέγγιση ορίζεται με βάση τα παρακάτω τέσσερα βασικά στοιχεία:

- στην πλειονότητά τους οι κοινωνίες μας είναι πολυπολιτισμικές με τάσεις διεύρυνσης της πολυπολιτισμικότητας,
- κάθε πολιτισμός έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να αναγνωρίζονται και να γίνονται σεβαστά,
- η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί εν δυνάμει προνόμιο,
- για να αξιοποιηθεί το προνόμιο της πολυπολιτισμικότητας πρέπει να διασφαλιστεί η αλληλεπίδραση ανάμεσα στους διάφορους πολιτισμούς – χωρίς να εξαφανίζεται η ιδιαίτερη ταυτότητα κανενός – και η μετατροπή της πολυπολιτισμικής κατάστασης σε διαπολιτισμική.

Σύμφωνα με την Έκθεση η διαπολιτισμικότητα δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά βασικό μέσο για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνία. Η διαπολιτισμική προσέγγιση κατανοείται ως αρχή και ως στόχος που πρέπει και μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την επιστημονική ανάλυση και τη δράση. Επισημαίνεται ιδιαίτερα η επιστημονική ανάλυση που θα συνδυάζει οικονομικές, κοινωνιολογικές, γλωσσολογικές, ψυχολογικές, ιστορικές και πολιτικές παραμέτρους καθώς και η ανάγκη για ανάληψη δράσης με σκοπό την παρέμβαση και την αλλαγή.»³¹

³¹ Γ.Π. Μάρκου, "Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών", ΥΠ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, Γ.Γ. ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ, Αθήνα 1996, σελ.24-26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Στον γεωγραφικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ζουν περισσότεροι από 10 εκατομμύρια μετανάστες που εργάζονται ή έχουν εργαστεί για πολλά χρόνια και έχουν προέλευση από άλλη χώρα μέλος της Ε.Ε. ή κατάγονται από τρίτη χώρα. Ο τρόπος διαβίωσης των περισσότερων από αυτούς συνιστούν φαινόμενα μειονοτικής πραγματικότητας, εθνικού, θρησκευτικού, πολιτισμικού, ή γλωσσικού χαρακτήρα. Δεν απολαμβάνουν πάντα ίσα πολιτικά, κοινωνικά και ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθέρια σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών. Αυτοί και οι “ξένοι” που αποτελούν ουσιαστικό παράγοντα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ζωής των κρατών μελών, ταυτόχρονα υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις ως προς τη συμμετοχή στις λειτουργίες των κοινωνιών στις οποίες ζουν.

Η ιδιαίτερη όξυνση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας συνδυάστηκε με το νέο κύμα οικονομικής μετανάστευσης στην Ευρώπη.

«Στην Ελλάδα υπήρξε για εκατονταετίες, σε αντίθεση με πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μια ομοιογένεια πληθυσμού που έφτανε ως το 98%. Αυτό καλλιέργησε για χρόνια τον μύθο της έλλειψης ρατσιστικών διαθέσεων και ξενοφοβικών τάσεων από τον πληθυσμό. Επίσης η μεγάλη ομοιογένεια του πληθυσμού δεν επέτρεψε την καλλιέργεια πολυπολιτισμικής παιδείας και ανάπτυξης αντιλήψεων για την αποδοχή και το σεβασμό του διαφορετικού σε όλη την κοινωνική κλίμακα»³³.

Στη χώρα μας δεν παρατηρούνται βέβαια γενικευμένα φαινόμενα ρατσιστικής βίας, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης, και

³³ Κυριακάτικη Αυγή, 7/7/02. Από την ομιλία της βουλευτού του Μαρίας Δαμανάκης στην εκδήλωση της οργάνωσης Χαλανδρίου του ΣΥΝ. Με θέμα: “Ρατσισμός και Ξενοφοβία”, 1/7/2002

οπωσδήποτε ο ρατσισμός και η ξενοφοβία δεν βρίσκουν έκφραση σε οργανώσεις και κόμματα με απήχηση στην ελληνική κοινωνία. Θα ήταν ωστόσο υποκριτικό να υποστηρίζουμε ότι στη Ελλάδα δεν εκδηλώνονται ορισμένες τάσεις, στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες απηχούν ρατσιστικές αντιλήψεις και προσβάλουν το δημοκρατικό ανθρωπιστικό πολιτισμό της χώρας. Τέτοιες συμπεριφορές εμφανίζονται, ιδιαίτερα απέναντι στους τσιγγάνους, στους Αλβανούς και σε άλλους μετανάστες, χωρίς βέβαια να αποκλείονται τα μέλη της Μουσουλμανικής μειονότητας. Προβλήματα που είναι αλληλένδετα με το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία διστάζει να αναγνωρίσει την πολυπολιτισμική της πραγματικότητα. Με αποτέλεσμα οι ξενοφοβικές αντιλήψεις να εξαπλώνονται και να δηλητηριάζουν τον κοινωνικό ιστό.

Η θεωρητική δεν εξαντλείται πλέον στο πλαίσιο της “βιολογικής ρατσιστικής ιδεολογίας”. Η ιδέα της “φυλετικής καθαρότητας” αντικαθίστανται από εκείνη της “αυθεντικής πολιτιστικής ταυτότητας”. Ο “βάρβαρος ξένος” θεωρείται απειλή για την “ταυτότητα της κοινωνίας”. Όταν μάλιστα η κοινωνία αυτή βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, που οι αξίες της, οι αρχές της, οι παραδοχές δοκιμάζονται και αλλάζουν, είναι εύκολη λύση να δαιμονοποιείται ο Άλλος, ο ξένος, ο παράξενος, ο διαφορετικός. Οι οπαδοί των απόψεων αυτών δεν αναζητούν την καινούργια ταυτότητα στο μέλλον, σε μια κοινωνία όπου η παράδοση επιβεβαιώνεται και εμπλουτίζεται αλλά επιχειρούν να γυρίσουν την ιστορία προς τα πίσω. Η συγκάλυψη των προβλημάτων δεν βοηθά στην επίλυση τους.

Πολυπολιτισμική κοινωνία

Σύμφωνα με τον ορισμό του Taylor (1993,56), «μια κοινωνία είναι πολυπολιτισμική, "εφόσον περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές κοινότητες, που θέλουν να επιβιώσουν"».

Ορισμός που αποδέχεται κριτικής, γιατί αφενός δε λαμβάνει υπόψη του τους όρους της αρμονικής συμβίωσης(με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται αυτή η συμβίωση), και, αφετέρου γιατί προσδίδει μια "εξωτερικότητα" στην πολυπολιτισμικότητα, συρρικνώνοντας την εξωτερική σχέση διαφορετικών πολιτισμών με κυρίαρχο στοιχείο αυτό της μεγαλύτερης τους ανοχής και όχι σε διαπολιτισμική, εσωτερική σχέση, η οποία μέσω της αποδοχής, επιτρέπει την αλληλοεπιρροή και την σύνθεση διαφορετικών πολιτισμών»³⁴.

Αντιλαμβάνοντας τις ελλείψεις στην απόδοση της "πολυπολιτισμική κοινωνία" ως ένας χώρος που περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές κοινότητες, που θέλουν να επιβιώσουν, γίνεται κατανοητό, ότι χώρες με πολιτική διαμόρφωσης μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, είναι αυτές οι οποίες έχουν υιοθετήσει ή τουλάχιστον προωθούν, μια φιλοσοφία που δέχεται πως οι μετανάστες που συμβάλουν στην διαμόρφωση της οικονομικής, της κοινωνικής και της πολιτικής ζωής της χώρας, δεν μπορεί παρά να συμβάλουν και στην πολιτιστική της ταυτότητα.

Όπως αναφέρει ο Σταθόπουλος Μ. «θα πρέπει να "απολυτοποιήσουμε" την έννοια πολυπολιτισμική κοινωνία, για τον λόγο ότι όπως πολλές άλλες, έχει μια σχετικότητα. Και έτσι η πολυπολιτισμική κοινωνία μπορεί να εννοηθεί ευρύτερα ή στενότερα.

Η στενή έννοια της πολυπολιτισμική κοινωνία, ως καθαρή πολυπολιτισμική κοινωνία μας παραθέτει σε μια πολυχρωμία-διαφορετικότητα φυλών, θρησκειών κ.α. (Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής). Ενώ υπό την ευρεία έννοια, σε μια κοινωνία που διεκδικεί τον τίτλο της πολυπολιτισμική, δικαιολογούνται και κοινά χαρακτηριστικά. Μιλάμε σήμερα για τον Αμερικανικό

³⁴ Η εκπαίδευση των Παλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα .σελ 244

πολιτισμό, και εννοούμε κάτι κοινό, που έχουν όλοι. Άλλωστε πάντα σε μια κοινωνία μπορούμε να βρούμε και κοινά αλλά και διαφορές»³⁵.

Βάση των παραπάνω, δίνεται μια εξήγηση γιατί πολλοί συνηθίζουν εύκολα να προσφεύγουν σε αυτόν τον, ίσως όχι και πολύ επιτυχή, όρο "πολυπολιτισμική κοινωνία". Επιθυμούν απλώς να εξάρουν και τη διαφορετικότητα και κάποια ποικιλία που μπορεί να υπάρχει και που πρέπει να υπάρχει σε μια κοινωνία ανάμεσα και σε εκείνους, οι οποίοι κατά τα λοιπά έχουν κοινά χαρακτηριστικά.

Η κοινωνία μας, λοιπόν αντικειμενικά κρινόμενη είναι πολυπολιτισμική (περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές κοινότητες και παρατηρείται διαφορετικότητα και ποικιλία). Τώρα κατά πόσο υπάρχει μια κρινόμενη συνείδηση και μια πολιτική παραδοχή αυτού του γεγονότος, θα προσπαθήσουμε να το απαντήσουμε στο ερευνητικό μέρος της εργασίας.

«Υποθέτουμε ότι τα πλατιά κοινωνικά στρωματά, τους μεν ομογενείς παλινοστούντες - παρά τις σε βάρος τους διακρίσεις- δεν τους θεωρούν πολιτισμικά ξένους και σε αρκετές περιπτώσεις τους αποδέχονται και τους υποστηρίζουν στην ένταξη τους, τη δε παρουσία των αλλοδαπών την αντιμετωπίζουν ως παροδικό φαινόμενο ή τουλάχιστον, δεν έχουν συνειδητοποιήσει ότι η παρουσία τους είναι μόνιμη και ότι μέσω αυτής αλλάζει ο δημογραφικός και πολιτισμικός χάρτης της Ελλάδας.

Υποθέτουμε επίσης(βάση της υπάρχουσας μεταναστευτικής πολιτικής που ασκείται) ότι, τόσο στην κοινωνία όσο και στους κύκλους των πολιτικών δεν υπάρχει η απαιτούμενη διάθεση για αποδοχή των μεταναστών ως ισότιμων πολιτών αυτής της χώρας. Αντίθετα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι υπάρχει αρνητικό κλίμα, τεκμήριο δε γι' αυτό αποτελούν οι "εκκαθαρίσεις" τις οποίες επιχειρούν κατά καιρούς το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και τα όργανα του»³⁶.

Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να καταλήξουμε στη γενικευμένη υπόθεση ότι υπάρχει μια αντίφαση μεταξύ της πολυπολιτισμικότητας της κοινωνίας, ως

³⁵ Γιάννης Κτιστακης "Μετανάστες, Ρατσισμός, Ξενοφοβία, Εκδόσεις Αντ. Σακκουλα, Αθηνά-Κομοτηνή 2001, σελ19

³⁶ Μετανάστες και μετανάστευση, "οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές" επιμέλεια:Χάρης Ναξακης, Μιχάλης Χλετσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ 387

αντικειμενικής πραγματικότητας, και της κοινωνικής συνείδησης σε σχέση με την πολυπολιτισμικότητας.

Ξενοφοβία

Η ξενοφοβία, «το αίσθημα του φόβου(ή και αντιπάθειας και αποστροφής προς τους ξένους), συνιστά το πεδίο ανάπτυξης και κοινωνικής διάδοσης του ρατσισμού και των εχθρικών αντιλήψεων προς τους μετανάστες, τους πρόσφυγες ή τις εθνικές μειονότητες με τις οποίες καλούμαστε να συμβιώσουμε αρμονικά και ισότιμα»³⁷. Επίσης αναφέρεται στη συλλογική αρνητική διάθεση να γίνουν δεκτά νέα μέλη που δεν παρουσιάζουν στοιχεία “κοινότητας” με την κοινωνία-δέκτη.

Το ζητούμενο για την αμιγώς ξενοφοβική κοινωνία είναι ο αποκλεισμός των “άλλων” έξω από τα όρια της κοινωνίας-δέκτη, αντικείμενο δηλαδή που προϋποθέτει δραστικές και άμεσες λύσεις.

Σύμφωνα με ερευνά της UNICEF, «η ξενοφοβική συμπεριφορά παρουσιάζει ισχυρή σχέση εξάρτησης με τις εξής μεταβλητές:

Το βαθμό γνωριμίας / συναναστροφής. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός προσέγγισης Ελλήνων και αλλοδαπών τόσο μειώνονται οι ξενοφοβικές αντιλήψεις.

Το μορφωτικό επίπεδο. Μόρφωση και ξενοφοβία είναι μεγέθη ανάλογα, οι γονείς με ανώτερη / ανωτάτη μόρφωση εμφανίζουν χαρακτηριστικά περιορισμένη ξενοφοβική συμπεριφορά από τους γονείς με στοιχειώδη μόρφωση.

Το φύλο. Σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την αποδοχή των αλλοδαπών μαθητών εμφανίζονται με βάση το φύλο των ερωτηθέντων στην ερευνά. Μητέρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί φαίνεται να έχουν αντιλήψεις διακρίσεων σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άντρες εκπαιδευτικούς.

³⁷ Κυριακάτικη Αυγή, 7/7/02. Από την ομιλία της βουλευτού του Μαρίας Δαμανάκης στην εκδήλωση της οργάνωσης Χαλανδρίου του ΣΥΝ. Με θέμα: “Ρατσισμός και Ξενοφοβία”, 1/7/2002

Ενώ ένα άλλο συμπέρασμα που προκύπτει από την συγκεκριμένη ερευνά είναι ότι το 51,7% δηλώνει ότι η παρουσία μεταναστών στην ελληνική κοινωνία τους προκαλεί ανησυχία και το 16,2% των γονιών δηλώνει ότι η παρουσία των ξένων τους ενοχλεί. Αδιάφορο εμφανίζεται το 17,1% ενώ μόνο ο ένας περίπτωση στους 10 ερωτηθέντες(11,6%) δηλώνει ότι η νέα αυτή πολυπολιτισμική πραγματικότητα του φαίνεται ενδιαφέρουσα»³⁸.

Αν και το φαινόμενο των ξеноφοβικών διαθέσεων, παραμένει άτυπο με την έννοια ότι δεν έχει ακόμα προσλάβει σαφή πολιτικό χαρακτήρα. Κανένα πολιτικό κόμμα δεν έχει προσπαθήσει να κεφαλαιοποιήσει το ζήτημα της παρουσίας αλλοδαπών στην χώρα αρθρώνοντας ρατσιστικό ή ξеноφοβικό λόγο. Η ελληνική κοινωνία αισθάνεται “ανασφάλεια”.

Είναι γεγονός ότι σε περιόδους κρίσης, όπου δεν υπάρχουν αξιόπιστες πολιτικές προτάσεις διεξόδου, οι ασθενέστερες τάξεις έχουν την τάση να προσκολλώνται στον ισχυρό εν προκειμένω στο κράτος και να απαιτούν από αυτό όχι τη διατήρηση ή τη διερεύνηση των κοινωνικών δικαιωμάτων τους που, ούτως ή άλλως, τους αφαιρεί, αλλά την παροχή προνομίων που θα προέρχονται από την αφαίρεση δικαιωμάτων άλλων κοινωνικών κατηγοριών, ασθενέστερων από αυτές, όπως είναι οι οικονομικοί μετανάστες. Κατά πόσο όμως θα αυξηθούν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες ενός πολίτη αν δίπλα του καταπατώνται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες χιλιάδων συνάνθρωπων του.

Το “καθεστώς”, φόβου, ανασφάλειας, και ημιπαρανομίας, που δημιουργείται εις βάρος των αλλοδαπών, μήπως εξυπηρετεί κάποια συμφέροντα: Ο Ν. Γιαννόπουλος, μιλάει για την μεταναστευτική πολιτική και τους στόχους της. «Μερική νομιμοποίηση, νομιμοποίηση ενός κομματιού των μεταναστών, το οποίο σιγά-σιγά θα εντάσσεται στην κοινωνία, ώστε να μπορεί έτσι να ρυθμίζεται και η αγορά εργασίας, και από εκεί και πέρα πέταμα, αποκλεισμός, περιθωριοποίηση του υπόλοιπου κομματιού, ώστε, πρώτον, να εξασφαλίζει η ελληνική, ειδικά, μικρή εργοδοσία, αγρότες, εστιατορές, μικροξеноδοχοί, βιοτέχνες, αυτοί που θέλουν να φτιάξουν τα σπίτια τους, αυτοί που θέλουν μετανάστες για να προσέχουν τους γονείς, τα παιδιά τους, να βρίσκουν φτηνή εργασία, το δεύτερο είναι ότι δεν θέλουν να

³⁸ [W.W.W UNICEF. GR](http://www.unicef.gr) “Η ξеноφοβική συμπεριφορά στην Ελλάδα”

προβούν σε μια γενναία νομιμοποίηση, γιατί αυτό είναι προφανές, ότι θα αποτελέσει κίνητρο για να έρθει κι άλλος κόσμος... και να καταλαβαίνει η ελληνική κοινωνία ότι οι μετανάστες δεν αποκτούν δικαιώματα και δεν γίνονται ίσοι με αυτή, ώστε να μπορεί και αυτή να νιώθει ότι η κατάσταση της είναι καλύτερη από ότι είναι»³⁹.

Τα εχθρικά αισθήματα των πολιτών οφείλονται και στη συστηματική προπαγάνδα που καλλιεργεί δυο μύθους: ότι οι μετανάστες είναι στην πλειοψηφία τους εγκληματικά στοιχεία και ότι αφαιρούν το ψωμί από το στόμα των ντόπιων. Δυο μύθοι που καταρρίπτονται από έρευνες που έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Μια εκ των οποίων αναφέρει: «Οι 33.891 νόμιμα εργαζόμενοι αλλοδαποί στην Ελλάδα θα διαπιστώσουμε ότι στην πλειοψηφία τους είναι κοινοτικοί υπήκοοι κι ότι η συντριπτική πλειοψηφία αυτών των εργαζόμενων απασχολείται σε τομείς που παρουσιάζεται αυξημένη ζήτηση εργασίας από Έλληνες, π.χ. στον τομέα βιομηχανία-βιοτεχνία οι κοινοτικοί υπήκοοι από τις 3.242 θέσεις ξένων εργατών καταλαμβάνουν τις 2.046, στους τομείς Μεταφορές-Επικοινωνίες από τις 5329 θέσεις καταλαμβάνουν τις 4.400, ενώ στον τομέα Τράπεζες-Ασφάλειες από τις 1398 καταλαμβάνουν τις 857.

Από τους 17.933 ευρωπαϊούς νόμιμα εργαζόμενους το 25% εργάζεται σε επιστημονικά επαγγέλματα, το 5,3% είναι διευθυντές, και ανώτερα διοικητικά στελέχη, το 31% είναι υπάλληλοι γραφείου και το 18% απασχολούνται στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ το 0,7% απασχολείται σε βαριές και ανθυγιεινές εργασίες. Και εδώ γεννάτε το ερώτημα " Γιατί ενώ δεν υπάρχει δυσaréσκεια για τους Άγγλους και τους Γερμανούς που απασχολούνται σε τομείς που υπάρχει ανεργία για το πιο δυναμικό κομμάτι της ελληνικής νεολαίας(οι άνεργοι πτυχιούχοι της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης προσεγγίζουν το 20% του συνόλου των άνεργων), υπάρχει δυσaréσκεια για τους οικονομικούς μετανάστες από τις ανατολικές χώρες που δουλεύουν με πολύ χαμηλούς μισθούς και πολλές φορές σε ανθυγιεινές εργασίες.

Ο δεύτερος πιο δημοφιλής μύθος είναι το γνωστό σύνθημα "για την εγκληματικότητα φταίνε οι ξένοι". Αλλά η αύξηση της εγκληματικότητας είναι διεθνές φαινόμενο που έχει κοινωνικές κι όχι βιολογικές ρίζες. Χαρακτηριστικό

³⁹ [Www. Papaki. Panteion. Gr](http://www.papaki.panteion.gr) "Ξενοφοβία-ποια είναι η θέση των μεταναστών στην

αυτού, είναι τα στοιχεία που προκύπτουν από την έκθεση του Κέντρου Ευρωπαϊκής Πολιτικής Μελέτης του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (Ελευθεροτυπία, 2/10/94). Στις 12 χώρες της Ε. Ένωσης το 1992 οι 7 στους 10 δράστες κλοπών, διαρρήξεων και σεξουαλικών εγκλημάτων ήταν ηλικίας 17-28 χρόνων και μόνο ο ένας στους 14 είχε κάποια μόνιμη εργασία στους 6 μήνες πριν από τη σύλληψη του»⁴⁰.

Στην Ελλάδα, «τα στοιχεία, δείχνουν ότι όλοι μαζί οι αλλοδαποί ευθύνονται για τη διάπραξη μόνο του 1.4% του συνόλου των πλημμελημάτων και κακουργημάτων, παρ' ότι αποτελούν το 5% του πληθυσμού. Και παρ' ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών δεν αποτελείται από ηλικιωμένους και παιδιά, ενώ υπόκεινται σε μεγαλύτερη αστυνόμευση από άλλες ομάδες του πληθυσμού. Τα στοιχεία επίσης φανερώνουν ότι η έξαρση της εγκληματικότητας κατά 25% το 1991 σε σύγκριση με το 1990 δεν ακολουθήθηκε από ανάλογους ρυθμούς τα επόμενα χρόνια. Ενώ οι συλλήψεις των μεταναστών μειώθηκαν από 3.545 το 1993 σε 2.242 το 1994»⁴¹.

Παρ' όλο την δημοσίευση των παραπάνω συμπερασμάτων και άλλων παρομοίων, δεν είχαμε την αναμενόμενη αντίδραση από την κοινή γνώμη, αντίθετα τα τελευταία χρόνια έχει εκδηλωθεί και διαδοθεί ένα αίσθημα "υστερίας" γύρω από το φαινόμενο της εγκληματικότητας των ξένων μεταναστών και ιδιαίτερα αυτών που έχουν αλβανική εθνικότητα, τον τελευταίο καιρό έχει φθάσει στο σημείο να προκαλέσει κρούσματα αυτοδικίας και εγκληματικότητας με δράστες πολίτες, αλλά και να εντείνει το συλλογικό αίσθημα ανασφάλειας και την κρίση του συστήματος καταστολής(αστυνομία, δικαιοσύνη). Αυτό όμως που πρέπει πρώτα να κατανοηθεί είναι, καταρχήν, ο πραγματικός χαρακτήρας και οι διαστάσεις του φαινομένου και έπειτα, η αντίληψη που η κοινωνία έχει γι' αυτό.

Στην προσπάθεια να κατανοηθεί ο πραγματικός χαρακτήρας και οι διαστάσεις του φαινομένου της εγκληματικότητας, επιτακτική γίνεται η

Ελληνική Κοινωνία".

⁴⁰ Free Speech Online Blue Ribbon Campaign, Ξένοι Μετανάστες "Θύματα Κοινωνικού Ρατσισμού", σελ.3.

⁴¹Free Speech Online Blue Ribbon Campaign, Ξένοι Μετανάστες "Θύματα Κοινωνικού Ρατσισμού", σελ.5.

αναφορά μας στην βασική πηγή πληροφόρησης των πολιτών, που είναι η ειδησεογραφία των ΜΜΕ. Ο τρόπος διαχείρισης από τα τελευταία των ειδήσεων εγκλήματος, συμβάλει κατά γενική ομολογία, στη δημιουργία μιας παραμορφωμένης εικόνας για την εγκληματικότητα. Το φαινόμενο του υπερβολικού τονισμού της εθνικότητας του δράστη, κατά παράβαση του κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας(το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο μάλιστα, συνιστά να αποφεύγεται η αναφορά στην εθνικότητα των δραστών) οδηγεί στη διαμόρφωση ενός αρνητικού εγκληματικού στερεότυπου για τους μετανάστες από ορισμένες χώρες προέλευσης. Αλλά όπως οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι παραδέχονται, το αστυνομικό δελτίο είναι ένα “θέμα”, “έτοιμο”, “πραγματικό γεγονός”, “απλό” και “θεαματικό”, δηλαδή “εύκολο”, “φθηνό” και “επικερδές”.

Το καταλυτικό όμως στοιχείο στην παρουσίαση του ζητήματος από τα ΜΜΕ είναι η δυνατότητα που αυτά έχουν να αναπαράγουν, να δημιουργούν και τελικά να “κατασκευάζουν” ειδήσεις και κατά συνέπεια, την ίδια την πραγματικότητα. Έτσι, καθώς το αστυνομικό ρεπορτάζ του ημερήσιου τύπου αναφέρεται σχεδόν αποκλειστικά στους Αλβανούς, η ίδια ομάδα είναι συνήθως αντικείμενο και των δημοσιευμάτων επικαιρότητας.

«Αν όμως ρίξει κανείς μια μάτια στα δημοσιεύματα Επικαιρότητας με θέμα την “εγκληματικότητα των μεταναστών” θα διαπιστώσει ότι αφορούν την εγκληματικότητα ειδικότερα των Αλβανών, γενικά και αόριστα, χωρίς να περιέχουν είδηση, αλλά μόνο φόβο τέλεσης εγκλήματος. Το χαρακτηριστικό αυτών των δημοσιευμάτων είναι ότι στηρίζονται, για την “δημιουργία” της είδησης και της επικαιρότητας, στο λόγο απλών πολιτών. Οι τελευταίοι εκδηλώνουν ένα γενικό αίσθημα ανασφάλειας και ξеноφοβίας ως αποτέλεσμα των ειδήσεων εγκληματικών ενεργειών που συνέβησαν σε προηγούμενη χρονική περίοδο.

Ενώ, συνήθως οι δηλώσεις των ιδιωτών αφορούν διαμεσολαβητές και ίσως διογκωμένες ή αλλιιώτικες ειδήσεις για εγκλήματα με θύματα απροσδιόριστους τρίτους.

Διαπιστώνεται λοιπόν η ύπαρξη ενός αλληλοτροφοδοτούμενου και αλληλοενισχυόμενου κύκλου ξеноφοβίας ανάμεσα σε δημοσιογράφους και ιδιώτες, ο οποίος στηρίζεται στο αστυνομικό ρεπορτάζ. Οι πρώτοι αναπαράγουν θεαματοποιημένο, ενισχυμένο και υπερτονισμένο δελτίο

προκαλώντας στους δεύτερους, κάτοικους κάποιων περιοχών, αίσθημα φόβου και ανησυχίας απέναντι στους ξένους. Αμέσως μετά χρησιμοποιούν το πρωτογενές υλικό που έχουν συλλέξει από τις δηλώσεις ξενοφοβίας των πολιτών και αναπαράγουν με τα ίδια εργαλεία της έμφασης, της ταύτισης και της υπερβολής, το στερεότυπο της εγκληματικότητας των μεταναστών. Βέβαια, ο ίδιος ο τύπος με την αλλοιωμένη απεικόνιση της πραγματικότητας έχει πυροδοτήσει την ξενοφοβία που οι πολίτες εκφράζουν.

Έτσι, δημιουργείται από τον τύπο μια επίφαση είδησης, μιας ψευδής, τελικά μια επινοημένη ή “ενισχυμένη” επικαιρότητα, μέσω της οποίας επιμηκύνεται η “ζωή” των ειδήσεων εγκλήματος. Ο προφανής στόχος είναι η θεαματικότητα, η αύξηση του αναγνωστικού κοινού και ο επιτυχής ανταγωνισμός με την τηλεόραση. Παράλληλα, αναπαράγονται αρνητικές κοινωνικές αναπαραστάσεις που τρέφουν και τρέφονται από την ξενοφοβία και προτρέπουν σε στάσης αυτοδικίας ή σε φαινόμενα αυτοσχεδιαζόμενου ρατσισμού»⁴².

Κατανοώντας την πραγματικότητα που διέπει αυτούς τους δυο μύθους, από την πλειοψηφία των ελλήνων πολιτών, ανοίγεται ο δρόμος για την δημιουργία μιας πολυπολιτισμική κοινωνίας, στην οποία οι πολίτες ξέροντας την “αλήθεια” των προβλημάτων- δυσκολιών τους, θα τα αντιμετωπίσουν από κοινού με άλλες πληθυσμιακές ομάδες (μειονότητες) με παρόμοια προβλήματα.

Ρατσισμός

Με τον όρο ρατσισμός ορίζεται ιστορικά και διαχρονικά “η κοινωνική ή πολιτική πρακτική διακρίσεων που βασίζεται στο δόγμα της ανωτερότητας μιας φυλής ή ομάδας και στην καλλιεργημένη αντίληψη των μελών της ότι οφείλουν να περιφρουρήσουν την αμιγή σύσταση, την καθαρότητα της ομάδας τους, καθώς και τον κυρίαρχο τους ρόλο έναντι των υπόλοιπων

⁴²WWW.ELED.AUTH.GR. Το κείμενο αυτό παρουσιάζει με απλό τρόπο κάποια από τα συμπεράσματα μιας πρόσφατης έρευνας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με τίτλο “Καταβολές και συνθήκες εμφάνισης ρατσιστικού λόγου και ρατσισμού στην Ελλάδα”

φυλετικών, εθνικών, κοινωνικών και λοιπών ομάδων που θεωρούνται από αυτά κατώτερες”.

Ο ρατσισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που αντιστοιχεί στην προκατάληψη των ανωτέρων προς τους κατώτερους τους. Η σχέση ανάμεσα στην προκατάληψη και τη διάκριση είναι σχέση θεωρίας-πράξης, με την έννοια ότι η προκατάληψη αφορά ετοιμότητα για δράση(στάση), ενώ η διάκριση είναι συμπεριφορά(δράση). Η κοινωνική διάκριση επομένως, είναι η υλοποίηση μιας προκατάληψης προς μια κοινωνική ομάδα. Πρόκειται δηλαδή, για τη διάκριση που παραπέμπει στην άδικη μεταχείριση ενός ατόμου, που ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα για την οποία υπάρχει από τη σκοπιά του φορέα της διάκρισης, αρνητικό στερεότυπο και προκατάληψη.

Κοινωνική διάκριση λοιπόν, σημαίνει διαφοροποιημένη μεταχείριση, είτε ευνοϊκή, είτε δυσμενής, κατά την οποία ο “άλλος” -το αντικείμενο της διάκρισης- θεωρητικά έχει δικαίωμα σε μια μεταχείριση παρόμοια με αυτή που θα επιφύλασσε το υποκείμενο -ο φορέας της διάκρισης- σε οποιοδήποτε άλλο άτομο που δεν ανήκει στην ομάδα του θύματος της διάκρισης, δηλαδή τη μεταχείριση που θα επιφύλασσε και στα μέλη της κοινωνικής κατηγορίας στην οποία το ίδιο το υποκείμενο ανήκει. Είτε η διάκριση είναι θετική, είτε είναι αρνητική η ουσία του φαινομένου αυτού είναι ότι η κοινωνική ταυτότητα του “άλλου” παρεμβαίνει στην αλληλεπίδραση και αλλάζει τους όρους είτε υπέρ, είτε εναντίον τους.

Σε κείμενο της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, παρουσιάζεται «η έννοια των διακρίσεων βάσει του άρθρου 2 της οδηγίας 2000/43/ΕΚ, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής:

Συντρέχει **άμεση διάκριση** όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, σε ένα πρόσωπο επιφυλάσσεται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση.

Συντρέχει **έμμεση διάκριση** όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, το κριτήριο, ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά

από ένα θεμιτό σκοπό και μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Η **παρενόχληση** νοείται ως διάκριση εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με φυλετική ή εθνοτική καταγωγή με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.

Εντολή για την εφαρμογή διακριτής μεταχείρισης λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής νοείται ως (φυλετική /εθνοτική) διάκριση»⁴³.

Μια άλλη εννοιολογική προσέγγιση του όρου είναι η εξής: «Ο ρατσισμός είναι αυτό που άθελα συνδέει όλους τους ανθρώπους, πίσω από τις ανακατωμένες και ποικίλες επιθετικότητες τους, πίσω από όλες εκείνες τις καταστάσεις όπου μοιάζει να βρίσκονται εκτός εαυτού, όπου μοιάζουν αλλόφρονες, κρύβεται το ίδιο σταθερό χαρακτηριστικό, ο ρατσισμός ως φύση επιθετικότητας απέναντι στον άλλο»⁴⁴.

Οι «εισβολείς» μοιάζουν να ταράζουν τη διαφορά, να προκαλούν σύγχυση στην ταυτότητα, να προκαλούν και να θέτουν ζήτημα στην ομοιότητα και την ταυτότητα. Οι σχέσεις που έχουμε όμως με τη διαφορά είναι ούτως ή άλλως διαταραγμένες, ασταθείς, ασυνεχείς, ασαφείς, με δυο λόγια απροσδιόριστες. Ταυτόχρονα όμως είναι και χαρακτηρισμένες, σημαδεμένες, στιγματισμένες από μύθους, στερεότυπα και εμμονές. Διαφορά δεν σημαίνει μόνον αντιλήψεις και δοξασίες ή θεωρίες και αλήθειες, σημαίνει επιπλέον και την πραγμάτευση και το χειρισμό των σχέσεων μας με το «άλλο».

Μ' αλλά λόγια, αυτό που θα μπορούσε να είναι απλώς η ανοχή ή μια κοινή "απόσταση", μεταφράζεται σε μια απόσταση ασφαλείας και συνεπώς μετατρέπεται εύκολα σε μίσος ή σε απέχθεια για οποιόν επιβουλεύεται την ασφάλεια του είναι μας, την ανυπαρξία μας και το εγώ μας.

Η ελληνική κοινωνία μπορεί να μην είναι πλειοψηφικά ρατσιστική, αλλά είναι εσωστρεφής, μονοπολιτισμική και εθνικιστική και, με αυτή την έννοια, ιδιαίτερα ευάλωτη στα ρατσιστικά και τα ξενοφοβικά ιδεολογήματα. Σε περιόδους έξαρσης της οικονομικής κρίσης και αύξησης της ανεργίας τα μέλη

⁴³ Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου- έκθεση 2001, κείμενο αρ,13 "προτάσεις της ΕΕΔΑ για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων στην Ελλάδα"

της “μειονότητας”, οι μετανάστες, οι ξένοι γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι, αυτοί που ευθύνονται για την κρίση στην αγορά εργασίας, για την εγκληματικότητα, και την περιθωριοποίηση.

Ο δημαγωγικός ρατσιστικός λόγος απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους δυσαρεστημένους της κοινωνίας, σε αυτούς που κινδυνεύουν να μοιραστούν με τους ξένους την ανέχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, που στερούνται την κοινωνική αναγνώριση, το σεβασμό, την αποδοχή που τα κοινωνικά εντεταγμένα άτομα απολαμβάνουν. Για αν μπορέσουμε να δώσουμε μια πιθανή εξήγηση για το πώς το φαινόμενο του ρατσισμού λειτουργεί στο κοινωνικό σύνολο, αλλά και πως επηρεάζει τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις εικόνες περί μετανάστευση στην Ελλάδα, θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια προσδιορισμού της μερίδας του κοινωνικού συνόλου που είναι πιο ευάλωτη σε τέτοιου είδους συμπεριφορές.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει⁴⁵ ο Γαβρόγλου Στ, «σε πανευρωπαϊκό επίπεδο μόνο το 1/3 των ευρωπαίων απάντησαν ότι δεν αισθάνονται “καθόλου ρατσιστές”, το 1/3 δήλωσαν “λίγο ρατσιστές” και άλλο 1/3 δήλωσαν “αρκετά” ή “πολύ ρατσιστές”.

Την ίδια στιγμή, σύμφωνα με την ίδια ερευνά, η συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωπαίων, πάνω από το 90%, δήλωσαν ότι η “ισονομία” και το “δικαίωμα στη μόρφωση και στη κατάρτιση” είναι από τα δικαιώματα που πρέπει να γίνονται σεβαστά σε κάθε περίπτωση. Το 86% δήλωσε αντίθετο σε διακρίσεις με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, ή τον πολιτισμό.

Ενώ πάνω από το 80% στα δικαιώματα αυτά περιέλαβε και τη “νομική προστασία κατά των διακρίσεων” στη στέγαση, στη γλώσσα, και στον πολιτισμό του καθενός, στη “θρησκευτική και συνειδησιακή ελευθέρια” και στην “ελευθέρια του λόγου”.

Επίσης στην ίδια ερευνά, εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο ρατσισμός και η ξеноφοβία συνάδει με χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης, μεγαλύτερη ηλικία και, δεξιότερη πολιτική ταυτότητα. Δε συνδέεται με το τόπο(αστικό- αγροτικό) διαμονής, παρά την εντονότερη παρουσία μειονοτήτων στις πόλεις. Επίσης καταρρίπτετε μια άλλη υπόθεση που θέλει τα προαναφερόμενα φαινόμενα,

⁴⁴ WWW.IN.GR Ελεονόρα Σκουτέρη-Διδασκάλου, «Αδιαλλαξία, Ρατσισμός, Ξενοφοβία και Καθημερινότητα».

να είναι αποτελέσματα ανεπαρκούς εξοικείωσης με τους ξένους λόγω της πρόσφατης μαζικής εισροής»⁴⁶.

Ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις συχνά διατρέχουν όλα τα κοινωνικά στρώματα και τροφοδοτούν ένα φαύλο κύκλο. Ο ρατσισμός και ο κοινωνικός αποκλεισμός οδηγούν σε αρκετές περιπτώσεις τους ξένους στην αυτοαπομόνωση, στα γκέτο και κάποτε στην εγκληματικότητα που με την σειρά τους δυναμώνουν τις προκαταλήψεις και ούτω καθεξής.

Στο ρατσισμό και την ξеноφοβία δεν αρκεί να αντιτάσσουμε την ανησυχία μας ή τις στερεότυπες καταδίκες των επιμέρους φαινομένων, .Απαιτείται η θεσμική και κοινωνική αντιμετώπιση τους. Επιβάλλεται η επεξεργασία και εφαρμογή μιας πολιτικής με στόχο να απαλειφθούν οι αιτίες που προκαλούν το ρατσισμό. Με λίγα λόγια χρειάζεται μια ολόπλευρη αντιμετώπιση του προβλήματος, όχι απλώς μια αμυντική στρατηγική αλλά μια “επιθετική πολιτική” που βασίζεται στην πρόβλεψη και την πρόληψη.

Κοινωνικός αποκλεισμός

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού έχει παρατεθεί από αρκετούς αναλυτές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός «υπονοεί την ύπαρξη περιορισμών στην πρόσβαση, των πολιτών σε τομείς της καθημερινής ζωής(στέγαση, εργασία-οικονομία, εκπαίδευση, υγεία, υπηρεσίες), είτε γίνονται ηθελημένα οι περιορισμοί αυτοί, είτε όχι»⁴⁷.

Άλλος ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού, εκτός από εκείνο των κοινωνικών δικαιωμάτων, που έχει αναφερθεί «είναι εκείνος που έχει σαν σημείο αναφοράς τη σχέση του ατόμου με τους κύριους θεσμούς ή μηχανισμούς παραγωγής και διανομής πόρων στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες- η αγορά εργασίας, το κράτος ή αλλά διαπροσωπικά δίκτυα»⁴⁸.

⁴⁵ Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναζακης, Μιχάλης Χλετσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ 100

⁴⁶ Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναζακης, Μιχάλης Χλετσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ 100

⁴⁷ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών , Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής. Αθηνά 1999, Σελ.52.

⁴⁸ Ο.Π. Σελ. 52

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα στο “Πράσινο Βιβλίο” επιχειρείται «ο ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού με μια περιγραφική οροθέτηση χαρακτηριστικών του, όπως είναι πρώτιστα το ανεπαρκές εισόδημα. Υπερβαίνει, ωστόσο, ο κοινωνικός αποκλεισμός και τη συμμετοχή του ατόμου στην εργασιακή ζωή, θίγει όχι μόνο άτομα, αλλά και κοινωνικές ομάδες που αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων»⁴⁹.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός παραπέμπει στην αναπαράσταση της κοινωνίας ως χώρου από τα νοητά όρια του οποίου κάποιιοι που πριν ήταν μέσα στην κοινωνία τώρα θα βρεθούν εκτός ή που ποτέ δεν κατάφεραν να ενταχθούν. Παραπέμπει σε μια κοινωνία διχοτομημένη στη βάση του μέσα και του έξω, όπου το μέσα ορίζεται από ιδιότητες κοινωνικής κινητικότητας και το έξω από ιδιότητες και χαρακτηριστικά που “αναιρούν την κοινωνία” και της δημιουργούν προβλήματα: ανεργία, κοινωνική απομόνωση-περιθωριοποίηση, φτώχεια, αναλφαβητισμός, μεταναστευτικές εξάρσεις, σχολική αποτυχία.

Ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” δεν είναι ακριβής αναλυτική κατηγορία, με την έννοια ότι καλύπτει μια σειρά από πρακτικές και νοήματα ανάλογα με το τι ερμηνεία δίνουμε κάθε φορά στον όρο, παρόλο που οι δείκτες που παραπέμπουν σ’ αυτό είναι αρκετά ευκρινείς.

Από την μια πλευρά έχουμε «τον κοινωνικό αποκλεισμό με τις πραγματικές του διαστάσεις, στις οποίες αναφερόμαστε όταν αναλύουμε τις μορφές του κοινωνικού αποκλεισμού στην πράξη, και από την άλλη, έχουμε τους τρόπους με τους οποίους κατασκευάζονται κοινωνικά αυτές οι διαστάσεις και τα νοήματα στην τριπλή διαλεκτική α) της εμπειρίας της μετανάστευσης, β) των προϋπαρχουσών κοινωνικών δομών και γ) του πολιτικού λόγου»⁵⁰.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως δομικό συστατικό της συγκρότησης κάθε κοινωνίας, λόγω του ότι η ύπαρξη αντιθετικών αξιακών σχέσεων που φέρονται από κοινωνικές ομάδες επιτρέπει, διευκολύνει ή/ και επιβάλλει τη συνοχή κάποιων εξ αυτών των ομάδων σε αντιδιαστολή με κάποιες άλλες ομάδες που αποβάλλονται από το κοινωνικό σώμα, τότε ο κοινωνικός

⁴⁹ Κουλά Κασιμάτη, “Κοινωνικός Αποκλεισμός- Η Ελληνική Εμπειρία”, Αθηνά 1998, σελ 16

⁵⁰ Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα “Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός”, Αθηνά 1998, σελ.480

αποκλεισμός αποτελεί μια διαδικασία συγκρότησης αφ' ενός των όρων κυριαρχίας των επικρατέστερων ομάδων, αφ' ετέρου την διαιώνιση των αποβαλλόμενων ομάδων ως τέτοιων μέσα στο ίδιο κοινωνικό σώμα. Φιλοσοφικά εκφρασμένα, ο κοινωνικός αποκλεισμός συνιστά την παρουσία του άλλου μέσα στο ίδιο, όπου το ίδιο αυτοπροσδιορίζεται με την αποβολή ή τον αφορισμό του άλλου.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο “ κοινωνικός αποκλεισμός” στην ακριβή του εκδοχή είναι το εργαλείο περιγραφής και ορισμού της “εξόδου” από την κοινωνική κανονικότητα πληθυσμών που στην προηγούμενή τους κατάσταση, μπορεί να διέθεταν δυναμικό κοινωνικής ενσωμάτωσης, μπορεί και όχι.

Πρόκειται για ένα φαινόμενο με πολυδιάστατο χαρακτήρα αποστερήσεων που οδηγούν στη εμφάνισή του, με χρονική επιμονή, που συνίσταται στη συγκέντρωσή του σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού ή περιοχές και στην αντίστασή του σε παραδοσιακές κοινωνικές πολιτικές.

Μια πληθυσμιακή ομάδα που υφίσταται την προαναφερόμενη κατάσταση, αποτελούν οι μεταναστευτικές ομάδες. Οι μετανάστες πολλές φορές αντιμετωπίζονται από τους Έλληνες ως περιθωριακοί με διάφορες “ετικέτες”. Οι αναφορές στον τύπο, τονίζουν την επικινδυνότητα αυτού του πληθυσμού, χαρακτηρίζοντας τους ως εγκληματίες και αποκλειστικούς υπεύθυνους για την ανεργία και άλλων κοινωνικών φαινομένων(π.χ εξάπλωση της μάστιγας των ναρκωτικών κ.α.) »⁵¹.

Αυτή η αντιμετώπιση των μεταναστών, ως ομάδα αντικοινωνικής συμπεριφοράς, σε συνδυασμό με την προσωρινότητα που χαρακτηρίζει την παραμονή του και την ελαστικότητα της απασχόλησης τους, αποτελούν πρόσφορο έδαφος για αναπτυχθούν μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού, αφού άλλωστε δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε παροχές και κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης.

Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό αλλά και τρέφονται από αυτόν' όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι βρίσκονται στο περιθώριο σε μια κοινωνία τείνουν να εκτοπίσουν άλλους ακόμη μακρύτερα. Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε αποφασιστικά τον ρατσισμό και

την ξενοφοβία πρέπει να διασφαλίσουμε τη συνολική λύση των προβλημάτων των περιθωριοποιημένων ή των απειλούμενων με περιθωριοποίηση στρωμάτων του πληθυσμού, ιδίως των νέων και των άνεργων.

Τα τελευταία χρόνια, (όπως αναφέρεται παραπάνω) η Ελλάδα έλαβε μέτρα που είχαν ως σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και, κυρίως, την εφαρμογή ενός προγράμματος δράσης και πρωτοβουλιών με στόχο ορισμένο αριθμό μειονοτικών ομάδων, τη θέση σε εφαρμογή διαδικασιών νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών. Αυτά και αλλά μέτρα μαρτυρούν τη συνείδηση εκ μέρους των ελληνικών αρχών της ανάγκης ανταπόκρισης στις προσκλήσεις μιας πολυπολιτισμική κοινωνίας.

⁵¹ Β. Βάμβακας (1997), «Αλβανοί μετανάστες στον ημερήσιο Τύπο: Αναπαραστάσεις της λαθραίας ύπαρξης», Δόκιμες, τεύχος 5, σελ 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΟΠΟΙΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

Παράγοντες που πιστοποιούν την ένταξη των μεταναστών.

Σήμερα στην Ενωμένη Ευρώπη ζουν περισσότεροι από 10 εκατομμύρια μετανάστες. Δεν απολαμβάνουν όμως πάντα τα ίδια πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών. Παρατηρείται δυστυχώς το φαινόμενο ακόμη και αυτοί οι μετανάστες που αποτελούν παράγοντα ουσιαστικό στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή των κρατών μελών, να υφίστανται ποικίλες διακρίσεις αναφορικά με τη συμμετοχή τους στις λειτουργίες των κοινωνιών, όπου ζουν.

Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας βρίσκεται αυτή την εποχή ξανά σε «αναθεώρησης»⁵². Ήδη κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων η Ελληνική κοινωνία αναμετράται έντονα με την πρόκληση να αναπροσδιορίσει τις επικρατούσες ιδέες για την εθνική της ταυτότητα στη βάση πολιτικών έναντι εθνοτικών επιχειρημάτων, έτσι ώστε να ανταποκριθεί στη σημαντική αλλαγή στην εθνοτική και πολιτισμική σύσταση του συνολικού πληθυσμού.

Η ευθύνη μιας δημοκρατικής κοινωνίας δεν συνίσταται στο εφαρμόσει μια πολιτική, η οποία ως σκοπό θα έχει:

- την καταστολή της μετανάστευσης, να κλείσει βέβαια ερμητικά τα σύνορά της
- την χρησιμοποίηση του μετανάστη ως “φιλοξενούμενο εργατικό δυναμικό”, το οποίο θα πρέπει να έχει ημερομηνία λήξης
- την διαδικασία αφομοίωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού που διαμένει στην χώρα υποδοχής, με όρους που θα εξυπηρετούν την κυβέρνηση και τους ντόπιους πολίτες της χώρας.

⁵²Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζηση, Αθηνά 2001, σελ. 115

Αλλά, θα πρέπει μέσω της πολιτικής που θα υιοθετεί και θα εφαρμόζει, να επιδιώκεται, η πολιτιστική ισοτιμία των μειονοτήτων. μέσα από τον σεβασμό και την ενθάρρυνση στη διαφορετικότητα του “Αλλού”, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η ομαλή και εποικοδομητική ένταξη του στην ελληνική κοινωνία.

«Οι αρχές και η πολιτική γραμμή χωρίς τα ανάλογα πολιτικά μέσα δεν πείθουν κανένα. Η δυσκολία με την ένταξη είναι ότι βασίζεται σε πολλά σημεία.»⁵³ Αφορά επάγγελμα, εκπαίδευση, κατοικία, εισόδημα, αγορά εργασίας κ.α. Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να αναφερθούμε στα κυριότερα από αυτά.

Κοινωνική ένταξη αγορά εργασίας (συνθήκες απασχόλησης)

Οι απόψεις που προβάλλουν, πάντα, τα ρατσιστικά κινήματα είναι ότι «οι ξένοι μας παίρνουν τις δουλειές», δηλαδή ότι οι μετανάστες είναι υπεύθυνοι για την ανεργία των «ιθαγενών» εργαζόμενων, καθώς επίσης για τα χαμηλά ημερομίσθια και για τη διατήρηση της παραοικονομίας επειδή απασχολούνται, κυρίως, στη δεύτερη αγορά εργασίας. Έτσι, υποστηρίζουν ότι αν οι μετανάστες φύγουν, οι θέσεις αυτές θα καλυφθούν από ντόπιους εργαζόμενους, οι μισθοί θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα και η ανεργία θα μειωθεί. “Τώρα έχουν προστεθεί ακόμη δύο θέματα: ο ρόλος της μετανάστευσης στην αντιμετώπιση της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης και υποδοχή εργατικού δυναμικού υψηλής και πολύ υψηλής ειδίκευσης από τις χώρες του Τρίτου κόσμου ή της ανατολικής Ευρώπης. Γι’ αυτό άλλωστε συναντάμε πρόσθετο ενδιαφέρον, από το γεγονός ότι στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, παρατηρείται εκ νέου άνοδος των μεταναστευτικών ρευμάτων σε πολλές χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου.”

⁵³ Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναζακης, Μιχάλης Χλέτσος. Εκδόσεις Πατάκη, σελ.167.

Σχετικά με την πρώτη άποψη που ισχυρίζεται ότι οι υπεύθυνοι για την ανεργία των Ελλήνων είναι οι μετανάστες, «δεν είναι μόνο λανθασμένη, αλλά στερείται και οποιαδήποτε τεκμηρίωση. Διότι, ενώ είναι γεγονός ότι σε ορισμένες εργασίες υπάρχει μετατόπιση Ελλήνων από αλλοδαπούς (π.χ. οικοδομή), εντούτοις η εν λόγω άποψη στο σύνολό της, δεν έχει αποδειχτεί μέχρι τώρα με αριθμούς.

Όμως απέναντι σ' αυτούς τους ισχυρισμούς μπορούμε να αντιτάξουμε τα εξής: Κατ' αρχάς η εκτεταμένη ανεργία προκύπτει ως προϊόν της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, της εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και της εκκαθάρισης των μη επαρκώς αξιοποιούμενων κεφαλαίων προκειμένου να επιτευχθεί η άνοδος της κερδοφορίας των πιο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και κατά δεύτερον, η αγορά εργασίας εξαρτάται άμεσα από την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, γι' αυτό είναι λάθος να την εξετάζουμε μεμονωμένα». ⁵⁴

Σε ότι αφορά, λοιπόν, τους παράγοντες που σχετίζονται με τη χώρα υποδοχής μεταναστών, αυτοί οι παράγοντες είναι η ζήτηση εργατικών χεριών και γενικότερα η ανάγκη συνεχούς τροφοδότησης εργατικού δυναμικού, σε μακροχρόνια βάση, για την οικονομική ανάπτυξη. Διότι, «ή συμμετοχή των αλλοδαπών στην παραγωγή δημιουργεί το εισόδημά τους (μισθός), το οποίο ένα μέρος του θα πάει υπό μορφή εμβασμάτων στη χώρα από όπου προέρχονται και το οποίο μπορεί να αποτελέσει μέρος της ζήτησης προϊόντων της χώρας υποδοχής από τη χώρα προέλευσης των αλλοδαπών, ενώ το υπόλοιπο, που είναι και το περισσότερο, θα καταναλωθεί εντός της χώρας υποδοχής για την αγορά καταναλωτικών αγαθών. Την ίδια στιγμή, τα εισοδήματα αυτά ενισχύουν, με αυτό τον τρόπο, τη συνολική ζήτηση και άρα την παραγωγή, ενώ η αύξηση της παραγωγής επιφέρει και αύξηση της απασχόλησης (της απασχόλησης των Ελλήνων)». ⁵⁵

Αν μάλιστα συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιβιώνουν στον ανταγωνισμό ακριβώς λόγω της φτηνής εργασίας των αλλοδαπών εργατών, τότε η συνολική επίδραση της

⁵⁴ Δημήτρης Α. Κατσορίδας, "Αλλοδαποί εργαζόμενοι και οικονομική ανάπτυξη".

⁵⁵ Μ. Χλέτσος, 1994 και Η. Ιωακείμογλου, 1999.

μετανάστευσης στην απασχόληση είναι θετική⁵⁶. Ουσιαστικά, η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και στο εισόδημα και στην απασχόληση των Ελλήνων. Σύμφωνα με διευκρινιστική εγκύκλιό της, η Τράπεζα Ελλάδος έχει επιτρέψει, από 1/1/1998, το άνοιγμα τραπεζικών καταθέσεων σε αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα. Η εν λόγω ενέργεια δεν έγινε από φιλανθρωπία προς τους αλλοδαπούς, αλλά επειδή τα χρηματικά ποσά που διακινούν στο σύνολό τους οι μετανάστες είναι τόσα πολλά που ενδιαφέρουν την, έστω, άτυπη Ζώνη της Δραχμής στα Βαλκάνια.

Συνεπώς, η μετανάστευση αποτελεί θετικό παράγοντα όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρα, συμβάλλοντας παράλληλα στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει την ευκαιρία να αυξηθεί η σύνθεση του πληθυσμού ή / και του εργατικού δυναμικού μιας χώρας. Σε πολλούς δε τομείς της οικονομίας οι μετανάστες καλύπτουν πραγματικές ανάγκες της παραγωγής, επειδή ακριβώς οι Έλληνες εργαζόμενοι αποφεύγουν να εργαστούν σε εργασίες που θεωρούνται ανθυγιεινές, επικίνδυνες ή κακοπληρωμένες (μεταλλεία, καθαριστές, κατώτερο προσωπικό νοσοκομείων, πτηνοτροφεία, βουστάσια – χοιροστάσια, αλιεία, γεωργία, οικιακοί βοηθοί κλπ). πρόκειται δηλαδή, σε πολλές περιπτώσεις για προκαπιταλιστικές μορφές εκμετάλλευσης και απασχόλησης, που αφορούν κατά κύριο λόγο τις δραστηριότητες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.”⁵⁷

“Σε ότι αφορά το χώρο της παραοικονομίας, όπου συνήθως συναντάται ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών, η άποψη ότι η παραοικονομία διατηρείται επειδή απασχολούνται μετανάστες, είναι λάθος διότι, πρώτον, στις παραοικονομικές δραστηριότητες οι μετανάστες δεν αποτελούν την πλειοψηφία και δεύτερον, οι μετανάστες βρίσκουν εργασία επειδή υπάρχει η παραοικονομία και όχι το αντίθετο. Εξάλλου, η παραοικονομία έχει σχέση με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Μάλιστα, με δεδομένη την ένταση του διεθνούς ανταγωνισμού, πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, κυρίως μικρομεσαίου χαρακτήρα της πόλης και της υπαίθρου (μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις, οικοδομές, αγροτική παραγωγή κλπ), όπου ενθαρρύνεται η παραοικονομική

⁵⁶ Μαρία Καραμεσίνη, 1996 και Α Καρασαββόγλου, 1998.

⁵⁷ Δημήτρης Α. Κατσορίδας, Αλλοδαποί εργαζόμενοι και οικονομική ανάπτυξη.

δραστηριότητα, προσφεύγουν στο φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό της μαύρης αγοράς εργασίας προκειμένου να περιορίσουν το κόστος λειτουργίας τους και να επιβιώσουν. Τέτοιες δραστηριότητες συνυπάρχουν με την παράνομη απασχόληση, την οποία οι μετανάστες προσφέρουν σε μεγάλη επάρκεια εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι φθηνό, ανειδίκευτο και με έντονη κινητικότητα εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεταξύ παραοικονομίας και παράνομων μεταναστών μια σχέση αυτοτροφοδότησης”⁵⁸

“Αναφορικά με τη δεύτερη άποψη που υποστηρίζει ότι οι αμοιβές των αλλοδαπών εργαζομένων πιέζουν τον μισθό των Ελλήνων μισθωτών προς τα κάτω, εμπειρικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Βόρειας Ελλάδας δείχνουν ότι η αμοιβή των μεταναστών είναι κατά 40% και πλέον χαμηλότερη από εκείνης των Ελλήνων”⁵⁹.

“Συγκεκριμένα, το μέσο ημερομίσθιο ανειδίκευτου νόμιμου μετανάστη είναι πέντε χιλιάδες δραχμές περίπου. Υπάρχει, όμως σημαντική διαφορά μεταξύ τομέων απασχόλησης και περιοχών. Οι μικρότερες αμοιβές είναι στους τομείς βιομηχανίας και βιοτεχνίας, ενώ σαφώς υψηλότερες είναι στις οικοδομές – κατασκευές (7.000 δρχ). Επίσης στην περιοχή της Θεσσαλονίκης οι αμοιβές είναι υψηλότερες έναντι των άλλων περιοχών (π.χ. το μέσο ημερομίσθιο στις οικοδομές στην περιοχή της Θεσσαλονίκης είναι άνω του διπλάσιου του ημερομισθίου στην βιομηχανία στην περιοχή Πέλλας)”⁶⁰.

“Από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι οι εργοδότες δεν προσλαμβάνουν μετανάστες επειδή τους προσφέρουν λιγότερα χρήματα, προσλαμβάνουν εργαζόμενους (που τυχαίνει να είναι μετανάστες, όπως κάλλιστα είναι και οι Έλληνες), οι οποίοι δέχονται να εργαστούν στη μαύρη αγορά εργασίας σε αυτά τα χαμηλά επίπεδα μισθού. Τα επίπεδα μισθού είναι χαμηλά όχι γιατί υπάρχουν μετανάστες, αλλά επειδή υπάρχουν εργαζόμενοι (που τυχαίνει να είναι μετανάστες), οι οποίοι λόγω της φτώχειας και της οικονομικής εξαθλίωσης δέχονται να δουλέψουν με αυτά τα λίγα χρήματα” (Μ. Χλέτσος, 1994). Εξάλλου δεν έχουν και άλλη επιλογή. Οι μισθοί, ιδιαίτερα σε

⁵⁸ Α. Καρασαββόγλου, 1998.

⁵⁹ Κ.Ε.Δ.Ο.Α./Ι.Α.Β.Α.Σ., 1994.

⁶⁰ Κ.Ε.Δ.Ο.Α./Ι.Α.Β.Α.Σ., 1994.

περιόδους κρίσης, δεν καθορίζονται από κοινού από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, αλλά κυρίως μόνο από τους εργοδότες.

“Ο μετανάστης, συνεπώς, δεν λειτουργεί ως υποκατάστατο του αυτόχθονος εργαζόμενου στην αγορά εργασίας. Εμείς τον βλέπουμε ως τέτοιο μόνο γιατί έχει διαφορετικά φυλετικά και εθνικά χαρακτηριστικά. Αν το άτομο που εργάζεται με χαμηλότερο μισθοί ή σε παραοικονομίες δραστηριότητες είναι ομοεθνής, τότε κανείς δεν αντιδρά και κανείς δεν σκέφτεται να τον εκδιώξει από τη χώρα, γιατί είναι μέρος αυτής της χώρας” (Μ. Χλέτσος, 1994). Τον μετανάστη θέλουμε να τον διώξουμε γιατί θεωρούμε ότι ως αλλοεθνής δεν ανήκει στη χώρα μας.

“Παρόλα αυτά, αρκετοί αλλοδαποί έχουν αρχίσει να εντάσσονται, σταδιακά, στην ελληνική κοινωνία. Σε αρκετές περιοχές, Δήμους ή Κοινότητες, οι κάτοικοι αντιλαμβάνονται ότι το φαινόμενο της εγκατάστασης αλλοδαπών δεν είναι προσωρινό. Πρόκειται για μια σημαντική μερίδα μεταναστών που θα παραμείνουν στην Ελλάδα. Μάλιστα, οι νεότερες γενιές από αυτούς θα ελληνοποιηθούν. Ήδη, πολλά παιδιά αλλοδαπών παρακολουθούν μαθήματα σε ελληνικά σχολεία και ενδεχομένως πολλοί από αυτούς θα υπηρετήσουν και στον ελληνικό στρατό. Να αναφέρουμε το ακραίο παράδειγμα του Πύρου Δήμα, ο οποίος όταν πρωτοήρθε το 1991 στην Ελλάδα τοποθετούσε και τα δυο του χέρια επάνω στην μπάρα, στο εσωτερικό του τρόλεϊ για να μην κινδυνεύει ως ύποπτος κλοπής. Σήμερα είναι υπολοχαγός του ελληνικού στρατού. Ακόμη, να υπενθυμίσουμε εκείνη την περίφημη ομάδα των αρσιβαριστών, η οποία αγωνιζόταν με τα ελληνικά χρώματα και που δεν μιλούσαν άνετα τα ελληνικά ή την προσφάτως παγκόσμια πρωταθλήτρια Μιρέλλα Μανιάνι – Τζελίλη, η οποία ανέδειξε τον ελληνικό στίβο σε όλο τον κόσμο, ενώ μέχρι το 1995 αγωνιζόταν στην Αλβανία.”⁶¹.

Παρατηρώντας τα πράγματα κάτω από αυτή την οπτική γωνία μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι είναι, πλέον, αναγκαίο να αναζητηθεί μια διαφορετική και πιο αποτελεσματική πολιτική, διαμετρικά αντίθετη από την μέχρι τώρα. Διότι, αν δεχτούμε ότι το μέλλον των κοινωνιών της Ευρώπης

⁶¹ Δημήτρης Α. Κατσορίδας, Αλλοδαποί εργαζόμενοι και οικονομική ανάπτυξη.

είναι πολυπολιτισμικό, τότε ο νέος αυτός χαρακτήρας είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη στη χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής.

“Η ανεργία είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστεί με τον περιορισμό του χρόνου εργασίας και την αναδιανομή της εργασίας. Το αίτημα για 35 ώρες εργασίας και λιγότερο χωρίς μείωση των αποδοχών, είναι δυνατόν να υλοποιηθεί, όπως αποδεικνύουν μελέτες του ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ” (Η. Ιωακείμογλου, 1997), προκειμένου να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας. “Διότι, τότε μόνο, όταν εκλείψει ή περιοριστεί η ανεργία, πιθανά να περιοριστεί η φασιστική έξαρση, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και οι διακρίσεις σε βάρος των αλλοδαπών εργατών, εφόσον δεν θα θεωρούνται πλέον «άρπαγες» της εργασία των ντόπιων. Ταυτόχρονα, η εφαρμογή μιας πολιτικής κοινωνικής προστασία (ασφάλεια, περίθαλψη, στέγαση, μόρφωση, συνδικαλισμός κλπ) και εκτεταμένης νομιμοποίησης των παράνομων αλλοδαπών” (Δ. Κατσαρίδας, 1994), αποτελούν σημαντικά μέσα καταπολέμησης της μαύρης αγορά εργασίας και της παραοικονομίας, παρ’ ότι δεν κατορθώνουν να την εξαλείψουν.

Όσον αφορά τα δύο τελευταία θέματα που θίξαμε στην πρώτη παράγραφο του παρόν κεφαλαίου, δηλαδή ο ρόλος της μετανάστευσης στην αντιμετώπιση της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης και υποδοχή εργατικού δυναμικού υψηλής και πολύ υψηλής ειδίκευσης από τις χώρες του Τρίτου κόσμου ή της ανατολικής Ευρώπης έχει αναφερθεί το εξής:

«Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΗΕ Replacement Migration: Is it a Solution to Declining and Ageing Populations? 12, στη διάρκεια των 50 επόμενων ετών, η Ευρώπη πρόκειται να αντιμετωπίσει δραματική μείωση και γήρανση του πληθυσμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πληθυσμός της Ιταλίας ο οποίος θα μειωθεί κατά 30% περίπου. για να διατηρήσει τον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών) στα σημερινά επίπεδα, η Ιταλία θα έπρεπε να δεχθεί περισσότερους από 350.000 μετανάστες κατά έτος. Διαφορετικά, οι Ιταλοί θα έπρεπε να εργάζονται στο εξής μέχρι τα 75 χρόνια τους. Βέβαια, η περίπτωση της Ιταλίας είναι ακραία, αλλά το πρόβλημα είναι υπαρκτό και σημαντικό για τις άλλες χώρες της Ευρώπης. Για την Ελλάδα, οι προβολές της μελέτης του ΟΗΕ δίνουν 8,23 εκατομμύρια κατοίκους για το 2050 έναντι 10,65 το 2000.

Η συγκυρία αυτή είναι εξαιρετικά ιδιότυπη, διότι τα μεταναστευτικά ρεύματα εμφανίζονται ως λύση ή μέρος της λύσης του δημογραφικού προβλήματος της Ευρώπης, ταυτοχρόνως όμως και «ως απειλή» για τις κοινωνικές και πολιτικές ισορροπίες των χωρών υποδοχής των μεταναστών. Η μετανάστευση και μάλιστα η μαζική μετανάστευση, αποτελεί μέρος της λύσης του δημογραφικού προβλήματος που δημιουργήθηκε από την άσκηση της νεοφιλελεύθερης πολιτικής του τελευταίου τετάρτου του 20ου αιώνα (η πτώση της γεννητικότητας σχετίζεται προφανώς με τη μακρόχρονη αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας και με την προσπάθεια των νοικοκυριών των εργαζόμενων τάξεων να διατηρήσουν τα καταναλωτικά τους πρότυπα¹³) διότι ανανεώνει τον πληθυσμό εργασιμής ηλικίας (>15 ετών) και το εργατικό δυναμικό, η μαζική μετανάστευση είναι όμως και «απειλή» για τις κοινωνικές και πολιτικές ισορροπίες της Ευρώπης διότι τα εθνικά κράτη θα βρεθούν αντιμέτωπα με το ζήτημα της ενσωμάτωσης πληθυσμών διαφορετικών πολιτιστικών και πολιτικών παραδόσεων.

Αν οι κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα προχωρήσουν στον ίδιο δρόμο, είναι ένα ζήτημα που απομένει ανοιχτό. Προς το παρόν, προχωρούν στην υποδοχή μεταναστών υψηλής και πολύ υψηλής ειδίκευσης. Στην Γερμανία¹⁴ 20.000 μετανάστες στις τεχνολογίες της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών από χώρες εκτός Ευρώπης, ιδιαίτερα μηχανικοί πληροφορικής από τις Ινδίες έγιναν δεκτοί (γεγονός που πυροδότησε αρκετές ξενοφοβικές τάσεις ακόμη και στο εσωτερικό μεγάλων κοινοβουλευτικών κομμάτων)». ⁶²

“Ωστόσο αυτό που απασχολεί ιδιαίτερα τις κυβερνήσεις της Ευρώπης και τους διεθνείς οργανισμούς είναι η γήρανση του πληθυσμού”.

Πρώτον, διότι περιορίζει τον «δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης» της οικονομίας, δηλαδή τον μέγιστο ρυθμό με τον οποίο η παραγωγή μπορεί να αυξάνεται μακροχρόνια χωρίς να δημιουργούνται ανισορροπίες (ήτοι με σταθερό πληθωρισμό και σταθερό ποσοστό ανεργίας). Σύμφωνα με τις δημογραφικές προβολές, η Ευρώπη και η Ιαπωνία θα αντιμετωπίσουν, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι ΗΠΑ, το πρόβλημα της έλλειψης

⁶² www.users.hol.gr , Οι οικονομικοί μετανάστες και το εργατικό δυναμικό, απόσπασμα από την Ετήσια Έκθεση του ΙΝΕ, 2001.

εργατικού δυναμικού, ακόμη και αν υπάρξει άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας και περαιτέρω εισοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Δεύτερον, διότι ανατρέπει τα λογιστικά του συνταξιοδοτικού συστήματος και απειλεί εμμέσως τις δημοσιονομικές ισορροπίες που έχει επιβάλλει ο νεοφιλελευθερισμός”. (Ετήσια έκθεση του ΙΝΕ, 2001).

“Η μετανάστευση μπορεί να συμβάλει, έστω ως ένα βαθμό, στην αντιμετώπιση των παραπάνω δύο προβλημάτων. Η αύξηση του αριθμού των μεταναστών έχει το πλεονέκτημα άμεσης και σχετικά ισχυρής επίδρασης στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, επειδή οι μετανάστες είναι νεότεροι και χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη κινητικότητα. Επίσης, έχουν υψηλότερους δείκτες γεννητικότητας, οπότε επιδρούν στην αύξηση του πληθυσμού και μετά την ένταξή τους. υπάρχει, ωστόσο, μια σειρά περιορισμών που καθιστούν δυσχερή την υιοθέτηση μιας πολιτικής φιλικής προς την μετανάστευση με σκοπό την αλλαγή της δημογραφικής διάρθρωσης των ευρωπαϊκών πληθυσμών¹⁶. Ο σοβαρότερος περιορισμός είναι ότι οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θέλουν να ασκήσουν αποτελεσματικό έλεγχο στον όγκο και την κατανομή των ηλικιών των εισερχομένων και των εξερχόμενων μεταναστών. Οι μετανάστες είναι μια εργασιακή δύναμη που αποτελείται από διακριτές μερίδες με διαφορετικές ηλικίες, διαφορετικές ικανότητες προς εργασία και διαφορετικά επαγγέλματα και ειδικεύσεις. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεν θέλουν, λοιπόν, να ευνοήσουν την εισροή μεταναστών εν γένει, αλλά την είσοδο εκείνων των μερίδων που διαθέτουν τα «κατάλληλα» δημογραφικά χαρακτηριστικά. Εντούτοις, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που περιορίζουν και καθιστούν περίπλοκο εγχείρημα έναν τέτοιο έλεγχο της μετανάστευσης: όχι μόνο η παράνομη μετανάστευση, αλλά και οι συμφωνίες για την ελεύθερη διακίνηση των ατόμων, οι ανθρωπιστικές δεσμεύσεις και άλλες υποχρεώσεις, όπως αυτή της παροχής άδειας με βάση την ύπαρξη οικογενειακών δεσμών,. Δεν αποτελούν έναν θεσμικό πλαίσιο ευνοϊκό για την άσκηση επιλεκτικών πολιτικών μετανάστευσης. Άλλος περιορισμός είναι ότι οι μεταναστευτικές πολιτικές μπορούν μεν να ασκήσουν επίδραση στον αριθμό και τα χαρακτηριστικά των εισερχομένων μεταναστών, αλλά επιδρούν πολύ λίγο στους εξερχόμενους, πράγμα που ακυρώνει εν πολλοίς την αξία της όποιας

πολιτικής θα στόχευε στην επιλεκτική ένταξη μεταναστών.” (Ετήσια έκθεση του ΙΝΕ, 2001).

“Σε ότι αφορά τη χρονική στιγμή έναρξης εφαρμογής μιας τέτοιας πολιτικής για την υποδοχή των μεταναστών, αυτή θα γινόταν δυνατή μόνο εφόσον θα εμφανίζονταν ελλείψεις εργατικού δυναμικού που θα έπειθαν κυβερνήσεις και «κοινή γνώμη» για την αναγκαιότητα μιας τέτοιας πολιτικής. Με άλλα λόγια, οι κυβερνήσεις θα προτιμούσαν να εξαντλήσουν καταρχήν τα γηγενή «κοιτάσματα» εργατικού δυναμικού (άνεργοι και γυναικείος εφεδρικός εργατικός στρατός) προτού αποφασίσουν την υιοθέτηση μιας νέας πολιτικής μετανάστευσης με στόχο την ανανέωση του πληθυσμού. Εντούτοις, μια νέα πολιτική απαιτεί μακροχρόνια μελέτη και σχεδιασμό και ως εκ τούτου η δημόσια συζήτηση σχετικά με αυτήν πρέπει να ανοίξει άμεσα. ” (Ετήσια έκθεση του ΙΝΕ, 2001).

Ένταξη στην ελληνική κοινωνία και γλώσσα

Η λέξη γλώσσα είναι μικρή, κρύβει όμως πολλά και μεγάλα θέματα...

(Muhamed Brimou, Μετανάστης από τη Συρία)

«Οι αλλοδαποί μετανάστες, δεν έχουν συνήθως ούτε στοιχειώδη γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, που είναι γλώσσα της κοινωνικής πλειοψηφίας, παρόλο που οι γνώσεις αυτές είναι απαραίτητες για την κάλυψη βασικών αναγκών (π.χ. διατροφή) και για την άμεση επικοινωνία τόσο σε κοινωνικό όσο και εργασιακό επίπεδο. Οι περισσότεροι συγκεντρώνονται στις μεγάλες πόλεις και προτιμούν να μένουν κοντά σε ομοεθνείς τους σε περιοχές που με τα χρόνια μετατρέπονται σε «γειτονιές μεταναστών».⁶⁰

«Η τάση αυτή μπορεί να δικαιολογείται από την αποτυχία των προσπαθειών τους για σχέσεις με άτομα της κοινωνίας υποδοχής και την επιδίωξη για συνεχή επαφή και επικοινωνία με εκείνες τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες αισθάνονται πιο κοντά, όμως έτσι η κοινωνική τους ζωή αυτοπεριορίζεται στα πλαίσια της εθνικής κοινότητας και δεν διευρύνονται

παρά στο ελάχιστο ή καθόλου οι γλωσσικές και κοινωνικές γνώσεις τους».⁶¹ Η ανάγκη λοιπόν των μεταναστών να νιώθουν μέλη μιας ευρύτερης ομάδας (sense of belonging) που τελικά καταλήγει να είναι η ομάδα της εθνικής τους μειοψηφίας, και η εξάντληση των επικοινωνιακών και κοινωνικών δραστηριοτήτων τους στα πλαίσια της αιτιολογεί εν μέρει τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας⁶² και τους αφαιρεί τα κίνητρα έστω και για περιορισμένη εκμάθηση της γλώσσας της κοινωνικής πλειοψηφίας, επειδή αισθάνονται ότι έχουν απορριφθεί από την ομάδα αυτή.»⁶³

⁶⁰ . ⁶³ Αγγελική Κοιλιάρη, Ξένος στην Ελλάδα, μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1997, Σελ. 30

⁶¹ Belay – Blackshire, 6.

⁶² Στην προτίμηση χρήσης της μητρικής γλώσσας συντελούν φυσικά και άλλοι λόγοι σε επίπεδο γνωστικό, κοινωνικό κλπ., βλ. και Fthenakis, W. et al., 171 κ.ε.

«Συχνά τα σχέδια για βραχύχρονη παραμονή στη χώρα υποδοχής – ακόμη κι όταν διαψεύδονται στην πραγματικότητα – δικαιολογούν την ελλιπή γνώση της γλώσσας της κοινωνικής πλειοψηφίας με τη σκέψη ότι αρκούν στοιχειώδη γλωσσικά μέσα για τη διεκπεραίωση των απαραίτητων επικοινωνιακών αναγκών, ενώ η κοινωνική ζωή καλύπτεται στους κόλπους ή και με τη βοήθεια της παροικίας. Καθοριστικής σημασίας λοιπόν για τη διάθεση του μετανάστη να αποκτήσει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό γνώσεις στη γλώσσα της κοινωνικής πλειοψηφίας είναι η πρόθεσή του για βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη εγκατάσταση στη χώρα υποδοχής σε συνάρτηση με τη διάθεση ένταξης στην κοινωνία υποδοχής. Η πρόθεση αυτή και το εν γένει μορφωτικό επίπεδο του μετανάστη προσδιορίζει την έκταση και τη φύση των γλωσσικών και κοινωνικών δυσκολιών που θα αντιμετωπίσει.»⁶⁴

«Αλληλένδετα με τα προηγούμενα και προσδιοριστικά για τη στάση των μεταναστών απέναντι στη γλώσσα της κοινωνικής πλειοψηφίας είναι και προβλήματα κοινωνικοπολιτισμικού χαρακτήρα, τα οποία είναι πιο εμφανή στους μετανάστες που προέρχονται από αγροτικές περιοχές και κοινωνίες και εγκαθίσταται σε μεγάλες πόλεις όπου πρέπει να αφομοιώσουν τον αστικό τρόπο ζωής. Ακόμη και σε μετανάστες που μετακινήθηκαν σε κοινωνίες με δομές ίδιου τύπου με αυτές των κοινωνιών προέλευσης παρατηρήθηκαν μικρότερα ή μεγαλύτερα κοινωνικοπολιτισμικού χαρακτήρα προβλήματα επικοινωνίας με την κοινωνία υποδοχής. Σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί ο μετανάστης να υποστεί πολιτισμικό σοκ (cultural shock)»⁶⁵,

⁶⁴ Giles & Byrne (1982) σε Edwards, 153 κ.ε.

⁶⁵ Tischler / Whitten/ Hunter, 73,

δηλαδή προσπαθώντας να προσαρμοστεί στο σύνολο των νέων τρόπων συμπεριφοράς, κανόνων και προσδοκιών ενός καινούργιου για αυτόν πολιτισμικού και κοινωνικού περιβάλλοντος υποφέρει από ανασφάλεια και στρες και αντιδρά αρνητικά σε πολιτισμικές και κοινωνικές νόρμες διαφορετικές από τις δικές του. Οι μετανάστες πρώτης γενιάς, τουλάχιστον τον πρώτο καιρό, αντιμετωπίζουν οξύτατα προβλήματα προσαρμογής και στις συνθήκες εργασίας και στην ίδια τη φύση της δουλειάς τους, καθώς συχνά απασχολούνται σε εργασίες διαφορετικές απ' αυτές που είχαν στη χώρα προέλευσης, όχι ιδιαίτερα προσοδοφόρες, βαριές και σίγουρα ανεπιθύμητες από τους ντόπιους πληθυσμούς. Τα αισθήματα μειονεξίας που νιώθουν εξαιτίας των επαγγελματικών συνθηκών συμπληρώνουν αυτά που απορρέουν από την κοινωνική τους κατάσταση. Αυτού του τύπου τα συναισθήματα αντανακλώνται και στη γλωσσική τους συμπεριφορά, διότι τους προδιαθέτουν αρνητικά απέναντι στη γλώσσα της κοινωνικής πλειοψηφίας και τελικά προτιμούν τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας, καθώς συσπειρώνονται στα πλαίσια των ομοεθνών τους. Όταν η κοινωνία υποδοχής αντιμετωπίζει με διάθεση περιθωριοποίησης τους μετανάστες – σε ακραίες περιπτώσεις με εκδηλώσεις ξενοφοβίας και ρατσισμού –, η τάση για συσπείρωση των μεταναστών μεγιστοποιείται και αυτό έχει αντίκτυπο και στη διάθεση εκμάθησης και χρήσης της γλώσσας της κοινωνικής πλειοψηφίας.»⁶⁶

«Με τον καιρό οι μετανάστες αποκτούν ούτος ή αλλιώς κάποιες γνώσεις στη γλώσσα της κοινωνικής πλειοψηφίας, επειδή και σε εξωτερικούς και εσωτερικούς χώρους είναι εκτεθειμένοι στο γλωσσικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής, κυρίως στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ιδιαίτερα στη τηλεόραση. Παράλληλα πρέπει να μπορούν να ανταποκριθούν γλωσσικά έστω και σε ελάχιστες επικοινωνιακές ανάγκες στο εργασιακό χώρο και ίσως λίγο περισσότερο σε σποραδικές και μη συστηματικές σχέσεις με άτομα της χώρας υποδοχής».⁶⁷

⁶⁶ Ο. π., Ξένος στην Ελλάδα, σελ. 31-32

⁶⁷ Ο. π., Ξένος στην Ελλάδα, σελ. 32

«Αναπτύσσεται έτσι μέσα από την καθημερινή επικοινωνία μια γλωσσική ποικιλία που είναι αποτέλεσμα μη συστηματικής εκμάθησης, παρουσιάζει κανονικότητες και διακριτικά χαρακτηριστικά απλοποιημένου κώδικα και αποτελεί το ουσιαστικό μέσο επικοινωνίας των ομιλητών της οι οποίοι εστιάζουν την προσοχή τους στην επίτευξη των επικοινωνιακών τους στόχων, χωρίς να ενδιαφέρονται για τη γραμματική ή συντακτική ορθότητα του λόγου τους». ⁶⁸

«Ένας τέτοιος απλοποιημένος κώδικας φάνηκε στο μεταναστευτικό παρελθόν να αποκτά καταρχήν λειτουργική αξία για μία στοιχειώδη επικοινωνία, αφού και οι κοινωνίες υποδοχής προτίμησαν να χρησιμοποιήσουν ένα ανάλογο και απλοποιημένο κώδικα (*foreigner talk*)» ⁶⁹ «αντί να αναπτύξουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα για ενήλικες και να προσφέρουν δυνατότητες γλωσσικής εκπαίδευσης που θα ήταν κατάλληλες για πολύγλωσσες – πολυεθνικές ομάδες. Και αυτό διότι, όταν η χώρα υποδοχής θεωρεί ότι οι μετανάστες βρίσκονται εκεί προσωρινά και μόνο για ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, δεν είναι διατεθειμένη να επενδύσει στη γλωσσική κατάρτιση τους, ενώ αντίθετα έχει γενικότερο οικονομικό όφελος να αξιοποιήσει στον μέγιστο δυνατό βαθμό την εργατική τους δύναμη». ⁷⁰

«Απ' όλα όσα αναφέρθηκαν φαίνεται ότι το κοινωνικό περιβάλλον διαμορφώνει τελικά τη στάση του αλλοδαπού ομιλητή απέναντι στη γλώσσα υποδοχής. Έτσι η ελάχιστη τακτική και συχνή επικοινωνία με άτομα της κοινωνίας υποδοχής εξαιτίας του τύπου της εργασίας, του τόπου κατοικίας, της κοινωνικής περιθωριοποίησης, στερούν τα κίνητρα και δεν ενθαρρύνουν την εκμάθηση της γλώσσας της κοινωνικής πλειοψηφίας. Αν όμως ο μετανάστης ομιλητής αντιληφθεί την αναγκαιότητα γνώσης και τη μακροπρόθεσμη χρησιμότητα ή μη της γλώσσας υποδοχής μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, τότε διαμορφώνει και ανάλογα τη στάση του απέναντι σ' αυτήν και στους ομιλητές της». ⁷¹

⁶⁸ Ο. π., Ξένος στην Ελλάδα, σελ.32

⁶⁹ Σύντομη συζήτηση της σχετικής επιστημονικής έρευνας μέχρι το 1990 σε Jakovidou, 3 κ.ε. όπου η σχετική βιβλιογραφία.

⁷⁰ Ο. π., Ξένος στην Ελλάδα, σελ.33

⁷¹ Edwards, 146 κ.ε.

«Η διάθεση για αποδοχή, που υποδηλώνει την επιθυμία να γνωρισθεί και να αποκτήσει φιλικές σχέσεις με ομιλητές αυτής της γλώσσας, ή η επιθυμία να έχει προσωπικά υλικά οφέλη μέσα από τη λειτουργική αξία που θα αποκτήσουν οι γνώσεις του στη γλώσσα της πλειοψηφίας, του δημιουργούν και διάθεση να τη μάθει καλύτερα. Βέβαια το να θέλει κάποιος να μάθει μία γλώσσα δεν σημαίνει αυτόματα ότι επιθυμεί να ενσωματωθεί και στην ομάδα των ομιλητών της. Γίνεται διάκριση μεταξύ θετικής και ευνοϊκής στάσης. Μία στάση θετική και με διάθεση αποδοχής της γλώσσας δεν σημαίνει απαραίτητα ευνοϊκή και με διάθεση ενσωμάτωσης στάση». ⁷² «Η διάθεση για ενσωμάτωση στην κοινωνία υποδοχής φαίνεται όμως να δίνει μάλλον περισσότερα κίνητρα, χωρίς να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι και εδώ λανθάνουν αναμενόμενα κοινωνικά οφέλη που θα βελτίωναν τη χαμηλή θέση του μετανάστη στο οικονομικό και κοινωνικοπολιτιστικό σύστημα της χώρας υποδοχής. Με άλλα λόγια επιβάλλονται οι σχέσεις εξουσίας που υφίστανται, αφού ο μετανάστης ομιλητής δεν βλέπει άλλες εναλλακτικές λύσεις». ⁷³

⁷² Edwards, 146 κ.ε.

⁷³ Ο. π., Ξένος στην Ελλάδα, σελ.33

Το σχολείο ως παράγοντας πιστοποίησης της κοινωνικής ένταξης.

Η ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο εκπαιδευτικό μας σύστημα αποτελεί την σοβαρότερη πρόκληση του σύγχρονου μεταναστευτικού προβλήματος στη χώρα μας. Και αυτό γιατί από την φύση της η παιδεία αποτελεί το πρίσμα με το οποίο η κοινωνία κοιτάζει το μέλλον της σε βάθος μερικών δεκαετιών. Οι επιθυμίες και οι προτεραιότητες που τίθενται στο παρόν προκαθορίζουν την ποιότητα των επερχόμενων γενεών, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι μελλοντικοί πολίτες θα αντιλαμβάνονται τον κόσμο τους και την σχέση τους με αυτόν. Επομένως η στάση της πολιτείας, των πολιτικών και των πολιτών στο θέμα της εκπαίδευσης των τέκνων των μεταναστών και των παλιννοστούντων ομογενών χρειάζεται σοβαρή μελέτη και υπολογισμό, με τελικό ζητούμενο την θέση των ξένων στην ελληνική κοινωνία, την ποιότητά τους ως ανθρώπων και εργαζόμενων. “Ακόμη είναι σαφές ότι οι σχετικές αποφάσεις θα καθορίσουν όχι μόνο την τύχη των παιδιών των μεταναστών, αλλά και την μορφή της ίδιας της κοινωνίας μας, επιλέγοντας είτε ένα φοβικό-κλειστό μοντέλο συμπεριφοράς και οργάνωσης είτε μια εξωστρεφή – ανοικτή κοινωνία που δεν διστάζει να διαλέγεται γόνιμα με την εποχή της, στάση που συνόδευσε τις δημιουργικότερες στιγμές της ελληνικής κοινωνίας στην ιστορική της πορεία.”

Η γενική θεώρηση της υπάρχουσας κατάστασης δείχνει ότι οι προθέσεις της πολιτείας είναι σίγουρα καλές, όμως το αποτέλεσμα που απέχει από το επιθυμητό. Το δυσοίωνα δυστυχώς είναι ότι – σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες – η ελληνική κυβέρνηση είναι έτοιμη να καταργήσει το υπάρχον νομοθετικό καθεστώς με διατάξεις σαφώς συντηρητικότερες.

Γενική περιγραφή της κατάστασης σήμερα.

Η ένταση του μεταναστευτικού ρεύματος κατά την τελευταία δεκαετία είχε σαν αποτέλεσμα την εγγραφή σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης περίπου 100.000 αλλοδαπών μαθητών. Ο αριθμός είναι δηλωτικός της βαθιάς αλλαγής που έχει ήδη συντελεστεί στο ελληνικό σχολείο, η οποία είναι ευθέως ανάλογη με αυτήν της ελληνικής κοινωνίας. Συγχρονικά το πρόβλημα το οποίο μας απασχολεί μπορούμε να το δούμε από δύο πλευρές. Τι προβλέπουν οι νόμοι; Τι συμβαίνει στην πράξη και πώς αυτή επηρεάζεται από την κρατούσα άποψη στο κοινωνικό σώμα;

“Η μελέτη των ισχυουσών εγκυκλίων και των διατάξεων, τις οποίες το Υπουργείο Παιδείας έχει κατά καιρούς εκδώσει (από το 1977, με το πρώτο κύμα των Ποντίων από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, μέχρι το 1999) δημιουργεί θετική εικόνα, αφού χαρακτηρίζονται από ανθρωπιστική ευαισθησία: η έννοια «μαθητής» προτάσσεται κάθε άλλης ιδιότητας. Δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη που να δημιουργεί πρόσκομμα εισαγωγής σε οποιοδήποτε αλλοδαπό μαθητή στο σύστημα της δημόσιας δωρεάν εκπαίδευσης. Είναι εξαιρετικά σημαντικό το ότι σε κανένα σημείο της σχετικής νομοθεσίας δεν συναντάται διάθεση διάκρισης των ξένων σε κατηγορίες, δεν απαιτούνται δικαιολογητικά επιπλέον αυτών που χρειάζονται οι Έλληνες μαθητές, ούτε καν ζητείται έγγραφο νόμιμης παραμονής των γονέων στην χώρα μας (άλλωστε και μετά από την τελευταία ρύθμιση του Υπουργείου Εσωτερικών ελάχιστοι μετανάστες απέκτησαν την πολυπόθητη πράσινη κάρτα, εξαιτίας του κυκεώνα της γραφειοκρατίας και της ανεπάρκειας των μηχανισμών). Αυτό που – δικαιολογημένα φυσικά – απαιτείται είναι η πιστοποίηση της ισοτιμίας του τίτλου που φέρει ο κάτοχος από την πατρίδα του με τον αντίστοιχο ελληνικό, ώστε να ενταχθεί ο μαθητής στην κατάλληλη βαθμίδα εκπαίδευσης.”⁶³

“Νομοθετικά προβλέπονται και άλλοι δημιουργικοί θεσμοί, όπως η «διαπολιτισμική αγωγή» για την «αποτελεσματική και συμμετοχική – ενεργητική ένταξη» των μαθητών αυτών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ακόμη έχουν θεσμοθετηθεί τάξεις υποδοχής στις περιοχές με μεγάλο αριθμό

⁶³ www.dim-sapon.rod.sch.gr , Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη

αλλοδαπών, φροντιστηριακά τμήματα μέσα στο σχολείο με κύριο στόχο την γλωσσική υποστήριξη, μάθημα γλώσσας και κουλτούρας της χώρας προέλευσης, επιλογή εκπαιδευτικών με ειδικά προσόντα για τις τάξεις υποδοχής (γνώση της μητρικής γλώσσας των μαθητών), ξεχωριστή πρόνοια για την αξιολόγηση και την προαγωγή των μαθητών στα δύο πρώτα έτη της φοίτησης.”⁶⁴

“Όπως διαπιστώνεται το γράμμα του νόμου πράγματι χαρακτηρίζεται από σύγχρονο πνεύμα, αυτό ακριβώς επιβάλλει η παιδαγωγική και κοινωνική ευαισθησία. Τα πράγματα όμως είναι εξίσου ρόδινα και στην πράξη; Η απάντηση είναι σαφώς αρνητική. Βέβαια πρέπει να παραδεχτούμε ότι δεν είναι μόνο οι αλλοδαποί μαθητές θύματα της αντιστοιχίας μεταξύ καλών προθέσεων και της εφαρμογής τους. το ίδιο ισχύει και για τους Έλληνες σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Όμως κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί πως η δυνατότητα αντίδρασης και πίεσης του ξένου γονιού είναι ανύπαρκτη, αφού είναι εντελώς ανίσχυρος λόγω της συνολικής του υποβάθμισης.”

“Σταχυολογώντας ορισμένες δυσλειτουργίες αναφέρουμε καταρχάς το πρόβλημα της τάξης, στην οποία καλείται να εγγραφεί ο μαθητής. Ως βασικό κριτήριο λαμβάνεται η ηλικία του και η πιο πρόσφατη τάξη στην οποία είχε φοιτήσει στην πατρίδα του και όχι ο βαθμός γνώσης της ελληνικής γλώσσας. Έτσι τα παιδιά που δεν έχουν την τύχη να ξεκινήσουν από τις μικρές τάξεις του δημοτικού, αλλά εγγράφονται σε μεγαλύτερη λόγω ηλικίας, συνήθως απορρίπτονται στο τέλος της χρονιάς ή εγκαταλείπουν με δική τους πρωτοβουλία το σχολείο, αφού είναι φυσικό ότι δεν μπορούν να παρακολουθήσουν το μάθημα. Η ενισχυτική διδασκαλία που προβλέπει ο νόμος τελικά ελάχιστα βοηθά, αφού οι διαδικασίες οργάνωσής της είναι χρονοβόρες, ενώ δεν υπάρχει καμία μέριμνα για την πρόσληψη δασκάλων και καθηγητών με γνώση της μητρικής γλώσσας των ξενόγλωσσων μαθητών, που σαφώς θα βελτίωνε την επίδοσή τους.”

⁶⁴ www.dim-sapon.rod.sch.gr Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη.

“Στο παραπάνω πρόβλημα προτείνεται ως αντίδοτο η δημιουργία τάξεων υποδοχής με αμιγή σύσταση από ξένους ή παλιννοστούντες μαθητές, μέτρο που όπως είδαμε προβλέπεται από τον νόμο και ήδη εφαρμόζεται σε ορισμένες περιοχές (Μενίδι, Ασπρόπυργος κλπ). και σ’ αυτή την περίπτωση όμως δεν λείπουν δυστυχώς οι παρενέργειες. Η συγκέντρωση αλλοδαπών ή ομογενών μαθητών σε ξεχωριστή τάξη δημιουργεί ένα «γκέτο», το οποίο βάζει φραγμό στην ομαλή και ταχεία ένταξη των μαθητών στο σώμα του σχολείου. Οι επιδόσεις είναι καλύτερες, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης όμως δυσκολότερη. Το δίλημμα μεταξύ άμεσης ένταξης στην κανονική τάξη ή στην τάξη υποδοχής εξακολουθεί να προκαλεί αντιγνώμιες στην σχολική κοινότητα, ενώ οι υπάρχουσες προτάσεις δεν οδηγούν στην ριζική αντιμετώπιση του θέματος.”⁶⁵

Η στάση της σχολικής κοινότητας.

Η αυξημένη παρουσία αλλοδαπών και ομογενών μαθητών αναντίρρητα άλλαξε το οποίο στο ελληνικό σχολείο και δημιούργησε προβλήματα που δύσκολα μπορούν να υπερπηδηθούν. Όμως στο στενό σχολικό περιβάλλον υπάρχει η διάθεση να λυθούν τα ποικίλα ζητήματα που προκύπτουν.

“Οι δάσκαλοι αντιμετωπίζουν μια ακόμη επαγγελματική πρόκληση. Η δυσκολία μιας τάξης, η οποία περιλαμβάνει έτσι κι αλλιώς ανομοιογενές μαθητικό υλικό, μετατρέπεται σε πραγματικό πονοκέφαλο και πηγή άγχους όταν προστίθενται παιδιά που έχουν ελαττωμένη ή ανύπαρκτη γνώση της ελληνικής γλώσσας, διαφορετικές σχολικές εμπειρίες από την χώρα υποδοχής, άλλη νοοτροπία και κουλτούρα. Οι υποστηρικτικοί θεσμοί όπως είδαμε δεν λειτουργούν, η δυνατότητα για ατομική βοήθεια μέσα στην τάξη είναι σχεδόν μηδενική. Έτσι μένει τελικά η στυφή γεύση της αποτυχίας. Η στάση των διδασκόντων απέναντι στους μαθητές αυτούς καθορίζεται ασφαλώς από τις παιδαγωγικές αρχές και την σχολική νομοθεσία, αν και δεν

⁶⁵www.dim-sapon.rod.sch.gr Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη.

είναι πάντοτε ενιαία μια και αναπόφευκτα παίζουν το ρόλο τους και οι προσωπικές απόψεις, γεγονός φυσικά αντιεπαγγελματικό. Είναι πάντως κοινή η ομολογία ότι το σχολείο βιώνει τον ρατσισμό σε μικρότερο βαθμό από την ίδια την κοινωνία.”

“Ομαλές και χωρίς συχνές εξάρσεις κρίσεων, είναι οι σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους. σπάνια παρατηρούνται σοβαρά προβλήματα, ακόμη και όταν παράγοντες εκτός σχολείου λειτουργούν εμπρηστικά. Τα πράγματα γίνονται έκρυθμα κάποιες φορές, όταν οι εφηβικές παρέες επενδύσουν ευκαιριακά τις ρήξεις τους με τον μανδύα του «ντόπιου» και του «ξένου», όπως άλλωστε γινόταν πάντα μεταξύ των εφηβικών ομάδων. Όταν αυτά τα προβλήματα μένουν μέσα στα όρια της σχολικής κοινότητας διευθετούνται γρήγορα, χάρις στην επέμβαση του Συλλόγου των καθηγητών. Τα παιδιά, ελληνόπουλα και ξένα, βρίσκουν εύκολα τον δικό τους κώδικα επικοινωνίας μέσα από το παιχνίδι και την παρέα. Αντίθετα φαίνεται ότι στα σχολεία όπου δεν φοιτούν ξένοι μαθητές οι ξενοφοβικές στάσεις και ρατσιστικές απόψεις είναι πιο διαδεδομένες.”⁶⁶

“Η ενασχόληση των γονέων και του ευρύτερου σχολικού περιγύρου με το θέμα της παρουσίας αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο, κατά κανόνα λειτουργεί ανασχετικά στην αναζήτηση της καλύτερης παιδαγωγικά λύσης. Η ανησυχία του γονιού είναι φυσικά εύλογη: αφορά στην δυσλειτουργία της τάξης, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε υστέρηση την επίδοση του δικού του παιδιού. Η κρατούσα στις μέρες μας αρνητική άποψη στο κοινωνικό σώμα για την παρουσία των μεταναστών στην χώρα μας, ενισχύει κάποιους γονείς στην άσκηση πίεσης προς τον διευθυντή του σχολείου ή τον προϊστάμενο εκπαίδευσης, για απομάκρυνση των ανεπιθύμητων αλλοδαπών ή τσιγγάνων μαθητών. Συχνά εμπλέκονται και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιδεινώνοντας το πρόβλημα. Δημιουργούνται εντάσεις και διαπληκτισμοί, άνωθεν επεμβάσεις με κριτήριο το πολιτικό κόστος... Η εμπειρία αποδεικνύει δυστυχώς, πως όταν η κοινή γνώμη ασχολείται ευκαιριακά με το θέμα κάθε φορά που ξεπηδάει στην δημοσιότητα και μάλλον αποσπασματική γνώση,

⁶⁶www.dim-sapon.rod.sch.gr , Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη

περιορίζεται η δυνατότητα του σχολείου να ασκήσει τον παιδαγωγικό και κοινωνικοποιητικό ρόλο του.”

“Όσοι θεωρούν αζεπέραστο πρόβλημα και οπωσδήποτε επιζήμια την παρουσία των νεαρών αλλοδαπών στις σχολικές τάξεις, πρέπει να αναλογιστούν ποια μορφή θα πάρει η κοινωνία μας όταν οι αποκλεισμοί και η ελιτίστικη πρακτική εφαρμοστούν ήδη από τα άγουρα χρόνια της σχολικής κοινότητας. Η σύγχρονη παιδαγωγική επιστήμη θεωρεί προτεραιότητα την ενσωμάτωση και όχι τον αποκλεισμό, όπως αθόρυβα αλλά αρκετά επιτυχημένα γίνεται με τους μαθητές με αναπηρίες. Σε σχολείο του Χαϊδαρίου πρόσφατα δοκιμάστηκε η ένταξη τυφλού μαθητή ως ισότιμου μέλους κανονικής τάξης του δημοτικού. Το «πείραμα» ήταν σωστά προετοιμασμένο και είναι απρόσμενα (για τους δύσπιστους) μεγάλη επιτυχία. Το σημαντικότερο ήταν ότι δάσκαλοι και συμμαθητές ανακάλυψαν ότι μπορούν άριστα να συνεργαστούν και ανεμπόδιστα να προοδεύσουν από κοινού με το νέο μέλος της τάξης. Τι μας αποτρέπει λοιπόν από το να καταβάλουμε συντονισμένη προσπάθεια για να αντιμετωπίσουμε με ανάλογο τρόπο την σχέση κάθε μειονεκτικού μαθητή με την εκπαιδευτική διαδικασία, με πυξίδα μας την αγάπη και την ανθρωπιά;”⁶⁷

Παιδιά στο κοινωνικό περιθώριο.

“Η δυσκολία της ενσωμάτωσης μεγάλου μέρους των αλλοδαπών μαθητών στην σχολική ζωή, προδιαγράφει το προσωπικό τους μέλλον ζοφερό. Πέρα από το πρόβλημα της γλώσσας, πρέπει να συνυπολογίσουμε και τα ψυχικά τραύματα και τις δυσκολίες προσαρμογής που προκαλεί το βίαιο ξερίζωμα και η ένταξη σε άγνωστο περιβάλλον σε τρυφερή ηλικία. Στις σχολικές τάξεις είναι συνηθισμένο το θέαμα πληγωμένων παιδιών που βιώνουν εξακολουθητικά την σχολική αποτυχία και ταλαντίζονται από ψυχολογικά προβλήματα και συναισθηματική ανασφάλεια, εκδηλώνονται είτε

⁶⁷ www.dim-sapon.rod.sch.gr , Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη

με παθητική – αμυντική στάση είτε με ευεξήγητα επιθετική συμπεριφορά. η οικονομική ανέχεια της οικογένειάς τους επιτείνει το πρόβλημα, σπρώχνοντας τα πρώιμα στην αγορά εργασίας.”

“Οι στατιστικές δείχνουν το αναμενόμενο: το ποσοστό της εγκατάλειψης του σχολείου είναι πολύ μεγάλο μεταξύ των παιδιών των μεταναστών, των παλιννοστούντων Ποντίων και Βορειοηπειρωτών, των Τσιγγάνων ... (Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό σχολικής εγκατάλειψης στην Ευρώπη). Τα περιμένει για πάντα το σκληρό κυνήγι του μεροκάματου του ανειδίκευτου εργάτη, το οποίο βιώνουν τραυματικά από τα άγουρα χρόνια τους. η ύπαρξη λίγων αλλοδαπών μαθητών που αριστεύουν στο ελληνικό σχολείο (μόνο όταν ξεκινούν από τις μικρές τάξεις του δημοτικού) δεν πρέπει να μας κρύβει την οδυνηρή πραγματικότητα.”⁶⁸

Τι θα φέρει το μέλλον;

Όπως αναφέραμε στον πρόλογο του σημειώματος, υπάρχουν πληροφορίες ότι ο νόμος για την μετανάστευση, που πρόκειται να έρθει σύντομα στην Βουλή, προβλέπει την απαγόρευση φοίτησης στο σχολείο των παιδιών των οποίων οι γονείς δεν έχουν αποκτήσει έγγραφα νόμιμης διαμονής στην χώρα μας. αν πράγματι έτσι συμβεί θα είναι μια θλιβερή οπισθοδρόμηση: η ανθρωπιστική μεταχείριση ανηλίκων παιδιών θα δώσει τη θέση της σε λογικές νομικίστικης διαχείρισης ανθρώπινων ζώων. Πρωτίστως βέβαια θα έχει χάσει την ψυχή της η ελληνική κοινωνία.

«Γιατί άραγε να προτιμούμε απαίδευτο το παιδί του μετανάστη; Είναι αυτονότηα καταστροφικό για μια χώρα να έχει υψηλό ποσοστό αναλφάβητων – ανειδίκευτων μελών, με ανυπολόγιστες επιπτώσεις στην οικονομία και στην κοινωνική συνοχή. Μπορεί βέβαια κάποιος να μπει στον πειρασμό να υποθέσει ότι λαμβάνεται ένα τέτοιο μέτρο για να συνεχιστεί το σημερινό καθεστώς της βαριάς και ανεμπόδιστης εκμετάλλευσης, στην οποία αδυνατεί

⁶⁸ www.dim-sapon.rod.sch.gr , Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη

να αντιδράσει ο νομικά και μορφωτικά πλήρως υποβαθμισμένος μετανάστης. Πολύ σοβαρά πρέπει να ληφθεί υπόψη και η γνώμη των ειδικών κοινωνιολόγων και εγκληματολόγων, οι οποίοι προειδοποιούν ότι κάποια από τα σημερινά παιδιά των φαναριών φυσιολογικά θα κυλήσουν σε αντιδραστικές – εγκληματικές συμπεριφορές, αφού βιώνουν αφάνταστη σκληρότητα και εκμετάλλευση στα χέρια του ιζήματος της μετανάστευσης. Ποιο συμφέρον έχει λοιπόν η ελληνική κοινωνία να αφήσει εκτός σχολείου το σύνολο σχεδόν των νεαρών μεταναστών; Πως θα εξηγηθεί άραγε ένα τέτοιο μέτρο;

Και στη καλύτερη περίπτωση, αν δηλαδή δεν θεσμοθετηθούν τελικά λογικές αποκλεισμού, πρέπει η ελληνική Πολιτεία να καθορίσει ακριβέστερα τον στόχο της σχετικά με την εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών. Θέλει να τους κάνει Έλληνες ή να τους δώσει τα απαραίτητα γνωστικά εφόδια με παράλληλη φροντίδα για καλλιέργεια της ιδιαίτερης πολιτισμικής τους ταυτότητας; Όπως αναφέραμε παραπάνω, ο ισχύων νόμος θεωρητικά ενδιαφέρεται για το δεύτερο. Πρακτικά όμως δεν γίνεται απολύτως τίποτε και οι διατάξεις του Υπουργείου Παιδείας είναι «νεκρό γράμμα» με ευθύνη του ίδιου. Βέβαια υπάρχει και η πίεση αυτών που αντιμετωπίζουν με δέος τέτοιες διαδικασίες. Για παράδειγμα, αρκετοί θα επαναστατήσουν στην ιδέα της διδασκαλίας της αλβανικής ιστορίας στους Αλβανούς μαθητές, εντός του ελληνικού σχολείου. Ας σκεφτούν όμως ότι και εμείς έχουμε την αντίστοιχη δικαιολογημένη απαίτηση για τους Έλληνες μαθητές που φοιτούν σε χώρες του εξωτερικού, είτε πρόκειται για παιδιά μεταναστών είτε για μέλη ελληνικής μειονότητας. Σε τέτοια θέματα πολιτισμένος και δημοκρατικός τρόπος αντιμετώπισης είναι να παρέχουμε στους «άλλους», χωρίς αδικαιολόγητους φόβους, ό,τι πιστεύουμε πως μας ανήκει δικαιωματικά, όταν βρισκόμαστε στην ίδια θέση. Το καλύτερο μέτρο θα ήταν η επιδίωξη διακρατικών συμφωνιών με τις ενδιαφερόμενες χώρες (όπου αυτό είναι δυνατό λόγω των σοβαρότατων προβλημάτων των περισσότερων από αυτές), για να εφαρμοστούν τα διεθνώς ισχύοντα.

Τα παιδιά των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα μιλούν τα ελληνικά κατά κανόνα πολύ καλύτερα από την μητρική τους γλώσσα. Η ίδια η ζωή προοδευτικά και αβίαστα πολλά από αυτά θα τα κάνει περισσότερο Έλληνες και λιγότερο Αλβανούς, Βούλγαρους, Γεωργιανούς... Πολλοί από τους γονείς τους, όπως κάθε μετανάστης, νοσταλγούν να επιστρέψουν κάποτε στην

πατρίδα. Τα παιδιά τους θα είναι σε θέση να τους ακολουθήσουν; Μήπως τελικά θα είναι πολιτισμικά ξένοι στην χώρα καταγωγής τους και νομικά αποδιοπομπαίοι στην χώρα όπου μεγάλωσαν και την κουλτούρα της οποίας υιοθέτησαν; Τι θα απογίνει μ' αυτά τα παιδιά; Ας έχουμε σαν οδηγό την ευκολία με την οποία εντάχθηκαν στην ζωή της Ελλάδας τα παιδιά των μεταναστών μας στη Δυτική Γερμανία, επειδή ακριβώς έτυχαν σωστής ελληνικής παιδείας στην χώρα υποδοχής.

Η κατάσταση επιβάλλει πια στην ελληνική κοινωνία να πάρει τις οριστικές αποφάσεις της σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, πρόβλημα δύσκολο και με πολλές παραμέτρους. Ας ληφθεί υπόψη όχι μόνο το κριτήριο της καταγωγής αλλά και ο ανθρωπισμός. Θα ήταν ανάξιο της σύγχρονης Ελλάδας το αποτέλεσμα αυτής της κυοφορίας να είναι η μετατροπή της Ελληνικής Ιθαγένειας σε κοινωνικό και οικονομικό προνόμιο. Και το κυριότερο: ας μην επιτρέψουμε να εκπέσει η παιδεία μας σε εργαλείο διαλογής ανθρώπων και σε κρησάρα διακρίσεων και αποκλεισμών»⁶⁹.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί «ότι έχει δημιουργηθεί ένα Στέκι Δικτύου Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών (Βαλτετσίου 35, Εξάρχεια) πραγματοποιούνται εδώ και καιρό μαθήματα ελληνικών για μετανάστες. Τα μαθήματα έχει αναλάβει μια ομάδα τριάντα περίπου εθελοντών εκπαιδευτικών που έχουν συγκροτήσει την ομάδα «Πίσω Θρανία. Πρωτοβουλία για Εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις» και ασχολούνται συστηματικά με την εκπαίδευση των «ξένων» παιδιών. Τα μαθήματα στο Στέκι παρακολούθησαν πέρσι 200 περίπου ενήλικοι μετανάστες προερχόμενοι από 25 διαφορετικές κοινότητες.»⁷⁰

Όπως εξηγούν οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στο εγχείρημα, «τα μαθήματα στο Στέκι είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μεταναστών και η μέθοδος της διδασκαλίας είναι βιωματική και επικοινωνιακή. Στους μαθητές δίνονται προφορικά και γραπτά ερεθίσματα που αφορούν την καθημερινότητά τους και μέσω αυτών των ερεθισμάτων προσεγγίζεται βήμα – βήμα η ελληνική

⁶⁹ www.dim-sapon.rod.sch.gr, Αλλοδαποί μαθητές. Από τις καλές προθέσεις στις μυλόπετρες της απόρριψης. Θέσεις και απόψεις του Μ. Χρόνη.

⁷⁰ Μανόλη Δρεττάκη, «Αυξάνονται τα παιδιά Παλινοστούντων και Αλλοδαπών στα σχολεία;» («Σύγχρονη Εκπαίδευση» 113/Ιούλιος – Αύγουστος 2000, σ 27-35). Στατιστικά στοιχεία για την παρουσία «ξένων» μαθητών στα σχολεία για τα έτη 1995-1998.

γλώσσα. Αντίστοιχα ερεθίσματα προκύπτουν από τους ίδιους τους μαθητές: η ανάγνωση ενός γράμματος που πήρε ο μετανάστης από την οικογένειά του, η μετάφραση των στίχων ενός τραγουδιού, τα προβλήματα με τους εργοδότες αποτελούν αφορμές για μάθημα»⁷¹

Αν , όμως, στο Στέκι των Μεταναστών οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να πειραματιστούν με τους τρόπους διδασκαλίας που τους φαίνονται οι πιο πρόσφοροι, διαφορετική είναι η πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν καθημερινά στα σχολεία τους. εκεί, η ομάδα «Πίσω Θρανία» έχει από καιρό εντοπίσει τις θεσμικές ασάφειες που αφήνουν ανοιχτή την πόρτα σε αυθαιρεσίες, καθώς και τους μηχανισμούς που μέσω της επιλεκτικής συγκρότησης τάξεων υποδοχής, ευνοούν τη σταδιακή διαμόρφωση σχολείων πρώτης κατηγορίας (αποκλειστικά για Έλληνες) και δεύτερης κατηγορίας (κυρίως για αλλοδαπούς).⁷²

Αναζητώντας τρόπους για την εξουδετέρωση των πρακτικών εκπαιδευτικού αποκλεισμού, η ομάδα «Πίσω Θρανία» απευθύνεται στους συλλόγους εκπαιδευτικών, θέτοντάς του υπόψη τις διεθνείς νομοθετικές ρυθμίσεις που εξασφαλίζουν το δικαίωμα της μόρφωσης σε όλα τα παιδιά. «Διαπιστώνουμε τα πολλαπλά προβλήματα που καθημερινά αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών, των προσφύγων και άλλων περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού της χώρας», αναφέρεται στο σχετικό κείμενο. «Ενώ τα παιδιά από τις παραπάνω ομάδες φτάνουν μέχρι την πόρτα του σχολείου – κάτι που δεν είναι αυτονόητο να σκεφτεί κανείς τα προβλήματα επιβίωσης των οικογενειών τους – βρίσκουν τη σχολική πόρτα 'κλειστή': άρνηση εγγραφής, εμμονή σε τυπικά έγγραφα (...).

⁷¹ Εκπαιδευτική κοινότητα, τευχ. 55.

⁷² (Πίσω Θρανία, ομάδα εκπαιδευτικών, «Το δικαίωμα των μεταναστών στην εκπαίδευση: δυνατότητες – προβλήματα» («Εκπαιδευτική κοινότητα» 55/Αύγουστος – Οκτώβριος 2000, σ 15-17). Μια αντιρατσιστική φωνή από δασκάλους που ασχολούνται συστηματικά με την εκπαίδευση των μεταναστών.)

Αλλά ακόμη και όταν ξεπερνιούνται τα πρώτα προβλήματα, βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα μονοπολιτισμικό και δύσκαμπτο εκπαιδευτικό σύστημα που καθόλου δεν τους βοηθάει στη σχολική διαδρομή τους»⁷³.

Ενδιαφέρουσα είναι η κριτική που ασκείται στο ίδιο κείμενο σε έγγραφο της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (30/4/1999)⁷⁴, σύμφωνα με το οποίο «τα παιδιά που προέρχονται από εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών ή ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ... γίνονται δεκτά για φοίτηση χωρίς τα προβλεπόμενα δικαιολογητικά για εύλογο χρονικό διάστημα». «Ποιο όμως είναι το εύλογο χρονικό διάστημα»; αναρωτιέται η ομάδα. «Τι συμβαίνει στις περιπτώσεις που στη χώρα προέλευσης του παιδιού οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες δεν επιτρέπουν την έκδοση των απαραίτητων δικαιολογητικών; Τι συμβαίνει όταν οι γονείς των παιδιών δεν καλύπτουν όλες τις προϋποθέσεις νόμιμης παραμονής στην Ελλάδα, άρα δυσκολεύονται να αποκτήσουν και να παρουσιάσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά; Το παιδί θα πρέπει να διακόψει τη φοίτησή του στο σχολείο και να διωχτεί από αυτό; Το σχολείο θα πρέπει να αρνηθεί την παροχή πιστοποιητικών φοίτησης, την προαγωγή του μαθητή, την πρόσβασή του στην επόμενη βαθμίδα; Στο κενό αυτό της ελληνικής νομοθεσίας απαντά η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σύμφωνα με το άρθρο 28, τα συμβαλλόμενα κράτη 'ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διάφορων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί'. Και πέρα από την εγγραφή στο σχολείο, πως εξασφαλίζεται η συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία στη βάση της ισότητας των ευκαιριών όπως προβλέπεται από τις διεθνείς συμβάσεις (άρθρο 280);»⁷⁵.

⁷³ Χρήστου Κάτσικα, Εύας Πολίτου, «Εκτός 'Τάξης' το 'Διαφορετικό'; Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση» (εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1999). Ανάλυση του λόγου περί διαπολιτισμικότητας και ειδικά κεφάλαια για την εκπαίδευση των Τσιγγάνων, των παλιννοστούντων και αλλοδαπών και της μειονότητας της Θράκης.

⁷⁴ www.iospress.gr, Η εκπαίδευση των μεταναστών (Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 5/11/2000).

⁷⁵ Σχολείο χωρίς σύνορα», (έκδοση του Κέντρου Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ, Αθήνα 2000). Δύο βιβλία, ένα για τους μαθητές («Μαθητικά γυμνάσματα στα ανθρώπινα δικαιώματα») και ένα για τους εκπαιδευτικούς («Βιβλίο της καθηγήτριας / του καθηγητή») με αντικείμενο τα ανθρώπινα δικαιώματα προσφύγων και μεταναστών.

Τέλος, για την καλύτερη ανάλυση του θέματος και όσον αφορά την εκπαίδευση ως παράγοντα ένταξης, παρατίθεται η ομιλία του Υφυπουργού Παιδείας Φίλιππου Πετσαλνίκου στην έναρξη του Ελληνοολλανδικού σεμιναρίου για την ενσωμάτωση των μεταναστών:

«Το Υπουργείο Παιδείας ανταποκρίθηκε με ουσιαστικό και τολμηρό τρόπο στην πρόκληση της ομαλής προσαρμογής και ένταξης στο εκπαιδευτικό μας σύστημα του συνόλου των αλλοδαπών μαθητών που ζουν στη χώρα μας.

Στο πλαίσιο των παρεμβάσεων, το 1995 διευκολύνθηκε η εγγραφή των αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία χωρίς να απαιτείται η προσκόμιση των απαιτούμενων δικαιολογητικών και της άδειας παραμονής των γονέων τους.»

“Το 1996 με το νόμο 2413 προβλέφθηκε η ίδρυση Διαπολιτισμικών Σχολείων τα οποία σήμερα ανέρχονται σε 24 σε όλη τη χώρα.”

“Το σχολικό έτος 2000 φοιτούσαν στην Α/θμια Εκπαίδευση 65.546 και στη Β/θμια Εκπαίδευση 16.475 αλλοδαποί παλιννοστούντες μαθητές.”

Προχώρησαν στην ίδρυση τάξεων Υποδοχής (σήμερα ανέρχονται στις 500), καθώς και Φροντιστηριακών Τμημάτων (σήμερα ξεπερνούν τα 700) στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για την εντακτική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας για όσο χρόνο απαιτείται, προκειμένου να ενταχθούν πλήρως οι αλλοδαποί μαθητές στην τάξη τους.

“Παράλληλα προχώρησαν σε μια νέα οργάνωση και λειτουργία των σχολικών μονάδων, ώστε να καταστούν ικανές να εντάξουν όλους τους μαθητές σε ένα ενιαίο εκπαιδευτικό πλαίσιο που να μπορεί να εξασφαλίζει ισότητα ευκαιριών και την καλύτερη δυνατή επιτυχία για όλους τους μαθητές, σεβόμενο τις ιδιαίτερες πολιτισμικές ταυτότητες. ”

Στις παρεμβάσεις, γενικότερα, εντάσσεται ακόμη η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, για να ανταποκρίνονται με επιτυχία στο έργο τους και η παραγωγή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού στήριξης των εκπαιδευτικών και μαθητών.

Βεβαίως όλα τα προβλήματα δεν έχουν ξεπεραστεί, αλλά με τη συνεργασία των φορέων της εκπαίδευσης προχωρήσανε στις αναγκαίες

παρεμβάσεις για την επίλυσή τους. στόχος μας η επίτευξη της ποιότητας και στο επίπεδο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο του Β' ΕΠΕΑΕΚ εντάχθηκαν ενέργειες με στόχο την αρμονική ένταξη των παιδιών με πολιτιστική και γλωσσική ιδιαιτερότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα, τη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους γονείς των άλλων μαθητών, την παροχή γνώσεων στους εκπαιδευτικούς, κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και τεχνικών μέσων, την υποστήριξη των οικογενειών με πολιτισμική ιδιαιτερότητα, για να μπορέσουν να βοηθήσουν τα παιδιά τους, ώστε να ανταποκριθούν με πληρότητα στις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις, καθώς επίσης και την ευαισθητοποίηση της διοίκησης της εκπαίδευσης, ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του υπό ένταξη πληθυσμού.

Προβλέπεται η λειτουργία σχολείων ενισχυμένων με προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη δικτύων επικοινωνίας μεταξύ σχολείων στα οποία θα εφαρμόζονται καινοτομικά προγράμματα.

Η επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών και των παραγόντων της τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

‘Η δημιουργία δικτύων παρακολούθησης, ελέγχου και αξιολόγησης του παρεχόμενου σε κάθε σχολείο εκπαιδευτικού αποτελέσματος.’

Για τη χρονική περίοδο μέχρι το 2006 τίθεται ως προτεραιότητα της εκπαίδευσης ενηλίκων, ειδικά η εκπαίδευση ενηλίκων εργαζομένων μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, ώστε να ενταχθούν αποτελεσματικά σε μια διαφοροποιημένη γλωσσικά και πολιτισμικά κοινωνία από εκείνη της προέλευσής της.

Για το σκοπό αυτό θα συνταχθεί πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης σε ενήλικες μετανάστες, θα παραχθεί ειδικό εκπαιδευτικό υλικό για τη διασύνδεση της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας με την αγορά εργασίας και θα επιμορφωθούν εκπαιδευτές στη διδασκαλία ενηλίκων μεταναστών.

Τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα και των μεταναστών πρέπει να κατοχυρώνονται θεσμικά, αλλά να εφαρμόζονται και στην πράξη. Η ευθύνη

της Πολιτείας είναι δεδομένη. Ωστόσο απαιτείται και η ενεργοποίηση της Κοινωνίας των πολιτών⁷⁶».

⁷⁶ www.petsalnikos.gr/metanastes, Ομιλία του Υφυπουργού Παιδείας Φίλιππου Πετσαλνίκου στην έναρξη του Ελληνοσκανδικού σεμιναρίου για την ενσωμάτωση των μεταναστών, Αθήνα, 22 Οκτωβρίου 2001.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

A) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ερευνητικό μέρος της μελέτης αυτής καλύπτει την ανάγκη απάντησης στα ερωτήματα και τους προβληματισμούς που προέκυψαν έπειτα από την επεξεργασία και ανάλυση του θεωρητικού μέρους. Προβληματισμοί, όσον αφορά το βαθμό ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα σ' αυτό το νέο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Η έρευνα θα γίνει στο Ηράκλειο σε τυχαίο και "αντιπροσωπευτικό" δείγμα οικογενειών. Τυχαίο, εννοούμε πως η επιλογή των οικογενειών αυτών έγινε δίχως να τις γνωρίζουμε. Λέγοντας "αντιπροσωπευτικό" εννοούμε πως η επιλογή τους έγινε προσπαθώντας να υπάρξει, όσο το δυνατόν, ποικιλία στο δείγμα των ερωτώμενων όσον αφορά τα προσωπικά τους στοιχεία δηλαδή την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμοι, άγαμοι), την ηλικία, το χρόνο διαμονής στην Ελλάδα καθώς επίσης και τη χώρα καταγωγής τους (κυρίως Βαλκανικές χώρες που είναι οι κύριοι τόποι καταγωγής των μεταναστών που βρίσκονται στη χώρα μας). Τέλος, θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι στην επιλογή του δείγματος βοήθησε αρκετά μια έρευνα που είχαμε κάνει στο σεμινάριο τελιοφοίτων με το ίδιο περίπου θέμα και γνωρίζαμε το "δίκτυο" που πρέπει να απευθυνθούμε για να πάρουμε τις συνεντεύξεις.

Ο αριθμός του δείγματος μας είναι 14 άτομα μεταναστών, που κάποιοι από αυτούς ζουν στο Ηράκλειο με την οικογένειά τους, κάποιοι όχι και κάποιοι δεν είναι παντρεμένοι.

Ως όργανο για τη συλλογή των στοιχείων μας χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο των ημιδομημένων συνεντεύξεων, στα πλαίσια μιας ποιοτικής προσέγγισης του υπό εξέταση φαινομένου. Το πλάνο των συνεντεύξεων μας αποτελούνται από δέκα θεματικές ενότητες και τις υποενότητες τους, ξεκινώντας τη συζήτηση από την γενική στην πιο ειδική. Επιλέξαμε τη συγκεκριμένη μέθοδο συλλογής στοιχείων, γιατί κρίναμε ότι μέσα από την προσωπική επαφή και την ανοικτή συζήτηση με τους ερωτώμενους θα μπορούσαμε ευκολότερα να συλλέξουμε τις απαντήσεις και να παράσχουμε άμεσα τις απαραίτητες διευκρινήσεις, με στόχο την πλήρη κάλυψη του θεματικού μας διαγράμματος .

Οι συνεντεύξεις αποτελούνται από ερωτήσεις που απορρέουν από τους παρακάτω στόχους – ερωτήματα που τέθηκαν έπειτα από τον προβληματισμό του θεωρητικού μέρους.

B) ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στόχος της έρευνας μας είναι η διερεύνηση ο προσδιορισμός των παραγόντων (π.χ. σχολείο, γλώσσα, εργασία κλπ.) που πιστοποιούν τον βαθμό ένταξης των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη πόλη του Ηρακλείου. Καθώς επίσης ο εντοπισμός των δυσκολιών, των μέσων και των δικτύων, υιοθέτησης της κοινωνικής ένταξης και των προοπτικών που υπάρχουν.

Σκοπός μας είναι να εντοπίσουμε την πολιτική ένταξη που ακολουθείται, κατά την προσπάθειά των μετανάστες να αναγνωριστούν ως φορέας ενός πολιτισμού που δέχεται τις επιδράσεις από το χώρο υποδοχής, ταυτόχρονα όμως ασκεί επίδραση σε αυτήν και συμμετέχει στην αναδιάρθρωση της, επιδιώκοντας την δική τους συμμετοχή τους στην κοινωνική πολιτική και οικονομική ζωής της χώρας υποδοχής με ταυτόχρονο αλληλοσεβασμό των διαφορετικών πολιτιστικών προτύπων. Καθώς επίσης να εντοπίσει και να προσδιορίσει την επαφή, αυτής της πληθυσμιακής ομάδας με τις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας υποδοχής και των προοπτικών βελτίωσης που υπάρχουν.

Οι συνεντεύξεις αποτελούνται από ερωτήσεις που απορρέουν από τους παραπάνω στόχους που τέθηκαν έπειτα από τον προβληματισμό του θεωρητικού μέρους.

Το πλάνο των ερωτήσεων που θα θέσουμε στους μετανάστες είναι:

1. ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

- Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας;
- Ηλικίες μελών;
- Καταγωγή;

2. ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

- Λόγοι μετανάστευσης.
- Συνθήκες της χώρας του
- Λόγοι που τους ώθησαν να επιλέξουν την Ελλάδα και συγκεκριμένα την πόλη του Ηρακλείου

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- Έχετε σπουδάσει και τι ακριβώς;
- Ποιο ήταν το επάγγελμα στη χώρα καταγωγής σας;
- Θα μας περιγράψετε την επαγγελματική σας πορεία στην Ελλάδα;
- Είστε ικανοποιημένος από το επάγγελμα σας;

4. ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

- Ενημερωθήκατε από κάποιο φορέα με τον ερχομό σας, για τις υπηρεσίες που υπάρχουν στην πόλη, για τις οποίες μπορεί να απευθύνεστε για κάποιο πρόβλημα που αντιμετωπίζεται;
- Κατά την διάρκεια της παραμονής σας στο Ηράκλειο έχετε απευθυνθεί σε κάποιους φορείς – υπηρεσίες;
- Αν ναι, ποια ήταν η εμπειρία σας από αυτή; Αντιμετωπίσατε τυχόν δυσκολίες;

5. ΓΛΩΣΣΑ

- Γνωρίζατε την ελληνική γλώσσα όταν ήρθατε στην Ελλάδα, αν όχι ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε;
- Με ποιο τρόπο επικοινωνούσατε και επικοινωνείτε;
- Με ποιο τρόπο βελτιώσατε την ελληνική γλώσσα;
- Κατά πόσο η διαφορά της γλώσσας είχε επιπτώσεις στην εύρεση στέγασης, εργασίας και στην σχολική επίδοση των παιδιών σας;
- Κατά πόσο έχει επηρεάσει η γνώση της ελληνικής γλώσσας τις σχέσεις σας με τον ντόπιο πληθυσμό;

6. ΣΤΕΓΑΣΗ

- Με ποιο τρόπο βρήκατε την κατοικία σας; (π.χ. Με ποιο τρόπο βρήκατε την κατοικία σας; (π.χ. μέσω συμπατριώτη, έλληνα)
- Έχετε αλλάξει κατοικία κατά την διάρκεια παραμονής σας στην πόλη;
- Αν ναι, ποιοι λόγοι σας οδήγησαν να αλλάξετε κατοικία;
- Έχετε αλλάξει συνοικία κατά την διάρκεια παραμονής σας στην πόλη;
- Αν ναι, ποιοι λόγοι σας οδήγησαν να αλλάξετε συνοικία;

7. ΕΡΓΑΣΙΑ

- Εργάζεστε κάπου αυτή τη στιγμή; Και ναι που;
- Με ποιο τρόπο βρήκατε ή βρίσκετε την εργασία σας; (π.χ. μέσω συμπατριώτη, αγγελία)
- Η τωρινή σας δουλειά σας παρέχει κοινωνική ασφάλιση;
- Η εργασία σας ικανοποιεί; Αν ναι, γιατί; 'Αν όχι, γιατί;
- Ποιες είναι οι σχέσεις σας με τους έλληνες εργοδότες και τους έλληνες συναδέλφους σας;
- Ποιες είναι η μελλοντικές σας προσδοκίες στον επαγγελματικό τομέα;

8. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Τα παιδιά σας πηγαίνουν σε σχολείο; Πόσο συχνά επισκέπτεστε το σχολείο των παιδιών σας, και γιατί;
- Αντιμετώπισανε ή αντιμετωπίζουν τυχών προβλήματα τα παιδιά σας στο χώρο του σχολείου;
- Τα παιδιά σας στον ελεύθερο τους χρόνο ασχολούνται με κάποια εξωσχολική δραστηριότητα;
- Τι προσδοκάτε στο μέλλον για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

9. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΝΤΟΠΙΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

- Είστε ικανοποιημένοι από τον τρόπο ζωή σας στο Ηράκλειο;
- Τι είδους σχέσεις έχετε αναπτύξει όσο καιρό ζείτε στην Ελλάδα με τον ντόπιο πληθυσμό; Έχουν διαφοροποιηθεί στη πορεία;

10. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

- Πως περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας

- Διατηρείτε επαφή με άλλους συμπατριώτες σας; Αν πώς θα χαρακτηρίζατε τις σχέσεις σας;
- Κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα έχετε διαπιστώσει διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε μια ελληνική οικογένεια και σε μια οικογένεια από τον τόπο καταγωγή σας;
- Για ποιο λόγο πιστεύεται ότι ορισμένοι αλλοδαποί αλλάζουν τα ονόματά τους σε ελληνικά

11. ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

- Σκέφτεστε να εγκατασταθείτε μόνιμα στην Ελλάδα.
- Τι θα επιθυμούσατε για μελλοντικά;(π.χ να αποκτήσω καλύτερη ποιότητα ζωής)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

1. ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

Οι ηλικίες των ερωτώμενων κυμαίνονται από 23 έως 46 ετών, ηλικίες που αντιστοιχούν στην ενεργό συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία.

Τέσσερις από την Αλβανία, πέντε από τη Βουλγαρία, δύο από τη Γιουγκοσλαβία, δύο από την Αρμενία και μία από το Αφγανιστάν. Συνολικά 14 συνεντεύξεις. Δώδεκα από τους ερωτώμενους είναι έγγαμοι, ένας άγαμος, και ένας διαζευγμένος.

Όσον αφορά τη σύνθεση της οικογένειας μεταναστών, Από τους έγγαμους μόνο δύο ερωτώμενοι δεν έχουν παιδιά, ενώ και η διαζευγμένη έχει 2 παιδιά. Βλέπουμε το ζευγάρι με τα παιδιά (αν υπάρχουν) και κάποιες φορές να υπάρχουν και άλλα πρόσωπα, συγγενείς πρώτου βαθμού π.χ. αδελφός/ή, γαμπρός, νύφη ή γονέας. Τα παιδιά είναι συνήθως από ενός έως 18 ετών (κάποια βρίσκονται στην Ελλάδα, κάποια πηγαινοέρχονται και κάποια δεν έχουν έρθει ποτέ) και φοιτούν σε σχολεία Ελληνικά δημόσια ή ιδιωτικά.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων κυμαίνεται από πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι και τεχνολογική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα τρεις ερωτώμενοι έχουν τελειώσει το δημοτικό, πέντε το γυμνάσιο, ένας το λύκειο, ένας ιδιωτική σχολή σκηνοθεσίας, ένας μουσική σχολή, ένας τεχνική σχολή (μηχανικός αυτοκινήτων), ένας αστυνομική σχολή και ένας τεχνολογική σχολή νοσηλευτικής.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

1^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 35 ετών

Εθνικότητα: Αλβανική

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 2

Επίπεδο εκπαίδευσης: Δημοτικό

Ηλικία συζύγου: 28 ετών

Ηλικία παιδιών: κόρη 7 ετών και γιος 4 ετών

2^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 33 ετών

Εθνικότητα: Γιουγκοσλάβικη

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 1

Επίπεδο εκπαίδευσης: Ιδιωτική σχολή σκηνοθεσίας

Ηλικία συζύγου: 30 ετών

Ηλικία παιδιών: κόρη 9 ετών

3^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 42 ετών

Εθνικότητα: Βουλγάρικη

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 1

Επίπεδο εκπαίδευσης: Μουσικός

Ηλικία συζύγου: -

Ηλικία παιδιών: κόρη 9 ετών

4^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 24 ετών
Εθνικότητα: Βουλγάρικη
Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος
Αριθμός παιδιών: 1
Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο - Λύκειο
Ηλικία συζύγου: 20
Ηλικία παιδιών: κόρη 3 ετών

5^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας
Ηλικία: 25 ετών
Εθνικότητα: Βουλγάρικη
Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος
Αριθμός παιδιών: -
Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο
Ηλικία συζύγου: 22
Ηλικία παιδιών: -

6^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Γυναίκα
Ηλικία: 43 ετών
Εθνικότητα: Βουλγάρικη
Οικογενειακή κατάσταση: Διαζευγμένη
Αριθμός παιδιών: 2
Επίπεδο εκπαίδευσης: Λύκειο (πρώην τραπεζικός υπάλληλος)
Ηλικία συζύγου: -
Ηλικία παιδιών: κόρες 18 και 25 ετών

7^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας
Ηλικία: 29 ετών
Εθνικότητα: Βουλγάρικη
Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος
Αριθμός παιδιών: 1

Επίπεδο εκπαίδευσης: Τεχνική σχολή (μηχανικός αυτοκινήτων)

Ηλικία συζύγου: -

Ηλικία παιδιών: γιος 10 ετών

8^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 23 ετών

Εθνικότητα: Αρμένικη

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: -

Επίπεδο εκπαίδευσης: Νοσηλεύτης

Ηλικία συζύγου: 22 ετών

Ηλικία παιδιών: -

9^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Γυναίκα

Ηλικία: 28 ετών

Εθνικότητα: Αλβανική

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμη

Αριθμός παιδιών: 1

Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο

Ηλικία συζύγου: -

Ηλικία παιδιών: 2,5 ετών

10^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 46 ετών

Εθνικότητα: Αλβανική

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 2

Επίπεδο εκπαίδευσης: Αστυνομική σχολή

Ηλικία συζύγου: 42 ετών

Ηλικία παιδιών: 10 και 11 ετών

11^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 25 ετών

Εθνικότητα: Αλβανική

Οικογενειακή κατάσταση: Άγαμος

Αριθμός παιδιών: -

Επίπεδο εκπαίδευσης: Δημοτικό

Ηλικία συζύγου: -

Ηλικία παιδιών: -

12^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 42 ετών

Εθνικότητα: Γιουγκοσλάβικη

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 2

Επίπεδο εκπαίδευσης: Δημοτικό

Ηλικία συζύγου: 38 ετών

Ηλικία παιδιών: κόρη 13 ετών και γιος 9 ετών

13^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Γυναίκα

Ηλικία: 32 ετών

Εθνικότητα: Αρμένικη

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 2

Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο

Ηλικία συζύγου: 36 ετών

Ηλικία παιδιών: γιοι 8 και 12 ετών

14^{ος} ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ:

Φύλο: Άνδρας

Ηλικία: 34 ετών

Εθνικότητα: Αφγανιστάν

Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος

Αριθμός παιδιών: 1

Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο Λύκειο

Ηλικία συζύγου: 25 ετών

Ηλικία παιδιών: γιος 5 ετών

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

2. ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Οι οικογένειες των μεταναστών που ερωτήθηκαν, διαμένουν στην Ελλάδα από ένα έως δέκα χρόνια, συνολικά.

Στις περιπτώσεις που υπάρχουν παιδιά στην οικογένεια πριν από τη μετανάστευση στην Ελλάδα, παρατηρείται το γεγονός να μεταναστεύει πρώτα ο σύζυγος και έπειτα από κάποιο χρονικό διάστημα (1-3 χρόνια) να μεταναστεύει και η υπόλοιπη οικογένεια. Δηλαδή, παρατηρούμε αρχικά να φεύγει μόνο ο ένας γονέας για αρκετά μεγάλο διάστημα έτσι ώστε να "προετοιμάσει το έδαφος" για να έρθει η υπόλοιπη οικογένεια. Λέγοντας να προετοιμάσει το έδαφος εννοούμε να βρει σπίτι, εργασία και να εγκλιματισθεί στο καινούργιο χώρο και στις καινούργιες συνθήκες ζωής. Συγκεκριμένα μας αναφέρει κάποιος ερωτώμενος στη 3^η συνέντευξη: *«Εδώ μένω μόνος μου, αλλά έχω γυναίκα και παιδί που ζουν στην Βουλγαρία, στην Φιλιππούπολη μαζί με τη μάνα μου.»*. Αυτό συμβαίνει, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες γιατί *«είναι πιο δύσκολο»* να μεταναστεύσουν *«όλοι μαζί»*. Έρχεται πρώτα "ο πιο δυνατός" για να βρει εργασίας και σπίτι, για να μπορέσει να καλέσει και την οικογένειά του. 1^η συνέντευξη: *«Αρχικά ήρθα στην Ελλάδα μόνος μου γιατί δεν ήξερα τι με περίμενε εδώ κάτω. Για σκέψου να κουβαλούσα ολόκληρη την οικογένεια με μωρά παιδιά και να μην κατάφερα τίποτα και να αναγκαζόμουν να γυρίσω πίσω!»*

Όσον αφορά τους λόγους που ώθησαν την οικογένεια να μεταναστεύσει, αυτοί αναφέρονται: στην υψηλή ανεργία και τη φτώχεια ή την πολιτικοοικονομική αστάθεια που επικρατούν σε χώρες χαμηλότερου βαθμού ανάπτυξης (π.χ. Αλβανία, Βουλγαρία, Αρμενία, Αφγανιστάν).

2^η συνέντευξη: *«Ήρθαμε στην Ελλάδα πριν 5 χρόνια μετά τη συνεχή φτώχεια και πείνα που ζούσαμε στην πατρίδα μας. Φύγαμε γιατί δεν αξίζαμε τέτοια ζωή»*

10^η συνέντευξη: *«Δεν μπορούσες να ζήσεις σαν άνθρωπος στην Αλβανία. Τώρα με τις πολιτικές φασαρίες είναι ακόμα πιο δύσκολα.»*

8^η συνέντευξη: «Στην Αρμενία ήταν πολύ λίγα τα λεφτά και δεν περνάγαμε καλά. Υπήρχε μεγάλη φτώχεια, δεν είχαμε ούτε το καθημερινό μας φαγητό.»

Όπως βλέπουμε λοιπόν οι μετανάστες από χώρες όπως (Ρωσία, Αλβανία κλπ) βλέπουμε να επιβεβαιώνει και τις θεωρητικές μας υποθέσεις Δηλαδή η εύρεση εργασίας και καλύτερων συνθηκών ζωής αποτελούν πρωταρχικό λόγο μετανάστευσης για τις οικογένειες που προέρχονται από Βαλκανικές ή Ασιατικές χώρες.

Πάντως, στην ερώτηση: «Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα;», η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων απαντά πως συγγενείς που ήδη μένανε στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στο Ηράκλειο τους σύστησε να έρθουν εδώ να τους βοηθήσουν να προσαρμοστούν καλύτερα και γρηγορότερα. Συγκεκριμένα μας αναφέρουν τα εξής: 5^η συνέντευξη: « Ο πεθερός μου και η πεθερά μου είναι εδώ 8 χρόνια και μας είπαν να έρθουμε κι εμείς να μείνουμε όλοι μαζί», 11^η συνέντευξη: «Ένας φίλος από την πατρίδα που έμεινε ήδη 1 χρόνο στο Ηράκλειο μου πρότεινε να έρθω να μείνω και να δουλέψω εδώ. Ήταν εύκολη απόφαση για μένα γιατί βρήκα έτοιμο σπίτι και φίλο δικτυωμένο στη δουλεία. Δεν έχασα δηλ. χρόνο ψάχνοντας».

Επίσης κάποιοι αναφέρουν στις συνεντεύξεις τους ότι εμπιστεύονται τους Έλληνες γιατί «είναι φιλόξενοι και πιο φιλικοί με τους ξένους απ' ότι σε άλλα κράτη.» 13^η συνέντευξη:

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ – ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Διερευνώντας το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων, διαπιστώνουμε πως η πλειοψηφία τους ανήκει στο κατώτερο ή κατώτατο επίπεδο αλλά υπάρχουν και οι περιπτώσεις που έχουν ολοκληρώσει το σχολείο καθώς επίσης και κάποια τεχνική ή ιδιωτική σχολή. Οι παρακάτω φράσεις είναι ενδεικτικές:

13^η συνέντευξη: «Ο σύζυγος μου τελείωσε το Γυμνάσιο. Εγώ πήγα μερικές τάξεις στο σχολείο και έπειτα σταμάτησα.»

Κάποιος άλλος ερωτώμενος μας λέει:

1^η συνέντευξη: «Στην Αλβανία, βγάλαμε και οι δύο τη βασική εκπαίδευση, σαν το δικό σας Δημοτικό.»

Υπάρχουν, βέβαια, και οι περιπτώσεις που μας αναφέρουν ότι έχουν τελειώσει το σχολείο ή κάποια σχολή:

2^η συνέντευξη: «Έχω βγάλει μια σχολή σκηνοθεσία. Η ζωή μου είναι η σκηνοθεσία αλλά που προοπτικές εδώ.»

8^η συνέντευξη: «Στην Αρμενία σπούδασα νοσηλεύτης. Δούλευα σε ένα νοσοκομείο της πόλης μου αλλά τα χρήματα ήταν λίγα, όπως και ελάχιστες οι ώρες εργασίας.»

Όσον αφορά το επάγγελμα των μεταναστών, διαπιστώνουμε γενικά, πως πολύ σπάνια το επάγγελμα στη χώρα καταγωγής έχει κάποια σχέση ή είναι το ίδιο με αυτό που ασκούν στην Ελλάδα. Στην πλειοψηφία των ερωτώμενων όμως, μιλάμε για ανεργία στη χώρα καταγωγής.

6^η συνέντευξη: «Στη Βουλγαρία δούλευα σε μια τράπεζα. Είχα δώσει εξετάσεις και με πήρανε. Μετά έκλεισε η τράπεζα και έμεινα άνεργος . Δεν εργαστήκαμε ποτέ ξανά σε τράπεζα. Δουλεύω σε διάφορα σπίτια. Τα καθαρίζω, μαγειρεύω και προσέχω ηλικιωμένους .»

9^η συνέντευξη: «Στην Αλβανία, ο άνδρας μου εργαζόταν ως εκσκαφέας και εγώ δούλευα σε ένα εργοστάσιο που έφτιαχνε κλωστές. Τώρα είναι οικοδόμος και εγώ εργάζομαι αραιά και που ως οικιακή βοηθός.»

Από τις συνεντεύξεις και τις απαντήσεις των μεταναστών, φαίνεται καθαρά η κατανομή τους σε επαγγέλματα καθώς και στο ανάλογο οικονομικό, κοινωνικό και τελικά βιοτικό επίπεδο. Οι μετανάστες από τις χώρες του

δείγματος μπορεί να είναι κάτοχοι μέσου ή ανώτατου επιπέδου εκπαίδευσης, σχεδόν ποτέ δεν εργάζονται πάνω στο αντικείμενό τους. Οι εργασίες και τα επαγγέλματα που κάνουν αφορούν στην πλειοψηφία τους τον οικοδομικό τομέα ή την καθαριότητα (για τις γυναίκες) ή την φροντίδα αρρώστων και ηλικιωμένων. Δηλαδή επαγγέλματα που απορρίπτει το γηγενές εργατικό δυναμικό και που εν πάση περιπτώσει κατατάσσονται στις χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές βαθμίδες, εξασφαλίζοντας ένα στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο.

1^η συνέντευξη: *«Εγώ εργάζομαι στις οικοδομές και η γυναίκα μου καθαρίζει σπίτια.»*

Όσον αφορά το θέμα κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι οι ερωτώμενοι από το επάγγελμά τους, υπάρχουν διφορούμενες απόψεις. Κάποιοι εκφράζουν ικανοποίηση και κάποιοι άλλοι απογοήτευση. Συγκεκριμένα στη 2^η συνέντευξη: *«Δεν είμαι καθόλου ευχαριστημένος από τη δουλειά μου. Δουλεύω σαν σκυλί για πολύ λίγα χρήματα. Ασφάλεια δεν έχω, κουράζομαι πολύ και γενικώς η ταλαιπωρία είναι μεγάλη».*

Κάποιος άλλος μας ανέφερε στην 3^η συνέντευξη: *«Εδώ είναι καλά τα λεφτά, παίρνω 35 ΕΥΡΩ τη μέρα και έχουμε κάθε μέρα δουλειά, το μόνο που δεν μου αρέσει είναι ότι δεν μου κολλάνε ένσημα και δεν έχω χαρτιά χαρτιά του ΙΚΑ να βγάλω πράσινη κάρτα».*

7^η συνέντευξη: *«Είμαι ευχαριστημένος από τη δουλειά μου γιατί μου φέρεται καλά το αφεντικό. Με έχει βάλει υπεύθυνο στην αποθήκη».*

Τέλος, στην ερώτησή μας τι προσδοκάνε επαγγελματικά στο μέλλον οι απαντήσεις κυρίως που δόθηκαν ήταν να βρουν καλύτερες συνθήκες εργασίες, συγκεκριμένα λιγότερες ώρες εργασίας και ασφάλιση. 1^η συνέντευξη: *«Θα ήθελα να βρω μια εργασία να μου περνάνε ένσημα γιατί τα χρειάζομαι πολύ».* 3^η συνέντευξη: *«Εργάζομαι πολλές ώρες και αυτό είναι κουραστικό. Αυτό όμως δεν με πειράζει και τόσο, όσο ότι δεν μου κολλάνε ένσημα και δεν έχω χαρτιά του ΙΚΑ και για να βγάλω πράσινη κάρτα πηγαίνω στο Τυμπάκι και πληρώνω άλλους Βούλγαρους για να μου βρουν ένσημα και να ασφαλιστώ».*

Υπήρχαν και κάποιες ελάχιστες περιπτώσεις που δεν εκφράσανε καμία προσδοκία αλλά αντιθέτως απογοήτευση όσον αφορά τα επαγγελματικά τους ζητήματα, πχ στη 2^η συνέντευξη: *«Εδώ δεν μπορώ να προσδοκώ τίποτα. Οι*

μετανάστες δεν μπορούν να έχουν στην Ελλάδα όνειρα για τη δουλειά τους. Εξέλιξη μηδέν, παραμένεις πάντα εργάτης. Άντε να σου περάσουν κανένα ένσημο και αυτό είναι όλο».

4. ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων απαντά πως δεν ενημερώθηκε από κάποιο αρμόδιο φορέα για τις υπηρεσίες που υπάρχουν στην πόλη και στις οποίες μπορεί να απευθύνεται για τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζει. Έτσι αντιμετώπισαν αρκετές δυσκολίες κυρίως όσον αφορά την ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή τους περίθαλψη. Σ' αυτό το θέμα, οι περισσότεροι ανέφεραν πως τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, οι εργοδότες τους δεν τους παρέχουν ασφαλιστική κάλυψη και κατά συνέπεια χρειαζόταν να πληρώνουν την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη π.χ. στις ασθένειες των παιδιών τους.

Ένα άλλο μέρος των ερωτώμενων ανέφερε πως δε χρειάστηκε καμία υπηρεσία στη διάρκεια της παραμονής τους στο Ηράκλειο ενώ κάποιοι αναφερόμενοι στο καθεστώς παραμονής τους (νόμιμη ή παράνομη) μας εκφράσανε το φόβο τους να απευθυνθούν σε κάποια δημόσια υπηρεσία. Συγκεκριμένα στην 5^η συνέντευξη: *«Δεν έχω βγάλει χαρτιά, είμαι παράνομος. Αν πάω σε κάποια υπηρεσία θα με στείλουν πίσω. Με έχουν πιάσει μια φορά και με διώξαν κι εγώ ξαναγύρισα».*

Κάποιο άλλο μέρος των ερωτώμενων μας ανέφερε πως έχουν χρησιμοποιήσει κατά περιόδους διάφορες υπηρεσίες για να βγάλουν τα νόμιμα χαρτιά τους αλλά με την βοήθεια συγγενικών τους προσώπων που μένουν χρόνια στην Ελλάδα ή από ενημερωτικές εκπομπές στην τηλεόραση. 7^η συνέντευξη: *«Έχω πάει στις υπηρεσίες που έπρεπε να πάω για τα χαρτιά, νοσοκομείο, αστυνομία, δημαρχείο, τράπεζα. Εγώ ήμουν εδώ 3 χρόνια χωρίς χαρτιά και μετά άκουσα στην τηλεόραση τη διαφήμιση και πήγα μαζί με την αδερφή μου»,* επίσης μας αναφέρουν στην 4^η συνέντευξη: *«Για μένα ήταν εύκολο να απευθυνθώ στις υπηρεσίες που με ενδιαφέρονε, γιατί η πεθερά μου τις ήξερε και έτσι πήγα μαζί της. Αυτή ήξερε που έπρεπε να πάμε, τι χαρτιά χρειάζονται και τι έπρεπε να κάνουμε»*

Βλέπουμε λοιπόν ξανά το φαινόμενο να μη μπορούν οι μετανάστες να πλησιάσουν κοινωνικές υπηρεσίες, νοσοκομεία, ιατρεία κλπ, είτε γιατί σπανίως τους παρέχεται ασφαλιστική κάλυψη από την εργοδοσία είτε γιατί είναι λαθρομετανάστες ή –πολύ απλά– λήγει η διάρκεια νόμιμης παραμονής τους και φοβούνται πιθανή απέλαση αν πλησιάσουν δημόσια υπηρεσία και

γενικά φορείς του κράτους. Συνεπώς, αντιμετωπίζουν μόνοι τα προβλήματά τους ή στα πλαίσια του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Τέλος, στο ερώτημα “Ποια ήταν η εμπειρία σας όταν απευθυνθήκατε σε κάποιο φορέα ή υπηρεσία” οι απαντήσεις ήταν κυρίως ουδέτερες προς θετικές, εκφράζοντας απλώς τη δυσκολία τους να διαβάσουν και να συμπληρώσουν τα έγγραφα που τους έδιναν. 3^η συνέντευξη: «Για να βγάλω την πράσινη κάρτα πήγα με τη γυναίκα ενός ξαδέρφου μου, που είναι πολλά χρόνια εδώ και ήξερε. Δεν είχα μεγάλα προβλήματα στις υπηρεσίες που πήγα. Το πρόβλημα που αντιμετώπισα ήταν ότι δεν μπορούσα να διαβάσω τα χαρτιά που έπρεπε να συμπληρώσω, ούτε καν να τα συμπληρώσω».

Κάποιος άλλος μας αναφέρει στην 1^η συνέντευξη: *« Η εμπειρία μου από τις υπηρεσίες που επισκέφτηκα είναι έτσι και έτσι. Εξαρτάται από τη διάθεση των υπαλλήλων. Άλλοτε είναι καλοί και εξυπηρετικοί και άλλοτε το αντίθετο. Ανάλογα πως θα ξυπνήσουν, όπως κάθε άνθρωπος. Πάντως προσωπικά με εμάς σίγουρα δεν έχουν, εμείς το νομίζουμε αυτό.»*

5. ΓΛΩΣΣΑ

Όσον αφορά την Ελληνική γλώσσα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως δεν ήξεραν καθόλου ελληνικά όταν πρωτοήρθαν στην Ελλάδα ή ήξεραν πολύ λίγες λέξεις για να μπορούν να συνεννοηθούν.

6^η συνέντευξη: «Δεν ήξερα ούτε μια λέξη ελληνικά. Ευτυχώς είχα τη φίλη μου και τον άνδρα της και με βοήθησαν πολύ» 13^η συνέντευξη: «Ούτε εγώ ούτε ο άντρας μου ξέραμε ελληνικά πριν έρθουμε εδώ. Εγώ τα έμαθα από μια οικογένεια που δούλευα ως καθαρίστρια και με βοηθούσαν.» 1^η συνέντευξη: «Όταν ήρθα στην Ελλάδα δεν γνώριζα καθόλου τη γλώσσα, μιλούσα με νοήματα. Που να βρεις δουλειά με νοήματα. Τα αφεντικά είναι σκληρά και έχουν απαιτήσεις.»

Όσο για τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι μετανάστες που δε γνώριζαν την ελληνική γλώσσα, αυτές αναφέρονται στην εύρεση εργασίας, σπιτιού, επικοινωνίας με ανθρώπους και υπηρεσίες στο νέο αυτό περιβάλλον που βρέθηκαν. Έτσι αναγκάζονταν να επικοινωνούν μέσω μιας άλλης γλώσσας (π.χ. αγγλικά) ή να ζητούν τη βοήθεια συμπατριωτών τους.

Όσον αφορά τη διαφορά της γλώσσας και αν και κατά πόσο έχει επιπτώσεις στη σχολική επίδοση των παιδιών, οι απαντήσεις των ερωτώμενων διαφέρουν. Αρκετοί μετανάστες προερχόμενοι από χώρες όπως η Αλβανία, Βουλγαρία ή την Γιουγκοσλαβία απάντησαν πως τα παιδιά τους είχαν αρκετά προβλήματα με τη γλώσσα στην αρχή. Έπειτα αναγκάστηκαν να παρακολουθήσουν ειδικές τάξεις στο σχολείο τους, που δημιουργήθηκαν ειδικά για τα παιδιά που μιλούν ξένη γλώσσα, και τώρα δεν έχουν κανένα πρόβλημα.

Άλλοι γονείς απάντησαν πως τα παιδιά τους: 12^η συνέντευξη: «Παρακολούθησαν από την αρχή το Ελληνικό σχολείο και τώρα πια μιλούν μόνο Ελληνικά και λιγότερο τη μητρική μας γλώσσα.»

1^η συνέντευξη: «Στην αρχή, η κόρη μου είχε προβλήματα γιατί εξαιτίας του ονόματός της και της δυσκολίες στη γλώσσα τη φώναζαν “αλβάνα”.»

Τέλος, μπορούμε γενικά να πούμε πως οι μετανάστες που ναι μεν δε γνωρίζουν ελληνικά αλλά ξέρουν κάποια άλλη διεθνής γλώσσα (π.χ. αγγλικά), έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια επικοινωνίας και προσαρμόζονται καλύτερα στο νέο περιβάλλον.

6. ΣΤΕΓΑΣΗ

Στη παρούσα θεματική ενότητα ερευνήθηκε ο τρόπος εύρεσης κατοικίας, οι συνθήκες, τα κριτήρια επιλογής κατοικίας καθώς επίσης και η συχνότητα που αλλάζουν ή μετακομίζουν από ένα σπίτι.

Όλοι οι ερωτώμενοι ζουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες με τις οικογένειες τους ή συγκατοικούν με φίλους ή συμπατριώτες. Κανένας από τους ερωτηθέντες δεν διαθέτει ιδιόκτητη κατοικία, ενώ οι περισσότεροι από αυτούς που σχεδιάζουν να μείνουν μόνιμα στο Ηράκλειο εκφράσανε την επιθυμία κάποια στιγμή να αποκτήσουν μια ιδιόκτητη κατοικία. Συγκεκριμένα μας αναφέρουν στην 13^η συνέντευξη: *«Ζούμε πολλά χρόνια στο Ηράκλειο και μας αρέσει. Έχουμε αποφασίσει με τον άνδρα μου να μείνουμε μόνιμα εδώ αλλά όχι μια ζωή στο ενοίκιο. Ψάχνουμε σιγά-σιγά κάτι δικό μας, αλλά φθηνό. Υπάρχουν μερικά παλιά σπιτάκια εδώ στην Αγία Τριάδα που τα δίνουν φθηνά. Ίσως πάρουμε ένα τέτοιο και το επισκευάσει ο άνδρας μου, που είναι οικοδόμος και ξέρει από αυτά».*

Ο κύριος τρόπος εύρεσης κατοικίας για τους ερωτηθέντες γίνεται μέσω κάποιου τρίτου προσώπου που τους βοήθησε για την επιλογή, κυρίως της πρώτης κατοικίας. Αυτά τα άτομα ανήκουν ή στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή στο εργασιακό ή είναι κάποιοι συμπατριώτες ή φίλοι. Τα άτομα αυτά, συνήθως βρίσκονται στη πόλη του Ηρακλείου τόσο καιρό ώστε να έχουν μάθει καλά τη γλώσσα και τα “κατατόπια” και να μπορέσουν να κατευθύνουν τους “καινούργιους”. Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων, το πρώτο διάστημα της παραμονής τους φιλοξενούνται από κάποιο συγγενικό πρόσωπο ή φίλο μέχρι να προσαρμοστούν. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις που βρήκαν μόνοι τους σπίτι μέσω κάποιας αγγελίας ή ψάχνοντας στους δρόμους.

Ο τρόπος εύρεσης εργασίας φαίνεται από τις ακόλουθες συνεντεύξεις: 13^η συνέντευξη: *«Όταν ήρθαμε εδώ, η κουνιάδα μου έμενε στο Ηράκλειο περίπου 3 χρόνια με την οικογένειά της. Αυτή μας πρότεινε να έρθουμε εδώ. Για αυτό διαλέξαμε το Ηράκλειο. Μας είχε βρει σπίτι σχεδόν στο δικό της. Αυτό που μένουμε ακόμα και σήμερα»* 1^η συνέντευξη: *«Έφυγα από την Αλβανία με μοναδικό προορισμό το Ηράκλειο και συγκεκριμένα ένα στενάκι δίπλα στο υγειονομικό που έμενε η αδερφή μου, ο γαμπρός μου και τα δύο του παιδιά.*

Με φιλοξένησαν μέχρι να προσαρμοστώ και μέχρι να έρθει η οικογένειά μου από την Αλβανία». 6^η συνέντευξη: «Δεν ήξερα ούτε μία λέξη ελληνικά. Ευτυχώς είχα τη φίλη μου και τον άνδρα της που με βοήθησαν πολύ. Το πρώτο καιρό έμενα μαζί τους.» 4^η συνέντευξη: «Ήταν πολύ σημαντικό ότι είχαμε εδώ την πεθερά μου. Πρώτα από όλα είχαμε σπίτι να μείνουμε χωρίς να δώσουμε καθόλου χρήματα». 11^η συνέντευξη: «Ένας φίλος μου πρότεινε να έρθω και να μείνω εδώ. Ήταν εύκολη απόφαση για μένα γιατί βρήκα έτοιμο σπίτι να μείνω».

Όπως αναφέραμε και παραπάνω υπήρχαν και οι περιπτώσεις που βρήκαν μόνοι τους σπίτι γιατί δεν είχαν κάποιο φίλο ή γνωστό να τους κατευθύνει. 14^η συνέντευξη: «Ήρθαμε στο Ηράκλειο και δεν είχαμε κανένα να μας βοηθήσει, ψάχναμε στα τυφλά. Και το σπίτι που βρήκαμε ήταν τυχαίο. Πηγαίναμε στο δρόμο και ένα σπίτι όπως και πολλά άλλα είχαν κολλημένο ένα χαρτί απέξω. Σταματούσαμε και ρωτούσαμε. Κάποιο έτυχε να μας το ενοικιάσουν. Μέσα στο σπίτι νιώθουμε όπως στην πατρίδα, είναι σαν βομβαρδισμένο». 2^η συνέντευξη: «Το σπίτι το βρήκαμε μόνοι μας, ψάχνοντας στους δρόμους. Εγώ ήθελα να βρω σπίτι στα καμίνια κοντά στους φίλους και τον γαμπρό μου, αλλά δυστυχώς τίποτα, εκεί τα ενοίκια είναι στα ύψη».

Μέσα σε αυτή τη θεματική ενότητα εξετάστηκαν και τα κριτήρια επιλογής της κατοικίας καθώς επίσης και οι συνθήκες που επικρατούν σε αυτές. Σε γενικές γραμμές, τα βασικά κριτήρια επιλογής κατοικίας ήταν τρία:

1. Το χαμηλό ενοίκιο
2. Η κατοικία να βρίσκεται κοντά σε συγγενείς, φίλους, συμπατριώτες και εργασία και τέλος
3. τους φιλοξενούσαν γνωστοί μέχρι να προσαρμοστούν (αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στις παραπάνω συνεντεύξεις).

Στις ακόλουθες συνεντεύξεις φαίνονται τα κριτήρια επιλογής κατοικίας καθώς επίσης και οι συνθήκες που επικρατούν σε αυτές. 2^η συνέντευξη: «Έχει χαμηλό ενοίκιο φυσικά, για αυτό επέλεξα αυτό το σπίτι. Τι; Να δουλεύω μόνο και μόνο για το ενοίκιο! Και μην φανταστείς κανένα σπίτι προκοπής, αχούρια που ούτε τα ποντίκια δεν καταδέχονται να μείνουν». 14^η συνέντευξη: «Μέσα στο σπίτι νιώθουμε όπως στην πατρίδα, είναι σαν βομβαρδισμένο. Ήταν πολύ φθηνό όμως το ενοίκιο, πράγμα πολύ σημαντικό για εμάς» 1^η συνέντευξη: «Η αδερφή με φιλοξένησε στο σπίτι μέχρι να βρω το σπίτι που

ήθελα. Ένα σπίτι που το περίμενα πως και πώς να το πιάσω γιατί ήταν δίπλα από την αδερφή μου». 13^η συνέντευξη: « Η κουνιάδα μου μας είχε βρει σπίτι σχεδόν δίπλα στο δικό της». 2^η συνέντευξη: « Μείναμε λοιπόν στον αδερφό της γυναίκας μου. Αυτός είναι ελεύθερος κι έτσι δεν είχε πρόβλημα να μας φιλοξενήσει. Το σπίτι του ήταν και είναι στα καμίνια. Λέει πως τον βολεύει να βγαίνει στην 62 Μαρτύρων και να κάνει πιάτσα να βρει δουλειά».

7. ΕΡΓΑΣΙΑ

Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτώμενων απάντησαν ότι εργάζονται αυτή τη στιγμή. Κάποιοι περιστασιακά και κάποιοι άλλοι μόνιμα. Αυτοί που εργάζονται περιστασιακά είναι κυρίως γυναίκες που απασχολούνται σε διάφορα σπίτια ως οικιακοί βοηθοί και άτομα που μένουν στο Ηράκλειο λιγότερο από δυο χρόνια. Τα άτομα αυτά, θεωρούν ότι δεν έχουν “δικτυωθεί” ακόμα σωστά και γι’ αυτό δεν έχουν βρει ακόμη κάτι μόνιμο και σταθερό καθώς επίσης ότι υπάρχει κρίση στην αγορά. 1^η συνέντευξη: «Δουλεύω από δω και από κει. Σε οικοδομές, σε χωράφια, μπουγιατζής κα. Ό,τι βρει. Πάντως καμία σταθερή δουλειά. Πιστεύω ότι υπάρχει κρίση στην αγορά. Δεν έχω ειδικευτεί και κάπου να είμαι καλός».

Ο κύριος τρόπος εύρεσης εργασίας γίνεται μέσο συμπατριώτη, γνωστού και κάνοντας “πιάτσα” σε κάποια στέκια όπως η Χανιώπορτα. Σε καμία περίπτωση δεν μας αναφέρανε ότι βρήκαν εργασία μέσω κάποιας εφημερίδας ή αγγελίας. 2^η συνέντευξη: «Πήγαινα μαζί με τον γαμπρό μου στη Χανιώπορτα ή στην 62 Μαρτύρων, εκεί στην στάση στα καμίνια και ψάχναμε δουλειά». 1^η συνέντευξη: «Με φιλοξενούσαν και μου έβρισκαν δουλειά, όπου δούλευε και ο γαμπρός μου. Σε αμπέλια, σε οικοδομές. Όπου βρίσκαμε, αλλά πηγαίναμε πάντα πακέτο. Ψάχναμε δουλειές που να ζητάνε δυο άτομα, αλλιώς δεν πηγαίναμε».

Στο ερώτημα αν η τωρινή σας δουλειά σας παρέχει κοινωνική ασφάλιση, οι απαντήσεις που δεχτήκαμε ήταν κυρίως αρνητικές και εκφράζοντας μεγάλη απογοήτευση για το θέμα αυτό. Ενώ σε γενικές γραμμές είναι αρκετά ευχαριστημένοι από δουλειά και χρήματα που τους προσφέρονται, αντιμετωπίζουν πρόβλημα με την ασφάλιση.

7^η συνέντευξη: « Αν και είμαι αρκετά ευχαριστημένος από τη δουλειά και το αφεντικό παρόλα αυτά δεν μου κολλάει ένσημα και γι’ αυτό μου δίνει 10 ΕΥΡΩ παραπάνω την ημέρα. Όμως ότι έχω δουλειά χωρίς ένσημα είναι πρόβλημα για μένα και τις δημόσιες υπηρεσίες». 1^η συνέντευξη: «Η γυναίκα μου δουλεύει 3 χρόνια και δεν την έχουν ασφαλίσει ποτέ, κι εμένα που και που αν δουλέψω σε καμία οικοδομή και το πολύ να μου περάσουν τα μισά ένσημα. Και να σου πω δεν έχω πρόβλημα με την ασφάλιση αλλά τα ένσημα μας

χρειάζονται πολύ. Το μικρός μας το γιο δεν μπορούμε να το πάμε σε κρατικό παιδικό σταθμό γιατί δεν έχουμε ένσημα να φαίνεται ότι εργαζόμαστε. Έτσι αναγκαζόμαστε να πληρώνουμε ιδιωτικό 180 ΕΥΡΩ το μήνα να τον κρατάνε». 2^η συνέντευξη: « Δεν με έχουν ασφαλίσει ποτέ. Όποτε το έχω ζητήσει, ποτέ δεν με έχουν πάρει στη δουλειά. Οπότε κι εγώ ούτε καν το ζητάω γιατί χωρίς ένσημα μπορώ να ζήσω αλλά χωρίς λεφτά και δουλειά πως θα ζήσει η οικογένειά μου».

Οι σχέσεις ανάμεσα σε αυτούς και τους έλληνες εργοδότες και τους έλληνες συναδέλφους φαίνονται να είναι καλές και αρμονικές. Κάποιοι μάλιστα έχουν να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη σε όλους αυτούς που τους έχουν στηρίξει υλικά και οικονομικά. 1^η συνέντευξη: «Δεν έχω κανένα πρόβλημα με τους έλληνες εργοδότες και τους έλληνες συναδέλφους όσο ζω στη Ελλάδα. Ίσα- ίσα συχνά μας δίνουν τρόφιμα και ρούχα. Δεν νομίζω ότι μας βλέπουν ρατσιστικά όσο κάποιοι λένε. Αν τους φερθείς σωστά δεν θα σου τη φέρουν. Μια χαρά, εμείς δεν έχουμε κανένα πρόβλημα. Κι αν έχει ποτέ προκύψει κανένα πρόβλημα, σίγουρα πάντως δεν φταίει το ότι εγώ είμαι Αλβανός κι εσύ Έλληνας». 7^η συνέντευξη: «Είμαι ευχαριστημένος από τη συμπεριφορά του αφεντικού μου, μου φέρεται καλά και μέσα στην αποθήκη με έχει βάλει υπεύθυνο, αν και υπάρχουν και έλληνες στην αποθήκη. Επίσης με ευχαριστεί πάρα πολύ η παρέα που κάνουμε με τα υπόλοιπα παιδιά και τους Έλληνες και τους Βούλγαρους».

Οι μελλοντικές προσδοκίες στο επαγγελματικό τομέα και κατά πόσο ικανοποιεί τους ερωτώμενους η εργασία τους αυτό φαίνεται στο παραπάνω κεφάλαιο "κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο

8. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όσοι από τους ερωτώμενους έχουν οικογένεια και παιδιά που βρίσκονται στη ηλικία για να πάνε σχολείο, πηγαίνουν. Οι λόγοι φυσικά ποικίλουν. Κάποιοι στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο για να μορφωθούν και να έχουν εκπαιδευτική εξέλιξη, κάποιοι άλλοι για να μάθουν τη γλώσσα και να μπορούν να συνεννοηθούν και κάποιοι άλλοι απλά για να έχουν ένα μέρος να αφήνουν τα παιδιά όσο αυτοί θα είναι στη δουλειά. Σε γενικές γραμμές βλέπουμε ότι οι γονείς ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση των παιδιών τους και επισκέπτονται συχνά το χώρο του σχολείου, παρόλο το φόρτε εργασίας. ¹¹ συνέντευξη: «Στέλνουμε το παιδί στο παιδικό σταθμό για να μας το κρατάνε την ώρα που δουλεύουμε. Μακάρι να τον κρατούσαν μέχρι το απόγευμα και να μην χάνει η γυναίκα μεροκάματο». ¹³ συνέντευξη: «Και τα δύο μας παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο από την αρχή. Είναι καλοί μαθητές και θέλουμε να σπουδάσουν. Εγώ είμαι στο συμβούλιο γονέων και κηδεμόνων του σχολείου. Ενδιαφέρομαι για τα παιδιά μου και το μέλλον τους. Δεν θέλω να γίνουν οικοδόμοι και καθαρίστριες». ¹² συνέντευξη: «Τα παιδιά μου είναι καλοί μαθητές και θέλουν να σπουδάσουν. Κάνουν αγγλικά και θέλουν να γίνουν επιστήμονες κι όχι εργάτες».

9. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΜΕ ΤΟ ΝΤΟΠΙΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Όσον αφορά τις σχέσεις των μεταναστών και των οικογενειών τους με το ντόπιο πληθυσμό (συναδέλφους, γείτονες, σχολείο παιδιών κλπ), οι περισσότεροι ερωτώμενοι αναφέρονται γενικά σε καλές ομαλές σχέσεις με τους Έλληνες. Παρόλα αυτά όλοι παραδέχονται πως στην αρχή όλοι τους αντιμετώπιζαν με καχυποψία ή δεν τους αποδέχτηκαν εύκολα.

12^η συνέντευξη: «Με τους Έλληνες δεν έχουμε κανένα πρόβλημα. Μόνο που στην αρχή μας κοιτούσαν λίγο περίεργα και μας έκαναν όλο ερωτήσεις.»

14^η συνέντευξη: «Θυμάμαι, όταν πρωτοήρθαμε εδώ, κάποιοι εδώ στη γειτονιά δεν μας ήθελαν καθόλου.. Τώρα μας έχουν συνηθίσει και δε μας ενοχλούν.»

12^η συνέντευξη: «Οι σχέσεις μας με τους Ηρακλειώτες είναι πάρα πολύ καλές. Έχουμε κάνει πολλούς φίλους εδώ.»

«Από τότε που ήρθαμε στην Ελλάδα δεν έχουμε αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα με τους Κρητικούς.»

Όσον αφορά τα τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών στο σχολείο, η πλειοψηφία των γονέων απάντησε πως τα παιδιά δεν έχουν αναφέρει ποτέ κάποιο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν με άλλα παιδιά ή με τους δασκάλους τους.

13^η συνέντευξη: «Τα παιδιά μας δεν έχουν κανένα πρόβλημα στο σχολείο τους. Οι δάσκαλοι τα αγαπάνε και τα προσέχουν.»

2^η συνέντευξη: «Πηγαίνει η γυναίκα μου πολύ συχνά και ρωτά τους δασκάλους για την κόρη μου. Η κόρη μας είναι καλή μαθήτρια. Θέλει να γίνει γιατρός.»

Όμως, σε μεμονωμένες περιπτώσεις αναφέρθηκαν κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών. Δεν ήταν προβλήματα που αφορούν μαθησιακές δυσκολίες αλλά προβλήματα με τη συμπεριφορά των γύρω τους. Σε γενικές γραμμές η προσαρμογή των παιδιών είναι αρκετά εύκολη εκτός από κάποιες περιπτώσεις που μας αναφέρουν ότι:

1^η συνέντευξη: «Το πρώτο χρόνο που πήγε η κόρη μου στο σχολείο, η δασκάλα μας είπε ότι δεν είχε ακούσει τη φωνή της. Καμία προσπάθεια προσαρμογής.»

Όλες οι οικογένειες που έχουν παιδιά στη σχολική ηλικία δηλώνουν πως διατηρούν πολύ συχνή επαφή με το σχολείο και τους δασκάλους των

παιδιών, γιατί θέλουν να προλάβουν τυχόν προβλήματα και ξέρουν πως αν είναι δύσκολη γι' αυτούς η προσαρμογή, για τα παιδιά τους είναι δυσκολότερη. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις που μας αναφέρουν ότι στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο για να τα προσέχει κάποιος την ώρα που αυτοί εργάζονται. Επίσης μας έχουν αναφέρει ότι δεν επισκέπτονται συχνά το σχολείο του παιδιού τους γιατί δεν έχουν καθόλου χρόνο, λόγω φόρτο εργασίας.

1^η συνέντευξη: «Το σχολείο μας στέλνει καλέσματα στα συμβούλια των γονέων αλλά που χρόνος για αυτά. Δουλεύουμε συνέχεια.»

Εξάλλου, γονείς και δάσκαλοι αντιλαμβάνονται πως αυτά τα παιδιά των μεταναστών αντιμετωπίζουν πολλά και ποικίλα (σχολική επίδοση, σχέσεις με τον περίγυρο κλπ) προβλήματα, ώστε να απαιτείται μεγαλύτερη προσοχή προς αυτά. Προβλήματα που διαφέρουν από αυτά των συνομήλικων τους όπως διαφορετική γλώσσα και δυσκολία στην επικοινωνία, διαφορετικές συνήθειες και πολλές φορές διαφορετική θρησκεία.

Προβλήματα αναφερθήκανε στις εργασιακές σχέσεις δηλαδή ανάμεσα στο εργοδότη και εργαζόμενο μετανάστη, συγκεκριμένα:

1^η συνέντευξη: «Τα αφεντικά είναι σκληρά. Θέλουν να είσαι δυνατός, εργατικός και να μπορούν να συνεννοηθούν. Δεν έχουν ανάγκη να ταλαιπωρούνται και να σου εξηγούν. Φεύγουν από σένα και βρίσκουν άλλο Αλβανό».

1^η συνέντευξη: «Δουλεύω εγώ και η γυναίκα μου τρία χρόνια στην Ελλάδα και δεν μας έχουν περάσει ποτέ ένσημα. Τα χρειαζόμαστε για πολλούς λόγους αλλά σε κάθε εργασία που μας παίρνουν, εννοείτε από τον εργοδότη ότι δεν θα μας βάζει ένσημα».

10. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων διατηρεί στενή επαφή με συμπατριώτες τους ή έχουν συγγενείς κοντά στον τόπο που διαμένουν.

2^η συνέντευξη: «Έχουμε συγγενείς εδώ δίπλα και κάποιοι άλλοι φίλοι μας μένουν στα Καμίνια.»

11^η συνέντευξη: «Υπάρχουν και άλλοι συμπατριώτες μας στη δουλειά*. Τους γνωρίσαμε εδώ και γίναμε φίλοι.»

4^η συνέντευξη: «Έχουμε αρκετούς φίλους από την Βουλγαρία εδώ στο Ηράκλειο και ανταλλάσσουμε επισκέψεις.»

Διαπιστώνουμε δηλαδή μια σαφέστερη αλληλεγγύη και συχνότερη επικοινωνία μεταξύ των μεταναστών. Βοηθούμενοι και από τα προηγούμενα συμπεράσματα και παρατηρήσεις, μπορούμε να πούμε πως αυτό συμβαίνει γιατί αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα και έχουν περισσότερο ανάγκη την υποστήριξη ο ένας απ' τον άλλο.

Όσον αφορά τη συμμετοχή των μεταναστών σε συλλόγους συμπατριωτών τους, οι απαντήσεις των μεταναστών από χώρες όπως η Αλβανία, Ρωσία, Ρουμανία κλπ απαντούν πως δεν υπάρχουν τέτοιοι σύλλογοι στο Ηράκλειο και ίσως σ' όλη την Ελλάδα. Ενώ οι μετανάστες από την Αρμενία αναφέρουν ότι είναι δεμένοι σαν λαός και ένας χώρος συγκεντρώσεις τους είναι η Αρμένικη Εκκλησία.

12^η συνέντευξη: «Δεν υπάρχει τέτοιος σύλλογος, ούτε στο Ηράκλειο, ούτε πουθενά. Έχουμε ο ένας τον άλλο μόνο.»

9^η συνέντευξη: «Δεν έχουμε τέτοιο πράγμα στο Ηράκλειο. Έχουμε οικογένειά και φίλους εδώ από τη Αλβανία και αλληλοβοηθιώμαστε.»

Όσον αφορά τους τρόπους διατήρησης των ηθών και εθίμων των μεταναστών, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων, απαντά πως προσπαθεί όπως μπορεί να διατηρήσει τις παραδόσεις, τη θρησκεία, τα ήθη και έθιμά της.

8^η συνέντευξη: «Θέλουμε να διατηρούμε τα έθιμά μας, όπως και στη Αρμενία. Αλλά εδώ είναι λίγο διαφορετικά τα πράγματα.»

13^η συνέντευξη: «*Εδώ στο Ηράκλειο μπορούμε να διατηρούμε τα δικά μας έθιμα. Πηγαίνουμε στην Αρμένικη Εκκλησία και κάνουμε εκδηλώσεις.*»

Φαίνεται λοιπόν καθαρά, πως οι περισσότεροι μετανάστες θέλουν και προσπαθούν να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα. Βέβαια το επιτυγχάνουν περισσότερο αυτοί που έχουν την οικονομική δυνατότητα ή και αυτοί που διατηρούν επαφές με συμπατριώτες του. Σημαντικό ρόλο σε αυτό είδαμε πως διαδραματίζει η Αρμένικη Εκκλησία στο Ηράκλειο, όπου υπάρχει μεγάλη συμμετοχή στις λειτουργίες και τις εκδηλώσεις της. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως είναι σαφής η πολιτισμική “αντίσταση” των μεταναστών απέναντι στην Ελληνική κουλτούρα και παράδοση, κυρίως από άτομα διαφορετικής θρησκείας.

Όσον αφορά τις διαφοροποιήσεις που διακρίνουν οι μετανάστες ανάμεσα στην οικογένεια του τόπου καταγωγής τους και στην Ελλάδα, σχεδόν όλοι συμφωνούν πως υπάρχουν μεγάλες και βαθιές διαφορές ανάμεσα στις δύο οικογένειες. Οι μετανάστες από τις λιγότερο βιομηχανοποιημένες και περισσότερο παραδοσιακές κοινωνίες, θεωρούν πως η ελληνική οικογένεια είναι πιο απελευθερωμένη και “εξευρωπαϊσμένη”, με πιο χαλαρούς δεσμούς από αυτήν της χώρας καταγωγής τους.

9^η συνέντευξη: «*Υπάρχουν μεγάλες διαφορές με την Αλβανική οικογένεια. Στην ανατροφή των παιδιών στις ιδέες, στον τρόπο ζωής, σε όλα. Εσείς είσαστε περισσότερο Ευρωπαίοι.*»

9^η συνέντευξη: «*Στη χώρα μας, η οικογένεια είναι πιο δεμένη. Εδώ ο καθένας κάνει αυτό που θέλει. Είναι πιο ελεύθερα τα πράγματα.*»

Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι μετανάστες παραδέχονται πως έχουν υιοθετήσει αρκετά χαρακτηριστικά και συνήθειες από τον Ελληνικό τρόπο ζωής και την Ελληνική κουλτούρα. Κάποιοι το θεωρούν αναπόφευκτο εφόσον ζουν αρκετά χρόνια στην Ελλάδα.

13^η συνέντευξη: «*Τώρα έχουμε και εμείς τον ίδιο τρόπο ζωής, εκτός από λίγα πράγματα, όπως η θρησκεία μας.*»

12^η συνέντευξη: «*Μιλάμε ελληνικά, ζούμε όπως και οι Έλληνες τώρα.*»

Όσον αφορά τις διαφοροποιήσεις που τυχόν υπάρχουν ανάμεσα στους μετανάστες της πρώτης γενιάς (γονείς) και τους μετανάστες της δεύτερης γενιάς (τα παιδιά τους), οι περισσότεροι απάντησαν πως δε βλέπουν να

υπάρχουν διαφοροποιήσεις όσο τα παιδιά είναι ακόμα μικρά. Πιστεύουν όμως πως όσο μεγαλώνουν θα ακολουθήσουν τον ελληνικό τρόπο ζωής.

13^η συνέντευξη: «Τα παιδιά, σιγά - σιγά, μιλούν μόνο ελληνικά από το σχολείο. Παίζουν μ' ελληνόπουλα.»

12^η συνέντευξη: «Στα παιδιά αρέσει πολύ η Ελλάδα, το Ηράκλειο. Δε θέλουν να γυρίσουν πίσω στην Γιουγκοσλαβία. Εδώ έχουν τους φίλους τους, τα ξαδέρφια τους...»

Συνεπώς, αντιλαμβανόμαστε πως οι μετανάστες που ήρθαν στην Ελλάδα για να βρουν εργασία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, δεν αρνούνται το γεγονός να υιοθετήσουν τα παιδιά τους τον ελληνικό τρόπο ζωής. Αντίθετα, τα ενθαρρύνουν γιατί πιστεύουν πως έτσι θα προσαρμοστούν καλύτερα και δε θα έχουν προβλήματα.

11. ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Πάνω στο θέμα της προσωρινής ή μόνιμης διαμονής τους στην Ελλάδα, σε γενικές γραμμές, οι ερωτώμενοι δε φαίνεται να έχουν αποφασίσει. Οι περισσότεροι βρίσκονται στην Ελλάδα από 1 έως 10 χρόνια και όπως είναι φυσικό δεν έχουν καταφέρει να σταθεροποιήσουν ακόμα την οικονομική τους κατάσταση στο νέο περιβάλλον. Έτσι δεν απαντούν με σιγουριά για το αν σκοπεύουν να μείνουν μόνιμα στην Ελλάδα ή όχι. Επίσης, τους προβληματίζει το γεγονός της λήξης της άδειας παραμονής τους και μια πιθανή απέλασή τους.

2^η συνέντευξη: «Δεν νομίζω ότι έχω αποφασίσει ακόμα για το τι θα κάνω. Είμαι ακόμα με το ένα πόδι εδώ και το άλλο στην Γιουγκοσλαβία. Ίσως είναι καλύτερα για την οικογένεια να μείνει εδώ μετά από τόσες δυσκολίες και αναζητήσεις.»

14^η συνέντευξη: «Θέλουμε να μείνουμε. Δε ξέρουμε όμως ακόμα. Αν μας αφήσουν θα μείνουμε.»

1^η συνέντευξη: «Αν πάνε καλά τα οικονομικά μας, θα γυρίσουμε στην Αλβανία που τόσο αγαπάμε.»

Άλλοι πάλι δηλώνουν ξεκάθαρα την προτίμησή τους για μόνιμη διαμονή ή επιστροφή στην πατρίδα τους.

2^η συνέντευξη: «Ναι θα μείνουμε μόνιμα στην Ελλάδα. Έχουμε περάσει πολλά στην Αλβανία και τα παιδιά θέλουν να μείνουν εδώ.»

3^η συνέντευξη: «Θα θέλαμε να γυρίσουμε πίσω στην Βουλγαρία κάποτε αλλά τότε θα πρέπει να ξεκινήσουμε απ' το μηδέν εκεί.»

12^η συνέντευξη: «Προς το παρόν σκεφτόμαστε να μείνουμε μόνιμα στην Ελλάδα.»

1^η συνέντευξη: «Μόλις φτιάξουν τα οικονομικά θα γυρίσω πίσω στη πατρίδα και την οικογένεια μου».

Σ' αυτό το σημείο δε μπορούμε να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα με σιγουριά για το αν οι μετανάστες που ρωτήθηκαν θα μείνουν μόνιμα ή όχι στην Ελλάδα. Αυτό που μπορούμε όμως να πούμε είναι ότι όλοι προσδοκούν να γυρίσουν στην πατρίδα τους εφόσον αυτή μπορεί να τους προσφέρει τα αγαθά που χρειάζονται και να καλύψει τις ανάγκες τους: εργασία, μόρφωση,

ειρήνη και καλύτερες –γενικά– συνθήκες διαβίωσης. Αυτές είναι και οι βασικές προοπτικές που έχουν για το μέλλον.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στη μελέτη αυτή εξετάστηκαν οι τομείς της ζωής των αλλοδαπών και των οικογενειών τους, που μετανάστευσαν στην Ελλάδα.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις ενότητες που αναπτύχθηκαν σε θεωρητικό και ερευνητικό επίπεδο, μπορούμε αντίστοιχα να εξάγουμε κάποια γενικά αλλά χρήσιμα συμπεράσματα.

Από την έρευνα, διαπιστώθηκε, πως ο πληθυσμός που μεταναστεύει ανήκει στις νεαρές κλίμακες ηλικίας, δηλαδή ανήκει στην ενεργή οικονομικά τάξη πληθυσμού. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από η βιβλιογραφία και όπως αυτή αναλύθηκε στο θεωρητικό μέρος αυτής της εργασίας: εξ ορισμού οι οικονομικοί μετανάστες αφήνουν τη χώρα τους αναζητώντας καλύτερες οικονομικοκοινωνικές συνθήκες (εργασία και κάλυψη βιολογικών αναγκών). Έτσι, μετανάστες γίνονται τα άτομα που ανήκουν στην παραγωγική ηλικία 20-45 και που μεταναστεύουν με ή χωρίς την οικογένειά τους, εμπλουτίζοντας πολλές φορές έναν γηραιό πληθυσμό στη χώρα υποδοχής (π.χ. Ελλάδα). Αντίστοιχα μπορούμε να συμπεράνουμε πως τα παιδιά των μεταναστών είναι στη νεαρή σχολική ηλικία (1 έως 14 ετών) και κυρίως μεγαλώνουν και κοινωνικοποιούνται στη χώρα υποδοχής.

Όσον αφορά το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών και όπως προέκυψε από την έρευνα η πλειοψηφία είχε επίπεδο γνώσεων βασικής εκπαίδευσης. Το επάγγελμα που ασκούσαν στη χώρα καταγωγής ήταν ανάλογο των γνώσεών τους ενώ υπήρχαν αρκετές περιπτώσεις ανέργων με ανώτατη μόρφωση (σε χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία, Αρμενία).

Ερχόμενοι στην Ελλάδα, οι μετανάστες, συνέχισαν να κάνουν εργασίες ανάλογες του μορφωτικού τους επιπέδου (βασική εκπαίδευση) εκτός από κάποιες περιπτώσεις που είχαν τελειώσει κάποια ανώτερη σχολή και δεν ακολούθησαν το επάγγελμα της χώρας του εδῶ. Στην έρευνα διαπιστώθηκε πως τα άτομα με ανώτατη μόρφωση που ήταν άνεργοι στην πατρίδα τους, συνέχισαν να είναι άνεργοι και τώρα, ή κάνουν επαγγέλματα που δεν έχουν σχέση με την ειδικότητά τους. Είναι τα ίδια άτομα από τις προαναφερόμενες χώρες, που συνήθως εργάζονται σε δουλειές που απορρίπτει το γηγενές

εργατικό δυναμικό, είναι χαμηλά αμειβόμενες και ανήκουν στις κατώτερες βαθμίδες της κοινωνίας της χώρας υποδοχής, όπως όλοι οι ανειδίκευτοι εργάτες.

Κατά κανόνα, το επάγγελμα καθορίζει και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου.

Από τα παραπάνω, μπορεί εύκολα κανείς να συμπεράνει πως η πλειοψηφία των μεταναστών αντιμετωπίζει έντονα οικονομικά προβλήματα και οι συνθήκες διαβίωσής τους δεν είναι καλές. Η οικονομική κατάσταση των υπολοίπων οικογενειών κυμαίνεται από μέτρια έως καλή, και αφορά κυρίως αυτούς που διαμένουν στην Ελλάδα για περισσότερο από 7 χρόνια.

Τα παραπάνω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται και από την αντίστοιχη βιβλιογραφία, μέρος της οποίας αναπτύχθηκε στο θεωρητικό μέρος, και που αναφέρεται στην παράταση των άσχημων συνθηκών διαβίωσης στους μετανάστες που προέρχονται από χώρες εκτός της Ε.Ε., ενώ υποστηρίζεται πως οι Ευρωπαίοι μετανάστες διατηρούν ή αυξάνουν το επίπεδο ποιότητας της ζωής τους. Σ' αυτό το τελευταίο, βέβαια, συμβάλλουν αρκετοί παράγοντες όπως: η ελεύθερη διακίνηση και παραμονή των Ευρωπαίων υπηκόων στις χώρες της Ε.Ε. και στο αυστηρό νομικό καθεστώς για όλους τους υπόλοιπους αλλοδαπούς μετανάστες. Όσον αφορά τα αίτια μετανάστευσης των οικογενειών, διαπιστώνουμε μέσω της έρευνας πως η πλειοψηφία τους οδηγήθηκε στη μετανάστευση κυρίως για οικονομικούς λόγους. Η ανεργία, η φτώχεια, οι αντίξοες πολιτικοοικονομικές συνθήκες που συνήθως επικρατούν στη χώρα καταγωγής του μετανάστη, τον ωθούν στην αναζήτηση εργασίας και καλύτερων συνθηκών διαβίωσης σε μια άλλη χώρα όπως η Ελλάδα. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν μετανάστες που προέρχονται από λιγότερο βιομηχανοποιημένες κοινωνίες και χώρες όπου η πολιτικοοικονομική αστάθεια οδηγεί στη φτώχεια και την εξαθλίωση τους πολίτες της. Έτσι η Ελλάδα, γεωγραφικά τοποθετημένη στο "σταυροδρόμι" μεταξύ Ανατολής και Δύσης, φαίνεται να είναι ο "παράδεισος" των μεταναστών από υποανάπτυκτες χώρες.

Όσον αφορά την επαφή με υπηρεσίες στον τόπο διαμονής, διαπιστώνουμε πως εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη γνώση της ελληνικής γλώσσας αλλά και από το καθεστώς παραμονής του μετανάστη (νόμιμη ή παράνομη διαμονή). Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει και από την

παρούσα έρευνα, οι μετανάστες που γνωρίζουν λίγα ελληνικά ή άλλη διεθνή γλώσσα (π.χ. αγγλικά), έχουν περισσότερες πιθανότητες και διευκολύνσεις πρόσβασης σε υπηρεσίες στο νέο τόπο διαμονής τους. Η γλώσσα, σημαντικό μέσο επικοινωνίας, καθορίζει το πόσο εύκολα ή δύσκολα θα εξυπηρετηθούν οι μετανάστες σε τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν, από τις υπηρεσίες στη χώρα υποδοχής.

Εξάλλου, είναι αυτονόητο πως μια οικογένεια λαθρομεταναστών θα αποφύγει να έρθει σε επαφή με υπηρεσίες ή άλλους κρατικούς φορείς γιατί είναι σίγουρο πως θα απελαθούν πριν λυθεί το πρόβλημά τους. Αν και σε τελική ανάλυση, δεν υπάρχει στην Ελλάδα κρατικός φορέας που να ασχολείται με θέματα που να αφορούν τη μετανάστευση και τα προβλήματα που αυτή δημιουργεί στους μετανάστες. Τα αστυνομικά τμήματα Αλλοδαπών και οι πρεσβείες άλλων κρατών στο ελληνικό έδαφος, δε μπορούν να θεωρηθούν πως καλύπτουν την παραπάνω ανάγκη. Έτσι δε θα ήταν υπερβολή να χρησιμοποιήσουμε το χαρακτηρισμό “κοινωνικά αποκλεισμένοι” για τους μετανάστες και τις οικογένειές τους που δεν έχουν καμιά πρόσβαση σε υπηρεσίες και κρατικούς φορείς (ή ασφαλιστικούς οργανισμούς), αλλά αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους στα πλαίσια της οικογενειακής τους εστίας.

Όπως προκύπτει από την παρούσα έρευνα, οι σχέσεις των μεταναστών με το ντόπιο πληθυσμό αναφέρονται γενικά ως καλές. Υπήρχαν όμως και απαντήσεις που αναφέρονταν σε καχύποπτη και επιφυλακτική συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντί τους ή σε κάποιες ρατσιστικές –μη βίαιες– στάσεις απέναντι στα παιδιά τους. Τα γεγονότα αυτά, αναφέρθηκαν από Αλβανούς μετανάστες, διευκρινίζοντας πως αργότερα οι σχέσεις τους με τους ντόπιους έγιναν καλύτερες.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως τα παιδιά τους δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα στο σχολείο, ενώ βοηθήθηκαν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους δασκάλους και τους φίλους τους. Επίσης, υποστηρίχθηκε πως η καλύτερη γνώμη της ελληνικής γλώσσας, τους βοήθησε να επικοινωνήσουν καλύτερα με τους ντόπιους και να ενισχύσουν τις σχέσεις τους.

Διαπιστώνουμε και εδώ πως οι θέσεις που αναπτύχθηκαν και οι προβληματισμοί που τέθηκαν στο θεωρητικό μέρος από τη βιβλιογραφία,

ισχύουν. Οι όποιες εκφράσεις ρατσιστικών συμπεριφορών από τους Έλληνες, είναι μεν αρνητικό στοιχείο που αξίζει την πιο αυστηρή επίκριση, αλλά είναι δε χαμηλότερου βαθμού και μικρότερης έντασης από τον Ευρωπαϊκό ρατσισμό, που υιοθετεί την ωμή βία (π.χ. το νεοναζιστικό κίνημα της Γερμανίας).

Όσον αφορά την πολιτισμική ταυτότητα των μεταναστών, απορρέει το συμπέρασμα πως η διατήρηση των ηθών και εθίμων τους είναι εφικτή, κυρίως όταν αναφέρονται στην Χριστιανική Θρησκεία.

Όμως, δεν ισχύει το ίδιο στην περίπτωση διαφορετικής θρησκείας (π.χ. μουσουλμανική), όπου εκφράστηκαν τα προβλήματα που υπάρχουν στη διατήρηση των εθίμων τους. Αυτό τουλάχιστον δήλωσε ένας μικρός αριθμός ερωτώμενων, τονίζοντας την έλλειψη των απαραίτητων χώρων (ναών) για την άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων. Από τους ίδιους εκφράστηκε και η γνώμη πως αυτό συμβαίνει λόγω της προκατάληψης του ντόπιου πληθυσμού απέναντι στα άτομα με διαφορετική θρησκεία.

Επίσης το πώς βλέπουν την ελληνική οικογένεια σε σχέση με τη χώρα καταγωγής τους, οι μετανάστες. Όπως αναφέρθηκε και στα συμπεράσματα της έρευνας, οι μετανάστες που προέρχονται από χώρες με χαμηλότερο βαθμό ανάπτυξης θεωρούν πως η ελληνική οικογένεια είναι περισσότερο απελευθερωμένη, εξευρωπαϊσμένη και με λιγότερους δεσμούς από την οικογένεια της χώρας καταγωγής τους.

Ένα άλλο σημείο που αξίζει να αναφέρουμε είναι η υιοθέτηση από τους μετανάστες κάποιων συνηθειών και χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινωνίας, που φανερώνει την εκούσια ή ακούσια αφομοίωσή τους στον ελληνικό πολιτισμό και τρόπο ζωής. Το αν και κατά πόσο αυτή η πολιτισμική αλλοίωση που υφίστανται είναι αναπόφευκτο γεγονός ή όχι, αυτό εξαρτάται από την μεταναστευτική πολιτική που εφαρμόζει η χώρα υποδοχής. Το βέβαιο είναι πως η δεύτερη γενιά μεταναστών μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον τελείως διαφορετικό από αυτό της χώρας καταγωγής, μιλά καλύτερα την ελληνική γλώσσα και κάθε μέρα υιοθετεί όλο και περισσότερο την ελληνική κουλτούρα και τρόπο ζωής.

Όσον αφορά την προσωρινή ή μόνιμη παραμονή των μεταναστών στην Ελλάδα, μπορούμε να συμπεράνουμε πως στην πλειοψηφία τους επιθυμούν να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους. Όμως, διευκρινίζουν πως η επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής δεν πρόκειται να γίνει παρά μόνο

έπειτα από αρκετό χρονικό διάστημα και πάντως όχι πριν οι συνθήκες στην πατρίδα τους, οι οποίες τους ανάγκασαν να μεταναστεύσουν, αλλάξουν.

Οι προοπτικές και οι προσδοκίες τους για το μέλλον, συνοψίζονται στην εύρεση καλύτερης εργασίας, στην καλύτερευση των όρων και συνθηκών διαβίωσής τους και στη μόρφωση των παιδιών τους, προκειμένου *«αυτά να ζήσουν καλύτερα»*.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως οι εκφάνσεις της ζωής μιας οικογένειας που μεταναστεύει σε μια άλλη χώρα, καθώς και τα προβλήματα που αυτή αντιμετωπίζει σ' αυτή τη διαδικασία, αντιστοιχούν στην πραγματικότητα και επιβεβαιώνεται η βιβλιογραφία που αναλύθηκε στο θεωρητικό μέρος αυτής της εργασίας. Η μετανάστευση ως φαινόμενο και ως διαδικασία επηρεάζει βαθιά την οικογένεια ως προς: τις σχέσεις των μελών της, τους ρόλους που διαδραματίζουν τα μέλη της, την κοινωνική-οικονομική και πολιτισμική τους ταυτότητα, τη ψυχολογική τους υπόσταση και γενικά το μέλλον της ως κοινωνικό θεσμό.

Ως προς τις σχέσεις των μελών και τους ρόλους που διαδραματίζουν, η οικογένεια επηρεάζεται αρκετά από την οικονομική της κατάσταση και την ποιότητα ζωής τους. Οι δύο σύζυγοι εργάζονται –συνήθως αρκετά σκληρά– για να εξασφαλίσουν τα αναγκαία για την επιβίωσή τους. Και φυσικά δεν ισχύουν πια οι παραδοσιακές αρχές που ήθελαν τη γυναίκα να μην εργάζεται. Η κοινωνικοπολιτιστική και ψυχολογική ένταξη των μεταναστών συνδέεται με τις πολιτικές και θρησκευτικές αντιλήψεις και συνήθειες των μεταναστών. Με τη διαφορετικότητα δηλαδή που αντιμετωπίζουν σε μια ξένη χώρα όσον αφορά το κράτος, την εκκλησία, τους κοινωνικούς θεσμούς και την ηγεσία.

Τα παιδιά των μεταναστών αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα στο σχολικό σύστημα της Ελλάδας και βασική αιτία γι' αυτό είναι η διαφορετικότητα της γλώσσας, που είναι βασικό όργανο μάθησης. Επίσης, μεγαλώνουν σ' ένα διαφορετικό τόπο και μ' ένα διαφορετικό τρόπο ζωής απ' αυτόν των γονιών τους. Έτσι η πολιτιστική αλλοίωση της ταυτότητας της οικογένειας γίνεται γεγονός αναπόφευκτο.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ολοκληρώνοντας την εργασία, τόσο στο θεωρητικό όσο και στο ερευνητικό μέρος, είμαστε σε θέση να συνδέσουμε τα δυο παραπάνω μέρη και να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα.

Οι κύριοι λόγοι που τους οδήγησαν να μεταναστεύσουν ήταν οικονομικοί και την επιλογή χώρας και πόλης επηρέασε τόσο η γεωγραφική θέση όσο και συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα που ήδη έμεναν στη πόλη του Ηρακλείου. Για τα άτομα αυτά είναι πολύ σημαντικό να επιλέξουν για προορισμό μετανάστευσης ένα μέρος που βρίσκονται ήδη εκεί άτομα γνωστά τους, έτσι ώστε να βοηθήσουν στην προσαρμογή τους.

Από παραπάνω διαπιστώσεις και συγκρίσεις επιβεβαιώνουν την υπόθεση που αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος για την εργασία και τα επαγγέλματα που ασκούν οι μετανάστες στην Ελλάδα και κατά πόσο αυτά συνδέονται με τη χώρα καταγωγής τους. Έτσι, στην πλειοψηφία τους, μετανάστες που προέρχονται από τις χώρες που ερευνήσαμε (Αλβανία, Ρωσία, Βουλγαρία, Αρμενία, Ιράκ, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία) κάνουν επαγγέλματα όπως: οικοδόμοι, καθαρίστριες, οικιακοί βοηθοί, μεταφορείς, νοσοκόμοι σε ηλικιωμένους, σερβιτόροι. Επίσης απασχολούνται εποχιακά στην αλιεία και τη γεωργία.

Η επαφή των ερωτώμενων με υπηρεσίες στον τόπο διαμονής θα λέγαμε ότι είναι ικανοποιητική και το πρόβλημα επικεντρώνεται κυρίως στη σωστή ενημέρωση και πληροφόρηση που θα πρέπει να έχει κάποιος μετανάστης για τις υπηρεσίες που υπάρχουν και τις παροχές που αυτές προσφέρουν.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες με την ελληνική γλώσσα κυρίως προσδιορίζεται τον πρώτο καιρό παραμονής τους και φαίνεται να βελτιώνεται με το πέρασμα του χρόνου. Σημαντικό ρόλο στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας παίζουν άτομα του κοντινού περιβάλλοντος (συγγενείς, συμπατριώτες κτλ.) που γνωρίζουν καλύτερα τη γλώσσα και μένουν μεγαλύτερο διάστημα στην Ελλάδα. Δυστυχώς όπως φαίνεται και στο θεωρητικό αλλά και στο ερευνητικό μέρος της εργασίας δεν υπάρχουν ανάλογα προγράμματα που να βοηθούν τον μετανάστη στην σωστή

εκμάθηση της γλώσσας, πράγμα που τον δυσκολεύει στην εύκολη προσαρμογή και ένταξή του.

Στην πλειοψηφία τους, οι ερωτώμενοι απάντησαν πως, γενικά, είναι ικανοποιημένοι από τον τρόπο ζωής τους στην Ελλάδα. Βέβαια, υπάρχουν και εδώ διαφοροποιήσεις για το που αποδίδεται αυτή η ικανοποίηση σε σχέση με τον τρόπο ζωής τους και δηλώνουν πως στην Ελλάδα οι συνθήκες ζωής είναι καλύτερες απ' ό,τι στην πατρίδα τους. Εκφράστηκαν σοβαρά προβλήματα στη στέγαση. Προβλήματα που επικεντρώνονται στα υψηλά ενοίκια και στην ακαταλληλότητα των σπιτιών που μένουν.

Παρουσιάστηκε έντονα η μορφή της “χωλής” οικογένειας, όπου ο ένας ή και οι δυο γονείς μεταναστεύουν αφήνοντας πίσω τους τα παιδιά αυτό υποβάλλει τη συνοχή της οικογένειας σε δοκιμασία. Στη συνέχεια, η προσαρμογή στο νέο κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον επιφέρει αποδιοργάνωση και δυσλειτουργικότητα στην οικογένεια. Οι σχέσεις των μελών, παύουν να είναι οι ίδιες και επηρεάζονται από την αγωνία και την αβεβαιότητα για την κοινωνική και οικονομική επιβίωσή τους. Για παράδειγμα, η ανασφάλεια που νιώθει η οικογένεια μεταναστών όταν ο ένας γονιός είναι άνεργος, δεν είναι η ίδια με αυτή της οικογένειας που βρίσκεται στη χώρα μας. Το χαμηλό εισόδημα και οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μελών μεταξύ τους.

Ένας άλλος παράγοντας που δημιουργεί προβλήματα στην οικογένεια μεταναστών είναι η σύγκρουση του επιπολιτισμού που υφίστανται στη χώρα υποδοχής και της ανάγκης τους για διατήρηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Τα παιδιά των μεταναστών πηγαίνουν σε ελληνικά σχολεία, μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα, μεγαλώνουν υιοθετώντας –αργά αλλά σταθερά– την ελληνική κουλτούρα και τον τρόπο ζωής. Έτσι αν η οικογένεια παραμείνει στην Ελλάδα για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι διαφορές μεταξύ γονέων και παιδιών σίγουρα θα οξυνθούν.

Παρόλα αυτά δε μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως οι προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια οικογένεια μεταναστών, σφυρηλατούν την ενότητά της και ενισχύουν τους δεσμούς της, έτσι ώστε να εξασφαλίσει την επιβίωσή της ως ομάδα. Συμπερασματικά σε αυτό, μπορούμε να πούμε πως η μετανάστευση αποτελεί για μια οικογένεια κρίσιμο σημείο καμπής για τη λειτουργικότητά της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Η ΑΥΓΗ (1991), «Πρωταθλήτρια στη «μαύρη» εργασία η Ελλάδα σύμφωνα με αυστριακή πανεπιστημιακή μελέτη», 1 Σεπτεμβρίου.
- Ιωακείμογλου Η. (1997), «Η μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών και οι επιπτώσεις της στην απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας», περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), Ιούνιος, τεύχος 26.
- Ιωακείμογλου Η. (1999), «Οι μετανάστες και η ανεργία», εφημερίδα Η Αυγή, 14 Ιουλίου.
- Καραμεσίνη Μαρία (1996), «Νομιμοποίηση, αγορά εργασίας και ελληνική οικονομία», στο συλλογικό τόμο με γενικό τίτλο «Ανεργία: Μύθοι και πραγματικότητα», σε συνεργασία με Χλέτσο Μ., Κατσορίδα Δ., Ναξάκη Χ., Ιωακείμογλου Η., Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Κατσορίδας Δ. (1994), Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα, εκδόσεις ΙΑΜΟΣ, Αθήνα.
- Κέντρο Ερευνών Διεθνούς Οικονομικής και Ανάπτυξης, Ινστιτούτο Ανάπτυξης και Βαλκανικής Στρατηγικής (Κ.Ε.Δ.Ο.Α./Ι.Α.Β.Α.Σ., 1994), Μετανάστευση και Τοπικές Αγορές Εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα, Δεκέμβριος
- Λινάρδος – Ρυλμόν Π. (1993), Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ, Αθήνα.
- Παναγόπουλος Α (1998), «Το 20% του ελληνικού ΑΕΠ από λαθρομετανάστες», εφημερίδα Επενδυτής (στο ένθετο «Οικονομικά Θέματα»), 30-31 Μαΐου.
- Τσιακάλος Γιώργος, «Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης» (εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000). Στοιχεία για την εμφάνιση του

ρατσισμού και τους τρόπους αντιμετώπισής του σε ένα εγχειρίδιο που απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς.

- Χλέτσος Μ. (1994), «Μετανάστευση, ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Ρατσισμός. Μια εναλλακτική προσέγγιση». Δημοσίευτο κείμενο. Μια πρώτη μορφή αυτού του κειμένου δημοσιεύτηκε στα Οικονομικά Χρονικά, Φεβρουάριο – Μάρτιος, τεύχος 74
- Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα “Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός”, Αθηνά 1998
- Free Speech Online Blue Ribbon Campaign, Ξένοι Μετανάστες “Θύματα Κοινωνικού Ρατσισμού”,
- Μετανάστες και μετανάστευση, “οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές” επιμέλεια:Χάρης Ναζακης, Μιχάλης Χλετσος. Εκδόσεις Πατάκη,
- Η εκπαίδευση των Παλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα
- Γιάννης Κτιστακης “Μετανάστες, Ρατσισμός, Ξενοφοβία, Εκδόσεις Αντ. Σακκουλα, Αθηνά- Κομοτηνή 2001.
- Γαβριήλ Αμιτσης, Γαβριελα Λαζαριδη “Νομικές και κοινωνικοπολιτιστικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζηση, Αθηνά 2001
- Σεμινάριο Τελειόφοιτων, “ Η ζωή των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου, Ηράκλειο 2002
- Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου- έκθεση 2001, κείμενο αρ,13 “προτάσεις της ΕΕΔΑ για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων στην Ελλάδα”
- Λοης Λαμπριανιδης, Αντιγόνη Λυμπεράκη “Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη” Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, εκδόσεις παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001.

